NİSAN-2025

KENT GÜNDEMİ ARAŞTIRMALARI

İstanbul Planlama Ajansı

İstanbul'da Gençliğin Demografik ve Sosyoekonomik Profili:
20 Yıllık Değişim

Yayın Yönetimi ve İdari Koordinasyon
İstanbul Planlama Ajansı

İçerik Sorumluları
Erdal Bülbün, Özge Tekçe Demirkol, Selin Töriyen

Hazırlayan
Elanur Demir, Erdal Bülbün, Özge Tekçe Demirkol, Selin Töriyen, Seren Özkaya

Katkı Sunanlar
Prof. Dr. Demet Lüküslü, Prof. Dr. Emre Erdoğan, Doç. Dr. Özge Öner, Anıl Gencelli, Büşra Mungan, Can Aydın, Ercan Şen, Fatma Nur Tanyeri, Şafak Sönmez

Redaksiyon
Ali Servet Etkin

Tasarım Konsepti ve Yayın Kimliği
İPA İletişim Şefliği

Nisan 2025

ISBN: 978-625-6762-67-1
İstanbul Büyükşehir Belediye iştiraki Kültür A.Ş. yayınıdır.

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ 1
GİRİŞ 5
YÖNTEM 6
TÜRKİYE VE İSTANBUL'DA GENÇ NÜFUSUN GENEL GÖRÜNÜMÜ 7
Türkiye'de Genç Nüfusun Geleceği 8
İstanbul'da Genç Nüfusun İlçelere Göre Dağılımı 9
Üniversite Sayıları ve Üniversite Öğrencisi Gençlere Dair Mevcut Durum 12
SOSYOEKONOMİK DÖNÜŞÜMLERİN İSTANBUL'DAKİ GENÇLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 16
Ekonomik Değişim 17
Barınma Krizi 21
Gıda Krizi 24
Hem Okuyup Hem Çalışan Gençler 26
Üniversite Hayatı 30
Üniversitelerin Yönetsel Dönüşümü 30
Eğitim Deneyimi 31
Sosyal ve Kültürel Hayat Deneyimi 32
TOPLUMSAL YAŞAMDA VAR OLMA 35
Karar Alma Süreçlerinden Gönüllülüğe Gençlik Katılımı 35
Kültür Sanat Faaliyetlerine Erişim 37
Sıradan Bir Günün Bedeli: Gençlerin Sosyal Yaşama Erişimi Üzerine Bir Analiz (2005–2025) 43
DİPLOMAYA RAĞMEN İŞSİZLİK VE GÜVENCESİZLEŞME 47
Ne Eğitimde Ne İstihdamda Yer Alanlar: "Ev Gençleri" 50
İstanbul'da Genç İşsizliğinin 20 Yıllık Seyri 53
UZAYAN GENÇLİK DÖNEMİ VE GELECEK KAYGISI 57
Kaygılı, Mutsuz ve Umutsuz Gençlik 58
Kaygının Temel Sebebi: Geçim Sıkıntısı ve Gelecek Belirsizliği 61
İşe Girmek Mi Yoksa Sistemde Tutunmak Mı Daha Zor? 63
Görünürde Gelir Artışı, Gerçekte Erişim Krizi 67
Aileye Bağımlılık ve Uzayan Yetişkinliğe Geçiş Dönemi 69
Bilinmeyen Gelecek Planları 71
Ötelenen Aile Kurma Kararları 73
Göç Etme Arzusu 75
Lise Mezunlarının Yurt Dışına Yönelimi: Erken Yaşta Başlayan Beyin Göçü 80
SONUÇ 82

YÖNETİCİ ÖZETİ

Gençlik yaş aralığı; sosyal, politik, kültürel ve toplumsal bağlamlara göre şekillenmesi nedeniyle farklı kurumlarca farklı şekilde belirlenmektedir. Araştırmada; yükseköğretime geçiş, işgücüne katılım, bağımsız yaşam kurma ve toplumsal rolleri üstlenme gibi süreçlerin en yoğun şekilde yaşandığı evre olması nedeniyle 18–30 yaş grubu referans alınmıştır. Türkiye genelinde bu yaş grubunda 16 milyon 732 bin 850, İstanbul'da ise 3 milyon 239 bin 312 kişi bulunmaktadır. Bu sayı, İstanbul nüfusunun %20,63'ünü, Türkiye genelindeki aynı yaş grubunun ise %19,36'sını oluşturmaktadır.

Genç nüfusun yoğunlaştığı, sosyal ve kültürel fırsatların görece daha fazla sunulduğu bir kent olan İstanbul, son yıllarda yaşanan ekonomik dalgalanmaların en görünür olduğu kentlerden biridir. Mevcut ekonomik yapıdaki dalgalanmalar ve istihdam piyasasındaki belirsizlikler, gençleri kent yoksulluğunun yakın tanıkları haline getirirken eğitim, sağlık, barınma, beslenme gibi birçok temel hakka erişimde kendisini göstermektedir. Artan yaşam maliyetleri aynı zamanda gençlerdeki sosyal izolasyonu artırmakta, depresyon riskini yükseltmekte ve gelecek kaygısını derinleştirmektedir.

Araştırma bu kapsamda, İstanbul'daki gençlerin yaşamsal deneyimlerini görünür kılmak amacıyla "Yirmi yıl önce İstanbul'da bir genç nasıl bir yaşam sürüyordu, bugün bir genç nasıl bir hayatla baş etmeye çalışıyor?" sorusu etrafında şekillendirilmiştir. Bu yolla gençlerin maruz kaldığı çok boyutlu dönüşümün anlaşılması, mevcut yaşam koşulları üzerindeki etkilerin ortaya konulması ve kentsel gençlik politikalarına yönelik bütüncül bir çerçeve sunulması hedeflenmiştir.

Bu bağlamda araştırmada kullanılan veri kaynakları şu şekildedir:

I. Telefon destekli anket sonuçları (CATI)

II. Farklı gençlik evreleri ve profilleri ile odak grup görüşmeleri

III. Kamu kurumları ve uluslararası organizasyonlar tarafından paylaşılan veriler

IV. Uzman görüşleri

1) Geçim sıkıntısının, İstanbul'daki farklı gençlik profilleri için ortak bir sorun olduğu görülüyor.

Araştırma kapsamında öğrencilerin değişen alım gücü farklı göstergeler üzerinden hesaplandı. Buna göre;

- 2005 yılından bu yana KYK bursu altın karşısında %84,5 değer kaybetti; alınabilen altın miktarı 5,67 gramdan 0,88 grama düştü.
- 2005'te asgari ücretin %31,4'üne denk gelen burs oranı, 2025'te %13,6'ya geriledi.
- 2005 yılından bu yana bursun çay-simit alım gücü %84,4 azaldı. Okul yemeği/ tabildot adedi alım gücü son 17 yılda %59 oranında azaldı.

Yapılan anket çalışmasına göre katılımcıların %77,6'sı gençlerin geçmişe kıyasla daha zor koşullarda yaşadığını belirtti. Bu oran 18-35 yaş aralığında %80,6'ya yükseldi. Diğer yandan gençlerle yapılan görüşmelerde, üniversiteli, çalışan veya ev genci fark etmeksizin, tüm gençlerin temel yaşam giderlerini karşılamakta zorlandığı görüldü.

Üniversite öğrencileri tarafından asgari geçim için asgari ücret seviyesinde gelire ihtiyaç duydukları açıkça dile getirildi. Bu ihtiyaç, aile evinde yaşayan ve kira giderinden muaf olan gençlerde de belirginleşiyor. Çalışmak mecburiyetinde olan üniversiteliler için eğitimle geçim arasında bir denge kurulamıyor, okurken çalışmak öğrenciliği adeta "bitmeyen bir mesai"ye

dönüştürüyor. Bununla birlikte çalışmak isteyen çoğu genç yarı zamanlı istihdam fırsatı bulamadığını, bulanlar ise gelişim fırsatlarının kapalı olduğunu aktarıyor. Bu tabloyu destekleyen Eurostat verilerine göre, 2023'te Türkiye'de 15-29 yaş grubunda yarı zamanlı çalışan gençlerin oranı sadece %10,5'te kalıyor.

Çalışan gençlerde de ciddi bir geçim kaygısı yaşanıyor. Buna karşın 20 yıl önce mezun olanlar, bursların gündelik ihtiyaçları karşılamaya yettiği ve mezun olduktan sonra yatırım yapmanın mümkün olduğu bir dönemi anlatıyor. Bugün gençler, geçinmenin en makul yolu olarak aile evinde kalmayı veya paylaşımlı evlerde yaşamayı tercih ederken 20 yıl önce İstanbul'da barınmanın kriz değil, bir tercih meselesi olduğu görülüyor. Katılımcılar 20 yıl önce üniversiteye yakın merkezi bölgelerde kolayca ev kiralayabildiklerini belirtiyor.

Barınmanın yanı sıra gıda harcamaları da bugün gençler üzerinde ciddi bir bütçe yükü oluşturuyor. Kaliteli protein kaynaklarına erişimin zorlaşması, beslenme düzeninin bozulmasına ve gençlerde sağlıkla ilgili kaygıların artmasına yol açıyor.

2) Üniversite hayatında, eğitim niteliğiyle birlikte sosyalleşme imkanlarında da belirgin bir azalma gözlemleniyor.

Yapılan görüşmelerde öğrencilerin deneyimlerinin okudukları üniversitenin türüne (devlet, vakıf, açıköğretim) göre belirgin şekilde farklılaştığı ortaya çıktı. Diploma sahibi olmanın üniversite mezunu olmakla eşdeğer olup olmadığı tartışmaya açılırken, üniversite eğitiminin tek başına mesleki yeterlilik kazandırmada yetersiz kaldığına dair yaygın bir kanı olduğu görüldü. Buna göre görüşülen gençlerin büyük bir kısmı devlet üniversitelerinde teorik eğitimi kısmen yeterli bulsa da uygulamalı bölümlerde okuyan gençler için durum daha farklı seyrediyor. Öğrenciler ekipman eksiklikleri nedeniyle malzeme teminini kendi imkânlarıyla sağlamak zorunda kalıyor; eksiklikler dayanışmayla aşılmaya çalışılıyor. Eğitimin açıklarını kapatmak için ücretli kurslara ve sertifika programlarına yönelim artarken, bu programların maliyeti birçok öğrenci için erişim engeli oluşturuyor.

Sosyal yaşamda ise 2000'li yılların başında üniversite deneyimi yaşayan katılımcılar, canlı kampüs ortamı, yoğun sosyal etkileşim ve kültürel etkinliklere kolay erişimi öne çıkarıyor. Bahar şenlikleri ve festivaller, farklı üniversitelerden öğrencileri buluşturan, tanınmış müzisyenlerin sahne aldığı ve kolektif yaşam alanı sunan önemli deneyimler olarak tanımlanıyor. Günümüzde ise öğrenciler, üniversite festivallerinin giderek sembolik ve sınırlı hale geldiğini ifade ediyor.

3) Gençler toplumsal yaşamda var olamıyor.

Üniversiteli gençler, gönüllülük faaliyetlerine ve çeşitli platformlara katılımı öğretici ve dönüştürücü bir deneyim olarak değerlendiriyor; katılımı sosyal olmanın yanı sıra farkındalık artırmanın ve çözüm üretmenin yolu olarak görüyor. Buna karşın ev gençleri (NEET) toplumsal katılımda daha çekingen ve bireysel güven ilişkilerine dayalı bir yaklaşım sergiliyor.

Artan yaşam maliyetleri, kültürel alanların ticarileşmesi ve kapsayıcı kültür politikalarının eksikliği, kültür-sanat faaliyetlerine katılımı sınırlıyor. Üniversiteli gençler için İstanbul'da yaşamanın, daha şiddetli ve çok katmanlı bir deneyime dönüşmüş durumda olduğu görülüyor. Pahalılık, İstanbul'u gençler için hem yaşamak istedikleri hem de içinde yaşamakta zorlandıkları bir şehir haline getiriyor. Buna rağmen bazı gençler, geçmişten gelen kişisel bağlar nedeniyle İstanbul'a güçlü bir aidiyet hissediyor. Öte yandan 20 yıl önce İstanbul'da gençlik hayatını deneyimleyenler, geçmişte kültürel etkinliklerin daha fazla olduğunu ve bu etkinliklere erişimin ekonomik açıdan mümkün olduğunu hatırlatıyor. Bugün ise gençler, sosyalleşme ve kültürel katılım ihtiyaçlarını çoğunlukla ücretsiz veya düşük maliyetli kamusal alanlar aracılığıyla karşılayabiliyor. Bu noktada İstanbul Büyükşehir Belediyesinin kente kazandırdığı kamusal alanlar, gençlerin "nefes alabildiği" nadir yerler olarak öne çıkıyor.

KENT GÜNDEMİ ARAŞTIRMALARI / NİSAN 2025

Araştırmada, ekonomik koşulların gençlerin sosyalleşme, kent yaşamına katılım ve kültürel etkinliklere erişimi üzerindeki etkisini ortaya koymak için üç senaryo oluşturuldu. Buna göre;

- Bir öğrenci 2005'te KYK bursunun %3,5'i ile bir tiyatro günü geçirebiliyor, tüm bursuyla ayda 29 kez bu etkinliğe katılabiliyordu. 2025'te ise aynı etkinlik bursun %15,3'üne denk gelirken, bir öğrenci ayda ancak 6 kez tiyatroya gidebiliyor.
- Bir öğrenci 2005'te bursun %11,4'üyle bir konser günü yaşayabiliyordu, tüm bursuyla ayda 8 kez konsere katılabiliyordu. 2025'te aynı etkinlik bursun %46,5'ine denk gelirken, bir öğrenci tüm bursuyla sadece 2 kez konsere gidebiliyor.
- 2005'te asgari ücretli bir genç maaşının %5'iyle maç izlemeye gittiği bir gün geçirilebiliyordu, ayda ise 19 kez maça gidilebiliyordu. 2025'te bu oran %19,7 olurken maça yalnızca 5 kez gidilebiliyor.

4) Eğitim işe dönüşemiyor. Değersizleşen diplomalar gençleri işsizliğe, alan dışı istihdama veya ev genci olmaya itiyor.

Türkiye'de üniversite ve bölüm sayısındaki artışa rağmen, üniversite mezunlarının iş gücüne katılım oranı aynı hızda artmıyor. TÜİK'e göre 2024'te 15-29 yaş arası her 4 gençten 1'i (%25,9) ne eğitimde ne istihdamda yer alıyor. Eurostat verilerine göre ise aynı yaş grubundaki gençlerin %41'i yaptığı işin eğitim ve yetkinlik düzeyinin altında çalışıyor.

Gençlerle yapılan görüşmeler bu verileri destekliyor. Üniversite mezunu olmanın artık istihdama geçiş anlamına gelmediğine dair yaygın bir kanı olduğu görülüyor. Eğitim işe dönüşemezken değersizleşen diplomalar gençleri alanları dışında geçici istihdama sürüklüyor. Gelir üretme baskısı altında, çoğu gencin niteliklerine uygun olmayan kısa vadeli, düşük ücretli ve güvencesiz işlere yöneldiği görülüyor. Eğitimlerine uygun iş bulamamalarında, her iş yerinin deneyim talep etmesine karşın deneyim kazanacak alanların yetersiz olması, tecrübeye erişmeden "tecrübesiz" sayılarak sistem dışına itilmeleri etkili oluyor. Ayrıca, referans ve tanıdık ilişkilerinin istihdam süreçlerinde diplomadan daha belirleyici olduğu belirtiliyor. Bu durum, gençlerin daha öğrenciyken eğitimi belirsiz getirili bir yatırım olarak görmesine neden oluyor. Gençlerin, istihdama geçişte gerekli becerileri kazanabilecekleri bir ekonomik ve psikolojik zemine ihtiyaç duyduklarını görülüyor.

5) Hayata atılamayan gençler "beklemede" kalıyor, gençlik dönemi uzuyor.

Yapılan anket çalışmasına göre gençlerin başlıca kaygıları %49,2 ile geçim sıkıntısı ve %47,9 ile gelecek belirsizliği olurken, yirmi yıl önce genç olanların bu kaygıları geçmişte daha düşük oranlarda (%29,8 ve %29,7) yaşadığı görülüyor.

Gençlerle yapılan görüşmeler, kaygının temel sebeplerinden birinin hayata atılmanın ilk adımı olarak görülen nitelikli işlere erişememek olduğunu gösteriyor. Gençler, umutla başladıkları iş arama sürecinde liyakat beklentilerini yitirdiklerini, dahası iş bulabileceklerine dair inançlarını kaybettiklerini söylüyor. İş bulmak, bir beklentiden çok bir belirsizlik kaynağına dönüşüyor; bu da gençlerin geleceğe dair plan yapmasını zorlaştırıyor.

Son yirmi yılda gelir-maliyet dengesinin bozulması, reel gelir ve satın alma gücünün düşmesi özellikle gençler üzerinde ciddi bir yapısal dışlanma etkisi yaratıyor. Gençler sistem içinde ev kurma, mülk edinme, bağımsız yaşama gibi adımları atamıyor. Yine yapılan anket çalışması verilerine göre, yirmi yıl önce genç olanların %62'si evlenme ve birikim yapmada, %61,6'sı bağımsız yaşam kurmada güçlük yaşadığını belirtirken; bugünkü gençlerin %81,8'i evlenmenin, %78,8'i ise tek başına eve çıkmanın maddi olarak zorlayıcı olduğunu ifade ediyor.

Görüşülen gençler, konut ve araba sahibi olmanın ya da emeklilik gibi kavramların artık uzak bir olasılık bile sayılmadığını aktarıyor. 20 yıl önce genç olanlar mezun olmanın iş bulmak için yeterli olduğunu söylerken, bugünün üniversite mezunları sistemin dışında kaldığını belirtiyor. Bu durum, gençlerdeki yönsüzlük, yalnızlık ve güvencesizlik duygusunun bireysel bir yetersiz-

likten değil, yapısal bir belirsizlik düzeninden kaynaklandığını gösteriyor. Mevcut tabloya rağmen, odak grup görüşmelerinde özellikle çabalayan, emek veren gençler için umudun hâlâ vazgeçilemeyen bir motivasyon kaynağı olmaya devam ettiği görülüyor.

6) Gençlerin dertleri, yurt dışını arzu nesnesi haline getiriyor.

Yapılan anket çalışmasına göre 20 yıl önce genç olan katılımcıların %35,1'i gençlik dönemlerinde yurt dışına gitmeyi düşündüklerini belirtirken, bugün gençlerin yarısı (%50,4) yurt dışına taşınmayı düşünüyor.

Gerçekleştirilen odak grup görüşmelerine göre yurt dışı fikri, yaklaşık 20 yıl önce daha çok merak ve yeni deneyim arzusuyla şekillenirken, günümüzde kaygı ve mecburiyet odaklı bir hal alıyor. Liyakat, adalet ve emeğin karşılığını alma beklentisinin gençlerin yurt dışına yönelmesinde belirleyici olduğu görülüyor. Gençler ayrıca daha adil bir hukuk sistemine erişebilecekleri ve eşit hissedebilecekleri bir toplumda yaşama arzularını sıkça dile getiriyor. Yurt dışına göç düşüncesi, evlilik, çocuk sahibi olma ve ev alma gibi geleceğe dönük planlarla birlikte daha da belirginleşiyor. Çoğu genç, mevcut koşulların getirdiği kırılganlık yüzünden "kalmak isterim ama yapamam" duygusunu taşıyor ve yurt dışını zorunlu bir alternatif olarak görüyor.

Öte yandan, yurt dışında yaşamayı düşünen ama Türkiye'ye karşı güçlü duygusal bağları olan gençler, daha insani koşullarda yaşamak için gitmek istediklerini ifade ederken doğdukları yere, tanıdıklığa, geçmiş deneyimlere ya da kültürel alışkanlıklara bağlılıklarının gitmekle kalmak arasında kalmalarına yol açtığını söylüyor. Böylece, yurt dışına gitme fikri dahi gençler için bir başka belirsizlik kaynağına dönüşüyor.

Son yıllarda bu eğilim sadece üniversite mezunlarıyla sınırlı kalmıyor; lise düzeyindeki öğrenciler de eğitim ve yaşam planlarını Türkiye dışında kurmaya yöneliyor. Araştırma kapsamında derlenen Lise Beyin Göçü verileri, İstanbul'un en seçkin ve köklü liselerinde okuyan öğrencilerin üniversite tercihlerinde giderek daha fazla yurt dışını tercih etmeye başladığını gösteriyor.

GİRİŞ

Son yıllarda yaşanan toplumsal ve ekonomik değişimler, geçmişte ertelenen veya politika yapım süreçlerinde ikincil düzeyde ele alınan pek çok gençlik sorununu yeniden kamusal gündemin merkezine taşımıştır. Eğitim olanaklarına erişimden barınma ve istihdam koşullarına, kültürel katılım imkânlarından kent içi mekânsal hareketliliğe kadar geniş bir alanda, gençliğin yaşamsal koşullarının sistematik biçimde gözden geçirilmesi zorunlu hâle gelmiştir. Ayrıca, gençlerin psiko-sosyal durumu ve toplumsal aidiyet duygusundaki aşınma da sosyal politika açısından yapısal boyutlarıyla ele alınması gereken temel meseleler arasında yer almaya başlamıştır.

İstanbul'da yaşayan gençlerin son yirmi yıl içinde maruz kaldığı çok boyutlu dönüşümü değerlendirirken raporda yöneltilen temel soru oldukça yalındır: Yirmi yıl önce İstanbul'da bir genç nasıl bir yaşam sürüyordu, bugün bir genç nasıl bir hayatla baş etmeye çalışıyor? Bu soru, Türkiye'deki kentleşme modeli, sosyal devlet politikalarının seyri ve gençliğe yönelik kamusal tahayyülün zaman içindeki dönüşümünü görünür kılması yönüyle önemlidir. Aynı zamanda gençlerin yaşam koşullarına ilişkin mevcut durumun tespitinin ötesine geçerek sosyal politika müdahaleleri için ihtiyaç duyulan yapısal alanları belirlemeyi mümkün kılması nedeniyle de önemlidir.

Rapor kapsamında belirtilen tarihsel kıyaslamayı verinin yanı sıra gençlerin kendi tanıklıklarına dayandırarak anlamlandırmak amacıyla yapılan odak grup görüşmeleri, gençlerin büyük bir kısmının kendilerini "kaygılı", "tükenmiş" ve "geleceksiz" olarak tanımladığını göstermiştir. Gençlerin bu ruh hali, yaşanan yapısal krizlerin bireysel ve kolektif düzeyde nasıl içselleştirildiğini gözler önüne sermektedir. Bu durum ekonomik tükenmişliğin yanında varoluşsal bir tükenmişlik haline de işaret etmektedir. Bulgulardan hareketle, bunun arka planında gençlerin yaşadığı çok katmanlı dışlanma sürecinin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Hannah Arendt'in vita activa çerçevesi, bu bağlamda anlamlı bir teorik açıklama sunmaktadır. Arendt'e göre insanın en temel varoluş biçimi, eylem aracılığıyla kamusal alanda görünür olmaktır. Oysa bugünün gençleri, kamusal alanlardan ekonomik ve sosyal nedenlerle dışlanmakta, yalnızca yükümlülüklerle tanımlanan edilgin bir yurttaş konumuna indirgenmektedir. Bu yalnızlık hali, gençleri toplumsal bağların zayıfladığı, dayanışma duygusunun yerine bireysel hayatta kalma stratejilerinin ikame edildiği bir ruh haline itmektedir.

Gençliği yalnızca "geleceğin aktörü" olarak görmekle yetinip, bugünün hak sahibi yurttaşı olarak tanımayan her politik yaklaşım eksik kalmaktadır. Bu bağlamda, İstanbul'daki gençlerin yaşamsal deneyimlerini görünür kılan bu çalışma, ortak bir tahayyülün inşası için geleceğe dair kolektif bir sorumluluğun da altını çizmektedir.

YÖNTEM

Gençlerin son yirmi yıl içinde İstanbul'da maruz kaldığı çok boyutlu dönüşümü anlamak, bu dönüşümün gençlerin mevcut yaşam koşullarına etkilerini ortaya koymak ve böylece kentsel gençlik politikaları için bütüncül bir çerçeve sunmak amacıyla hazırlanan "İstanbul'da Gençliğin Demografik ve Sosyoekonomik Profili: 20 Yıllık Değişim" başlıklı Kent Gündemi Araştırmaları Raporu, bulgularını beş ana başlık altında sunmaktadır: i) Türkiye'de ve İstanbul'da Genç Nüfusun Genel Görünümü, ii) Sosyoekonomik Dönüşümlerin İstanbul'daki Gençler Üzerindeki Etkisi, iii) Toplumsal Yaşamda Var Olma, iv) Diplomaya Rağmen İşsizlik ve Güvencesizleşme, v) Uzayan Gençlik Dönemi ve Gelecek Kaygısı.

Raporda, gençlerin yaşam koşullarına ilişkin niceliksel çerçeve, kamu kurumları ve uluslararası kuruluşlar tarafından yayımlanan veriler derlenerek oluşturulmuş; niteliksel çerçeve ise konuya dair hazırlanan akademik çalışmalar ile desteklenmiştir.

Araştırmanın nicel boyutunu tamamlamak üzere, İstanbul Planlama Ajansı tarafından gerçekleştirilen İstanbul Barometresi Araştırması Mart 2025 anket verilerinden yararlanılmıştır. Veriler, 1–7 Nisan 2025 tarihleri arasında, İstanbul'un farklı ilçelerinde yaşayan 762 kişiyle CATI (Bilgisayar Destekli Telefon Anketi) yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Anket katılımcılarının %47,2'sini kadınlar, %52,8'ini ise erkekler oluşturmuştur. Gençlik deneyimlerine ilişkin veriler 18–30 yaş aralığındaki katılımcılardan, 20 yıl önceki gençlik deneyimlerini anlamaya yönelik veriler ise 38–50 yaş aralığındaki orta yaş grubundan elde edilmiştir. Bu doğrultuda, örneklemin %31'i gençleri, %27,7'si ise orta yaş grubunu temsil etmektedir. Katılımcılar, eğitim, meslek ve gelir düzeylerine göre belirlenen sekiz kategorili sosyoekonomik statü (SES) sınıflamasına göre; üst (A+, A), üst-orta (B+, B), alt-orta (C+, C) ve alt (D, E) gruplarında yer alacak şekilde belirlenmiştir.

Nitel veri toplama sürecinde ise İstanbul'da yaşayan farklı gençlik profillerine odaklanan beş ayrı odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Üniversite öğrencileri, çalışan gençler, ev gençleri (ne eğitimde ne istihdamda bulunan gençler (NEET)) ve 20 yıl önce İstanbul'da gençlik deneyimi yaşamış bireylerden oluşan bu gruplar aracılığıyla gençlik evreleri ve yaşam deneyimleri çeşitlendirilmiş ve toplamda 41 kişiye ulaşılmıştır. Buna ek olarak, gençlik alanında çalışan üç uzmandan alınan görüş yazıları da rapora dahil edilerek içeriğin zenginleştirilmesi sağlanmıştır.

TÜRKİYE VE İSTANBUL'DA GENÇ NÜFUSUN GENEL GÖRÜNÜMÜ

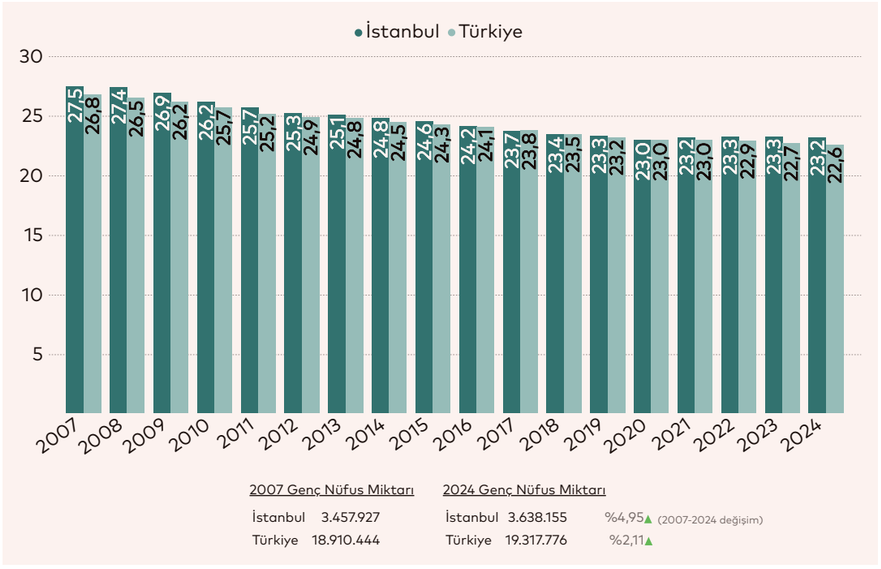
Türkiye'de gençlik kavramı, farklı kurumlar tarafından çeşitli yaş aralıklarıyla tanımlanmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), genç nüfusu ağırlıklı olarak 15-24 yaş aralığında ele almakla birlikte, bazı istatistiksel çalışmalarda 15-29 yaş grubuna da yer vermektedir. Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB) ise gençlik tanımını 14-29 yaş aralığı üzerinden yaparken; Birleşmiş Milletler (BM) ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) gençlik dönemini 15-24 yaş aralığında tanımlamaktadır. Gençlik tanımının yaş aralığı açısından farklı kurumlarca farklı şekilde belirlenmesi, kavramın evrensel bir standarttan ziyade sosyal, politik, kültürel ve toplumsal bağlamlara göre şekillenmesinden kaynaklanmaktadır. Buna karşın araştırma kapsamında gençlik dönemi; bireylerin yükseköğretime geçiş, işgücüne katılım, bağımsız yaşam kurma ve toplumsal rolleri üstlenme gibi süreçleri daha yoğun yaşadığı bir evre olan 18-30 yaş olarak tanımlanmıştır.

Araştırmada referans alınan 18-30 yaş grubuna ilişkin 2024 yılı TÜİK verileri incelendiğinde, Türkiye genelinde bu yaş grubunda toplam 16.732.850 kişinin yer aldığı ve bu sayının toplam nüfusun %19,5'ine karşılık geldiği görülmektedir. İstanbul özelinde bakıldığında ise 18-30 yaş grubundaki birey sayısı 3.239.312'dir. Bu sayı İstanbul nüfusunun %20,6'sını, Türkiye genelindeki aynı yaş grubunun ise %19,4'ünü oluşturmaktadır. 15-24 yaş grubuna bakıldığında Türkiye genelinde 12.763.159 genç bulunduğu ve bu sayının toplam nüfusun %14,9'unu oluşturduğu görülmektedir. İstanbul'da ise aynı yaş grubunda 2.316.829 genç yaşarken bu sayı İstanbul'un toplam nüfusunun %14,8'ine, Türkiye genelindeki aynı yaş grubunun ise %18,2'sine karşılık gelmektedir. Eurostat sınıflandırmasında kullanılan 18-34 yaş grubu için TÜİK verilerine bakıldığında ise, Türkiye genelinde 18- 34 yaş aralığında toplam 21.715.880 kişinin yer aldığı ve bunun toplam nüfusun %25,4'üne karşılık geldiği görülmektedir. İstanbul'da ise 4.260.550 kişiden oluşan 18 - 34 yaş aralığındaki nüfusun oranı, İstanbul'un toplam nüfusunun %27,1'ine, Türkiye genelindeki aynı yaş grubunun ise %19'6'sına tekabul etmektedir. Yanı sıra 15-29 grubu için verilere bakıldığında Türkiye'de toplam 19.317.776, İstanbul'da ise 3.638.155 kişinin bu yaş aralığında olduğu anlaşılmaktadır. Oransal olarak değerlendirildiğinde, İstanbul'da 15-29 yaş grubundaki bireyler toplam İstanbul nüfusunun %23,2'sini oluşturmaktadır.[1]

Yine TÜİK verilerine göre Türkiye ve İstanbul ölçeğinde genç nüfusun genel görünümüne 15-29 yaş aralığı için karşılaştırmalı olarak bakıldığında, bu yaş aralığındaki gençlerin toplam nüfus içindeki oranının benzerlik gösterdiği görülmektedir. Buna göre, 2007 yılından günümüze genç nüfus her iki ölçekte de artış göstermesine rağmen oransal olarak bakıldığında 2007'de Türkiye'de %26,8, İstanbul'da ise %27,5 olan genç nüfus oranı, 2024 yılı itibarıyla Türkiye'de %22,6'ya, İstanbul'da ise %23,2'ye gerilemiştir.

[1] TÜİK. (2025). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2024
Erişim adresi: https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2024-53783
Erişim tarihi: 8.04.2025

Grafik 1: 2007-2024 Arası İstanbul ve Türkiye'de Genç Nüfus Oranı (%)[2]

Kaynak: TÜİK

İstanbul'da 2024 itibarıyla 15-29 yaş aralığında 3.6 milyondan fazla genç yaşıyor. Buna göre, İstanbul'un genç nüfusu, İzmir ve Ankara dışındaki tüm illerin nüfusundan daha fazladır.

Grafik 1 incelendiğinde 2007 - 2024 yılları arasında, İstanbul'un genç nüfus oranının Türkiye ortalamasının üzerinde bir düzeyde seyrettiği görülmektedir. Diğer yandan İstanbul, genç nüfus büyüklüğü açısından diğer illere kıyasla da belirgin bir fark göstermektedir.2024 yılı itibarıyla İstanbul'da yaşayan 15-29 yaş aralığındaki genç sayısı 3.638.155 iken bu sayı, İzmir ve Ankara dışındaki tüm illerin toplam nüfuslarını aşmaktadır.

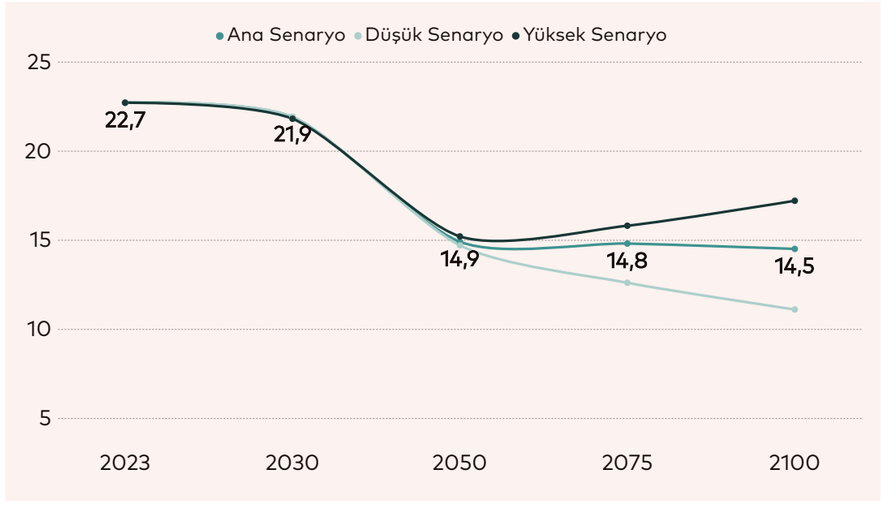
Türkiye'de Genç Nüfusun Geleceği

TÜİK tarafından yapılan üç farklı nüfus projeksiyonuna göre Türkiye'deki 15-29 yaş aralığındaki genç nüfus oranının 2100 yılına kadar kademeli olarak düşeceği öngörülmektedir.[3] TÜİK'in üç farklı senaryo da değerlendirdiği nüfus projeksiyonlarında, şu anki mevcut durumun korunması halindeki ana senaryoda 2023 yılında %22,7 olan 15-29 yaş arası genç nüfus oranının 2100 yılında %14,5 olacağı hesaplanmıştır. Ana senaryodan daha düşük doğurganlık ve uluslararası net göç varsayımlarına dayanan düşük senaryoya göre ise, 15-29 yaş arası nüfus oranının 2100 yılında %11,1'e gerileyeceği öngörülmektedir. Bir diğer senaryo olan yüksek nüfuslu senaryoda ise doğurganlık oranlarının artma durumu göz önünde bulundurulmaktadır. Buna rağmen belirtilen senaryoda da, genç nüfus oranının düşüş göstereceği ve 2100 yılında %17,2 olacağı hesaplanmıştır.

[2] TÜİK. (2025). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2024
Erişim adresi: https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2024-53783
Erişim tarihi: 8.04.2025.

[3] TÜİK. (2023, Temmuz 19). Nüfus projeksiyonları, 2023–2100 (No. 53699).
Erişim tarihi: 23.04.2025 Erişim Adresi: https://data.TÜİK.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-Projeksiyonlari-2023-2100-53699

Grafik 2: 15-29 Yaş Nüfus Oranı Projeksiyonu (%)

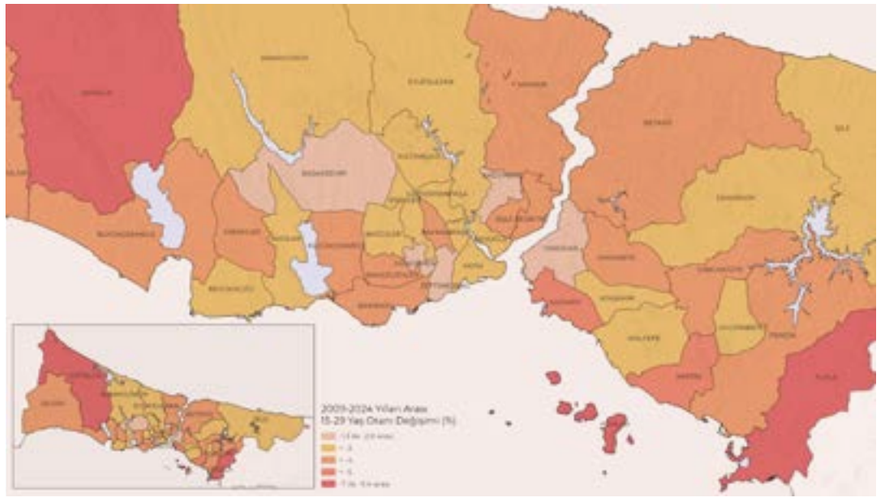
Kaynak: TÜİK

Grafikte de görüleceği üzere, iki farklı senaryoda da Türkiye'deki hem toplam nüfusun hem de genç nüfusun belli bir noktaya kadar artış göstereceği sonrasında ise düşmeye başlayacağı öngörülmektedir. En yüksek senaryoda 2100 yılında Türkiye nüfusunun 100 milyonu aşması beklenirken en düşük senaryoda Türkiye nüfusunun yaklaşık 54 milyon olması beklenmektedir. Genç nüfusa bakıldığında ise en yüksek senaryoda genç nüfusun 17 milyonu geçmesi beklenirken en düşük senaryoda genç nüfusun 6 milyonda kalacağı öngörülmektedir. Burada dikkat çekilmesi gereken konu, bahsedilen tüm senaryolar için Türkiye genç nüfusunun 2050 yılından sonra 2023'teki genç nüfustan az olacağıdır.

İstanbul'da Genç Nüfusun İlçelere Göre Dağılımı

İstanbul'un bugünkü ilçe sınırlarıyla karşılaştırma yapılabilmesi için, ilçe bazlı nüfus oranlarının kıyaslamasında 15 yıl öncesine denk gelen 2009 yılı esas alınmıştır. Buna göre 15-29 yaş arasındaki genç nüfusun ilçelere göre dağılımı incelendiğinde 2009 yılında genç nüfusun sayısal olarak en fazla olduğu ilk üç ilçe sırasıyla Bağcılar, Küçükçekmece ve Bahçelievler'dir. 2024 yılında ise sıralama Esenyurt, Küçükçekmece ve Bağcılar olarak değişmiştir. Esenyurt'un her geçen yıl artan nüfusu düşünüldüğünde bu durum anlaşılır olmaktadır.

Harita 1: 2009-2024 Yılları Arasında İlçe Bazlı Genç Nüfus Oranı Değişimi [4]

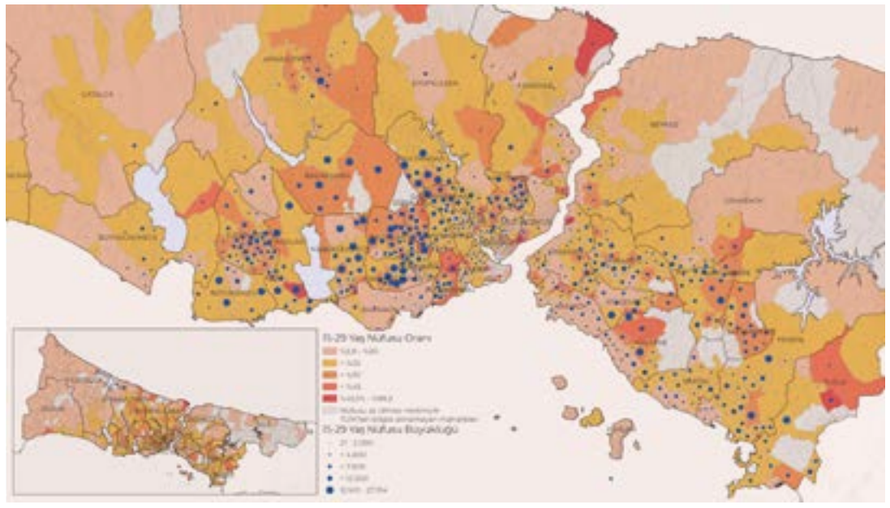

Kaynak: TÜİK

Genç nüfusun ilçe bazlı oranlarına bakıldığında, farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Buna göre 2009 yılında genç nüfus oranı en fazla olan ilçeler sırasıyla Tuzla, Sultanbeyli ve Esenyurt olurken 2024 yılında sıralama Zeytinburnu, Sultanbeyli ve Esenler olarak değişmiştir.

[4] TÜİK. (2009-2024). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları.
Erişim adresi: https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2024-53783
Erişim tarihi: 8.04.2025

Harita 2: Mahalle Bazlı Genç Nüfus Yoğunluğu ve Büyüklüğü [5]

Kaynak: TÜİK

Gençler, eğitim, istihdam ve gündelik yaşam gibi sebeplerle ikamet ettikleri ilçelerin dışında zaman geçirmektedir. Bu hareketlilik, özellikle büyükşehir dinamiklerinde genç nüfusun hangi ilçelerde görünür olduğu ile gerçek yaşam pratikleri arasında bir ayrım yaratmaktadır.

Eğitim, barınma ve ulaşım gibi temel ihtiyaçların farklı ilçelerde karşılanması, artan ekonomik baskılarla birlikte daha da belirgin hale gelmektedir. Öğrencilerin ve çalışan gençlerin, eğitim gördükleri ya da çalıştıkları merkezî ilçelerde barınma imkânlarına erişimi her geçen yıl zorlaşmakta; bu durum, gençleri kent çeperlerinde yaşamak zorunda bırakmaktadır. İPA tarafından yayımlanan Kasım 2025 Kent Gündemi Araştırma Raporu'nda ortaya çıkan verilerden de yola çıkarak, özellikle gençler ve öğrenciler tarafından erişim açısından yoğunlukla tercih edilen Beşiktaş, Şişli, Beyoğlu ve Kadıköy gibi ilçelerde konut fiyatlarının ciddi oranda artması, bu ilçelerde yaşamayı gençler için neredeyse imkânsız hale getirmiştir. Bu durum genç nüfusun, gündelik yaşamını yoğunlukla sürdürdüğü yerlerden ziyade ulaşımı daha zor ve maliyeti daha düşük olan çevre ilçelerde ikamet etmek zorunda kalmasını anlaşılır kılmaktadır.[6]

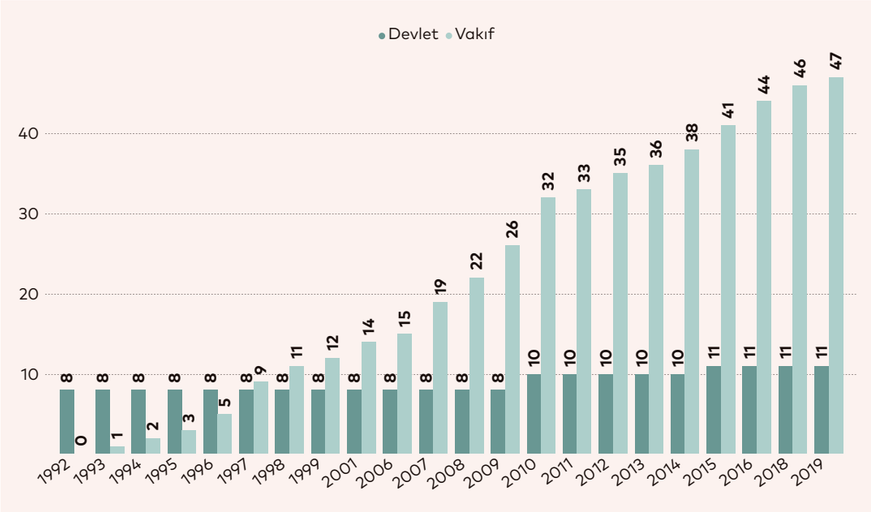
[5] TÜİK. (2025). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2024
Erişim adresi: https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2024-53783
Erişim tarihi: 8.04.2025

[6] İstanbul Planlama Ajansı. (2024, Kasım). Barınma krizini üniversite öğrencileri üzerinden okumak: Yükseköğretim politika ve uygulamalarının İstanbul'daki izleri.
Erişim Adresi:https://ipa.istanbul/yayinlarimiz/genel/barinma-krizini-universite-ogrencileri-uzerinden-okumak-yuksekogretim-politika-ve-uygulamalarinin-istanbuldaki-izleri/
Erişim Tarihi: 23.04.2025

Üniversite Sayıları ve Üniversite Öğrencisi Gençlere Dair Mevcut Durum

2005 yılı öncesinde Türkiye'deki devlet ve vakıf üniversitelerinin toplam sayısı 77 iken, günümüzde 208'e ulaşmıştır.[7] Türkiye genelinde devlet üniversiteleri tüm üniversitelerin %57'sini oluştururken, vakıf üniversiteleri %43'lük bir paya sahiptir. Aynı yıllar için İstanbul'daki üniversite sayısı ise 21'den, 58'e[8] çıkmış yani neredeyse 3 kat artış yaşanmıştır.[9] Bu üniversitelerin 11'i devlet üniversitesi, 44'ü vakıf üniversitesi, 3'ü ise vakıf meslek yüksekokulu statüsündedir. Bununla birlikte, Türkiye genelindeki vakıf üniversiteleriyle karşılaştırıldığında, ülke çapındaki vakıf üniversitelerinin neredeyse yarısının İstanbul'da yer aldığı anlaşılmaktadır. Kentteki vakıf üniversite sayısının devlet üniversitelerinin 4 katı olması oldukça çarpıcıdır.

Grafik 3: İstanbul'da Yıllara Göre Üniversite Sayıları[10]

Kaynak: İPA

Devlet üniversitelerindeki öğrenci sayısı sabit kalırken vakıf üniversitelerindeki öğrenci sayısı artıyor.

Mevcut durumda İstanbul'daki üniversitelerin %19'u devlet üniversitelerinden oluşmaktadır. İstanbul'daki üniversite sayılarının tarihsel gelişimi incelendiğinde, Cumhuriyet'in ilanından 1992 yılına kadar kentte yalnızca 7 üniversitenin bulunduğu, 2000 yılına kadar 13 yeni üniversitenin daha açılarak bu sayının 20'ye ulaştığı görülmektedir. Özellikle 2000'li yılların ortasından itibaren üniversite sayısı hızlı bir artış göstermektedir. 2001 ile 2009 yılları arasında 14 üniversite daha açılmış ve 2009 yılı sonunda toplam sayı 34'e yükselmiştir. 2010 yılından itibaren açılan 24 yeni üniversite ile birlikte İstanbul'daki toplam üniversite sayısı 2019 yılı itibarıyla 58'e ulaşmıştır. Bu artış yalnızca kurum sayısıyla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda İstanbul'daki öğrenci sayısının da önemli ölçüde yükselmesine neden olmaktadır.[11]

[7] Belirtilen 208 üniversitenin 3'ünün öğrenci sayısı ve rektör bilgisi bulunmamaktadır.

[8] Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi verilerine göre İstanbul'daki üniversite sayısı 60'tır. Ancak henüz eğitim faaliyetine başlanmaması nedeniyle 2 üniversite analiz kapsamına dahil edilmemiştir.

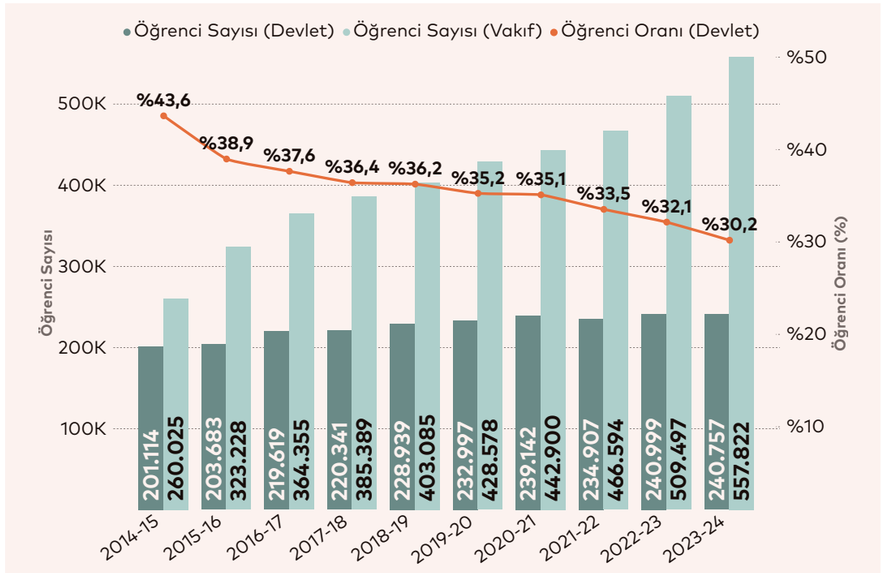
[9] YÖK. (2024). Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi: 2023-2024 öğretim yılı verileri. https://istatistik.yok.gov.tr/ Erişim tarihi: 11.04.2025.

[10] Grafik, üniversitelerin internet sitelerinde yazan üniversite kuruluş yılları baz alınarak hazırlanmıştır.

[11] İstanbul Planlama Ajansı. (2024, Kasım). Barınma krizini üniversite öğrencileri üzerinden okumak: Yükseköğretim politika ve uygulamalarının İstanbul'daki izleri. Erişim Adresi: https://ipa.istanbul/yayinlarimiz/genel/barinma-krizini-universite-ogrencileri-uzerinden-okumak-yuksekogretim-politika-ve-uygulamalarinin-istanbuldaki-izleri/ Erişim Tarihi: 23.04.2025

İstanbul'da öğrenim görmekte olan üniversite öğrencilerinin sayıları son on yıllık dönem içerisinde incelendiğinde, 2014-2015 öğretim yılında yaklaşık 450.000 olan öğrenci sayısının, 2023-2024 eğitim-öğretim yılı itibarıyla 800.000'e ulaştığı görülmektedir. Grafik 3'te yer alan verilerden de izlenebileceği üzere, İstanbul'daki devlet üniversitelerinde okuyan öğrenci sayısı yaklaşık 200.000 civarında sabit kalmaktayken; devlet üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerin toplam öğrenci sayıları içerisindeki oranı son on yıllık süreçte %45'lerden %32'lere kadar gerilemiştir. Bu durumda öğrenci sayısında yaşanan artışı yeni açılan vakıf üniversitelerinde öğrenim gören öğrencilerle ilişkilendirmek mümkündür.

Grafik 4: İstanbul'da Yıllara Göre Önlisans ve Lisans Öğrenci Sayıları[12]

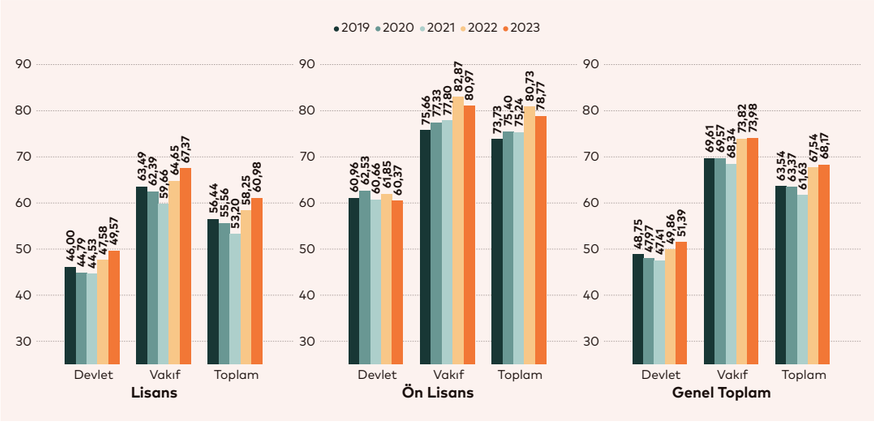

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi

Grafik 4'ten hareketle, İstanbul'daki yaşam koşullarının ekonomik açıdan zorlaşmasına karşın vakıf üniversitelerinde öğrenim gören öğrenci sayısının her geçen yıl artış göstermesi dikkat çekmektedir. Bu artışta, devlet üniversitelerinin kontenjanlarında belirgin bir değişme yaşanmamasına karşın vakıf üniversitesi sayısının giderek artması belirleyici rol oynamaktadır. Ayrıca, İstanbul'da okuyan ve ailesi de İstanbul'da yaşayan öğrencilerin oranında gözlemlenen artış, vakıf üniversitelerinde okuyan öğrenci sayısındaki artışla birlikte değerlendirildiğinde, bu öğrencilerin büyük oranda başka illere gitmek yerine kendi şehirlerinde kaldıkları ve bu doğrultuda vakıf üniversitelerine yönelmeyi tercih ettikleri çıkarımını mümkün kılmaktadır.

[12] YÖK Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. Erişim adresi: https://istatistik.yok.gov.tr/ Erişim tarihi: 11.04.2025.

Grafik 5: Yıllara Göre İstanbul'da Okuyan İstanbullu Öğrenci Sayılarının Tüm Öğrenciler İçinde Oranı[13]

Kaynak: İPA

Grafikte de görüldüğü üzere, 2019-2023 yılları arası verilere göre İstanbul'da eğitim gören İstanbullu öğrencilerin, tüm öğrencilere oranı istikrarlı bir artış eğilimi göstermektedir. Bu süreçte özellikle vakıf üniversitelerinde İstanbullu öğrenci oranı, devlet üniversitelerine kıyasla artış göstermektedir. Bu durum, İstanbullu öğrencilerinin eğitim tercihlerini ekonomik, sosyal ve mekânsal durumları göz önünde bulundurarak yeniden şekillendirdiğine işaret etmektedir.

Sosyal bilimin ilgilenene kurduğu en önemli tuzaklardan biri, araştırma konusunun ve nesnesinin bir ölçüde araştırmacının kendisi olması. Geçmişte sıkça özenilen "müspet" bilimlerde bu tür bir özdeşleşme tuzağı bulunması çok zor; bir kimyacının karışımlarında, bir astronomun gezegenlerde ve bir fizikçinin kaldıraçlarında kendilerini görmeleri anlamsız olurdu. Oysa, sosyal bilim nihayetinde insana dair bir sorgulama olduğundan ister istemez araştırdığınız konu kendiniz oluyorsunuz. Bu durum araştırmacıyı empati duygusuyla donatıp güçlendiriyor; hem de araştırma konunuzla fazlasıyla "içli dışlı" olduğunuzdan nesnel yargılama gücünüzü elinizden alıp sizi tarafgir bir duruma düşürüyor. Sosyal bilimcinin topluma tam bir nesnellik içinde, bir laboratuvarmış gibi baktığını varsayan demode anlayışı gömeli çok oldu; şimdi kendini ve dolayısıyla haddini bilen, önyargılarının, yanlılıklarının ve yanılgılarının farkında olan çok daha mütevazi bir bakış açısıyla zanaatı icra etmeye çalışmaktayız.

Söz konusu tuzağı kolaylıkla görebildiğimiz birkaç alandan biri de gençlik çalışmaları... Herkes hayatında bir dönem genç olduğundan bu konuda donanımlanmış olsun olmasın kendisini doğal bir gençlik uzmanı olarak görebiliyor. Evde babalarımızın "ben gençken..." ile başlayan söylevlerinden üniversite amfisinde öğrencilere kendi öğrencilik günlerinden örnekler vererek gerçek yaşamla illiyet kurduğunu düşünen hocalara kadar herkes bu tuzağa kolaylıkla düşebiliyor. Biraz daha geniş bir perspektifle baktığınızda gençlik konusunda çalışanların, ahkam kesenlerin ve bilgi üretenlerin önemli bir kısmının içselleştirilmiş ve idealize edilmiş bir gençlik kavrayışı olduğunu kolaylıkla görebilirsiniz; bu ideal gencin kim olduğu da muhtemelen kendi gençlik deneyimleriyle doğrudan ilişkili. Oysa referans aldıkları devir ile analiz etmeye çalıştıkları dönem arasındaki zaman farkı o kadar fazla ki bir tür "anakronizm" var bile denilebilir. Bu da gençlik konusunda düşünürken insanı haddini bilmeye sevk ediyor, çünkü neyi nereden bildiğimiz hiç olmadığı kadar önemli hale geliyor. Kendi araştırma serüvenimin önemli bir kısmı saha çalışmalarına, yani dinlemeye dayandığından; bu konuda biraz daha cesur davranabileceğimi düşünüyorum, yine de bir tür şahitlik olduğunu vurgulayarak başlamak lazım.

Bu epistemolojik sınırı belirledikten sonra hemen tanıma dair bir tartışmaya da değinmek gerekiyor. Genç kim, gençlik ne? Genel geçer kullanılan tanım mutlaka bir yaş dilimiyle ilişkilendiriliyor, 15-24, 18-24, 15-29 ve hatta 15-34 gibi yaş dilimleri gençlik adı verilen dönemin alt ve üst sınırlarını belirliyor. İnsanın sıfatının bir gün içerisinde değişebileceğini öne süren bu tasnif, bir de evrensellik iddiasını taşıyor: "bir gün herkes genç olacak ve gençliğini arkada bırakacak!". Bir de gençliği biyolojik olarak tanımlayanlar var, belli hormonların devreye girmesi ya da çıkmasıyla genç olunacağını öne sürüyorlar; hatta gençlerin beyinlerinin diğerlerinden farklı olduğu iddiasıyla bile karşı karşıyayız, malum otokontrolü sağlayan prefrontal korteks ergenlikte pek devrede olmuyor. Öte yandan daha gerçekçi tanımlar gençliğin ilişkisel olduğunu kabul ediyorlar, kime göre ve nerede genç? Kalıp yargılardaki dört çocuklu ailenin üniversitede okuyan çocuğunu genç olarak tanımlayalım da okulunu terk edip kardeşlerine bakmak için çalışan ya da liseyi bitirir bitirmez evlenmek zorunda kalmış olan kadın da mı genç, aynı kategoride mi yer alıyor? Büyükşehirde genç olmak ile kırsalda genç olmak, gelişmiş merkez ülkede genç olmak ile çevrede genç olmak aynı şey mi? Ailesinin yanında 35 yaşında yaşayan mı daha genç yoksa erkenden evlenip kendi ailesini kuran mı? Bu da bizi gençlik kavramının nasıl toplumsal bir inşa olduğunu gösteriyor; içinde yaşadığımız toplum "genç kimdir ve ne yapar?" sorularının yanıtlarını belirliyor. Her toplumsal inşa gibi bu tanımlama süreci de sonuna kadar politik, çünkü yapılan tanımlar hem birilerinin işine geliyor hem de bu tanımlar sürekli farklı araçlarla yeniden üretilip inşa ediliyor. Siyasi çekişmelerin izlerini bu "ideal genç" tanımında rahatlıkla görebiliriz, ülkede ne kadar çok siyasi kamp varsa, o kadar çok "ideal genç" tanımı da var.

Bir yandan da gençlik her toplumsal rol gibi performatif bir şey. Yani tanımlanan ve hayli içselleştirilen bir rolü ne kadar başarıyla gerçekleştirdiğinizle ilişkili. Tanımlama aşamasını politika ve toplum el ele gerçekleştiriyorlar; okuldan medyaya birçok ortam da bu tanımları yeniden üretiyorlar. İçselleştirmeyse hayli sosyal psikolojik bir konu, sayısız genç tarifinden hangisinin siz olduğunuza karar vermeniz, hangi tarifin diğerlerinden daha çok/az kıymetli olduğunu yargılamanız ve bu tarifin nasıl bir rol gerektirdiğini idrak etmeniz gerekiyor ki, kolay değil. Üstelik bu farklı tarifler birbiriyle kesişmekle kalmıyor, kendiliğinden de bazı çatışmalar yaratıyorlar. "İyi bir evlat" olarak genç ile "hayatın tadını çıkaran" genç kolaylıkla aynı bedende olamıyorlar -ki "hayatın tadını çıkarmak ne?". Toplumun genci nasıl tanımladığı, siyasetin bu tanımı nasıl formatladığı ve tanımın yeniden nasıl üretilip "pazarlandığı" başlı başına bir mesele, üstelik sosyal bilimin hakkınca uğraşıp yanıtlayabildiği bir mesele değil. Soruların karmaşıklığı karşısında demografik tasnif çok daha kolaycı gelebiliyor, bu doğru.

Bu sınırlar altında soruyu yeniden düşünmek anlamlı olabilir, kentte genç olmak ne demek? Hele İstanbul gibi dev bir metropolde genç olmak ne demek? Bunu tabii ki deneyimleyenlere sormak gerek, derin bir araştırma konusu... Öte yandan kentte yaşamanın ne anlama geldiğini biliyoruz, bu da bazı sorulara yanıt verebilmemizi sağlıyor. Öncelikle gençliğin kentsel bir olgu olduğunu düşünenler var, kırsaldaki gençler o kadar farklı bir yaşam sürüyorlar ki; aynı kategoride değerlendirmek tanım gereği yanlış, bunun neden ve sonuçlarını detaylıca düşünmek gerek.

Prof. Dr. Emre Erdoğan

[13] İstanbul Planlama Ajansı. (2024, Kasım). Barınma krizini üniversite öğrencileri üzerinden okumak: Yükseköğretim politika ve uygulamalarının İstanbul'daki izleri. Erişim Adresi: https://ipa.istanbul/yayinlarimiz/genel/barinma-krizini-universite-ogrencileri-uzerinden-okumak-yuksekogretim-politika-ve-uygulamalarinin-istanbuldaki-izleri/
Erişim Tarihi: 23.04.2025

SOSYOEKONOMİK DÖNÜŞÜMLERİN İSTANBUL'DAKİ GENÇLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

İstanbul, genç nüfusun yoğunlaştığı, sosyal ve kültürel fırsatların görece daha fazla sunulduğu bir metropol niteliği taşımaktadır. Ancak son yıllarda yaşanan ekonomik dalgalanmalar, toplumun tüm kesimlerinde olduğu gibi gençler üzerinde de derin ve çok yönlü etkiler yaratmaktadır. Kentte genç yoksulluğu, eğitim, sağlık, barınma ve sosyal güvence gibi temel yaşam haklarına erişimde yaşanan ciddi eşitsizliklerle kendini göstermektedir.

Mevcut ekonomik yapıdaki dengesizlikler, eğitim olanaklarına erişimde yaşanan güçlükler ve istihdam piyasasındaki belirsizlikler, genç yoksulluğunu kent ölçeğinde giderek daha görünür ve yapısal bir sorun haline getirmektedir. Artan yaşam maliyetleri, gençlerin eğitim süreçlerini doğrudan etkilemekte; bazı gençler, maddi zorluklar nedeniyle öğrenimlerine ara vermek ya da tamamen bırakmak zorunda kalmaktadır. Bu koşullar, yalnızca eğitim hakkını değil, aynı zamanda gençlerin ruh sağlığını da tehdit etmekte; gelecek kaygısı, sosyal izolasyon ve depresyon gibi sorunları derinleştirmektedir. [14]

2000'li yıllardan önce İstanbul, iş olanakları bakımından gençler için cazip fırsatlar sunan bir kent olarak öne çıkarken, zamanla bu avantajını yitirmeye başlamıştır. Günümüzde genç nüfusun, hem sayıca artması hem de eğitim düzeyinin yükselmesine rağmen istihdam alanlarının bu gelişmeye paralel olarak genişlememesi, kentteki genç işsizliğin temel nedenlerinden biri olarak görülmektedir. Artan yaşam maliyetleri ve ekonomik kısıtlamalar gençlerin sosyal yaşama katılımını da önemli ölçüde sınırlamakta; birçok genç, maddi baskılar nedeniyle toplumsal ilişkilerden uzak, daha izole bir yaşam sürmek zorunda kalmaktadır. Bu durum, işsizliğin aynı zamanda psikolojik ve sosyal sonuçlar doğuran çok katmanlı bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır.[15]

Kentleşmenin kapitalizm ve pazar ekonomisiyle el ele yürüdüğünü hatırlayalım, kentler metalaşmanın ve toplumsal iş bölümünün zirvesini oluşturuyor. Metalaşma daha önce para vermediğiniz şeylerin artık bir fiyatının olması; başta emek, barınma, korunma, beslenme ve birçok şey daha önce ve başka bir yerde bedavayken; kentte parayla. Kentleşme dediğimiz şey daha önce ücretsiz olarak hanenize ya da lordunuza sunduğunuz emeği bedeli karşılığında piyasaya sürmeniz demek, tabii ki zamanın da metalaştığını kolaylıkla görebiliyorsunuz. Bu tür bir metalaşma ister istemez uzmanlaşmayı ve toplumsal iş bölümünü de getiriyor, artık köyün kahvecisinde tıraş olup diş çektirmeniz söz konusu değil, uzmanına gideceksiniz. Evde yemek pişirmek serbest ama sokakta da yemek isterseniz, seçenek bol. Eğlenmek isterseniz, o da parayla haliyle, bundan da geçimini sağlayanlar var. Dolayısıyla kentte yaşamak üretmek ve tüketmek, daha doğrusu tüketebilmek ile doğrudan ilişkili. Seçenekler artarken bedel ucuzlamıyor, o başka...

Prof. Dr. Emre Erdoğan

[14] IPSOS (2024), Üniversite Öğrencileri Araştırması,
Erişim Adresi: https://www.ipsos.com/tr-tr/universite-ogrencileri-arastirmasi, Erişim Tarihi:08.04.2025.
[15] Baloğlu, Y. D. D. F. (2011). Kentsel Yoksulluk: İstanbul'dan Küçük Bir Kesit. Istanbul Journal of Sociological Studies(31), 231-249.

Ekonomik Değişim

Son 20 yılda gençlerin ekonomik durumları oldukça değişiklik göstermiştir. Özellikle 2010 yılı sonrası dönemde artan enflasyon, döviz kuru dalgalanmaları ve yüksek genç işsizlik oranları, gençlerin ekonomik bağımsızlıklarını kazanma süreçlerini zorlaştırmıştır. Ekonomik anlamda yaşanan bu değişimler, okuyan, çalışan ve iş arayışında olan çoğu genci olumsuz olarak etkilemiştir. Eğitim hayatını sürdüren gençler için KYK bursu ve öğrenim kredisi gibi devlet destekleri gün geçtikçe değer kaybetmiş, gençlerin reel alım gücü azalmıştır. Gençler temel yaşam giderlerini karşılayamaz hale gelmiştir.

Yapılan anket çalışmasına göre, katılımcıların büyük çoğunluğu gençlerin ekonomik koşullarının geçmiş kuşaklara kıyasla belirgin biçimde kötüleştiğini düşünmektedir. Verilere göre, katılımcıların %77,6'sı günümüz gençlerinin ekonomik açıdan daha zor bir dönemde yaşadığını ifade etmiştir. Özellikle 18-35 yaş aralığındaki genç katılımcılar arasında bu görüş daha da belirgindir; bu yaş grubundaki bireylerin %80,6'sı, önceki kuşaklara göre daha ağır ekonomik şartlar altında yaşadığını belirtmiştir.[16]

Son 20 yıl için yapılan çay simit hesabına göre KYK bursu veya öğrenim kredisi alan bir öğrencinin alım gücü %84,4 oranında düştü.

Türkiye'de düşük maliyetli ve kolay erişilebilir bir öğün olması, simit ve çay alımı hesabını farklı dönemlere yönelik yapılan alım gücü değerlendirmelerinde sıkça kullanılan sembolik bir tüketim kalemine dönüştürmüştür. Nitekim özellikle gıda enflasyonunun dar gelirli kesim üzerindeki etkilerini gözlemlemek açısından önemli bir gösterge niteliğindedir. Öğrenciler için de ekonomik sıkışıklık dönemlerinde başvurulan yaygın ve pratik bir öğün alternatifi olarak önem taşıması nedeniyle bu araştırmada da gençlerin alım gücündeki değişimi izlemek ve zaman içindeki reel kaybı karşılaştırmalı olarak ortaya koymak amacıyla kullanılmıştır.

Buna göre, 2005 yılında simit fiyatı 0,3 TL, çay fiyatı ise 0,1 TL iken; 2025'te simit 20 TL'ye, çay ise 50 TL'ye yükselmiştir. Dolayısıyla, 2005 yılında yalnızca 0,4 TL'ye mal olan simit–çay ikilisi, 2025'te 70 TL'ye ulaşmıştır. Bu artış, alım gücündeki kaybı da net biçimde ortaya koymaktadır. 2005 yılında KYK bursu/ öğrenim kredisi ile 275 adet simit ve çay alınabilirken, 2025 yılı burs miktarıyla bu sayı 43'e düşmektedir. Bu karşılaştırma, öğrencilerin en temel ihtiyaçlara erişiminde yaşadığı ciddi gerilemeyi gözler önüne sermektedir.

2005 yılında KYK bursu/öğrenim kredisi ile 5,67 gram altın alınabiliyorken; 2025 yılında sadece 0,88 gram altın alınabiliyor.

KYK burs ve öğrenim kredisi miktarlarının yıllar içinde ABD Doları ve altın cinsinden karşılıklarına ilişkin veriler de, öğrencilere yönelik mali desteklerin reel değerinde **kayda değer bir gerileme** yaşandığını ortaya koymaktadır. Buna göre, 2005 yılında aylık KYK bursu/ öğrenim kredisi yaklaşık 5,67 gram altına denk gelirken, 2025 yılı itibarıyla 0,88 gram altın seviyesine gerilemiştir. **Bu durum, KYK burs/ öğrenim kredisi miktarının altın cinsinden %84,5 oranında değer kaybettiğini ortaya koymaktadır.** Diğer yandan, 2005 yılında 84,6 ABD doları olan burs/ kredi miktarının yıllar içerisinde dalgalı bir seyir izlediği, aradan geçen 20 yıl sonunda ise yakın bir değer olan 82,4 ABD doları seviyesine geldiği görülmektedir. Ancak, dolar enflasyonu dikkate alındığında bu yakın değerin gerçekte benzer bir alım gücüne işaret etmediği anlaşılmaktadır. Yapılan hesaplamaya göre, **2005 yılında 84,6 ABD doları ile karşılanan bir harcamanın, 2025 yılında aynı düzeyde karşılanabilmesi için 140,93 ABD doları harcamak gerekmektedir.** (Amerikan

[16] İstanbul Planlama Ajansı (2025). İstanbul Barometresi: Mart 2025.
Erişim Adresi: https://ipa.istanbul/yayinlarimiz/istanbul-barometresi/istanbul-barometresi-mart-2025
Erişim tarihi: 10.04.2025

işgücü İstatistikleri Bürosu hesaplama aracı kullanılmıştır.) Bu durum, burs ve kredi miktarlarının yıllar içerisinde zaman zaman artış ve azalışlar gösterse de nominal olarak aynı yere geldiğini ancak dolar enflasyonu karşısında reel olarak ciddi bir değer kaybına uğradığını göstermektedir. Yapılan hesaplamalar, öğrencilerin temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda karşılaştıkları zorlukların ne kadar derinleştiğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, burs politikalarının yalnızca nominal artışlar üzerinden değil, reel alım gücü esas alınarak yeniden yapılandırılması önemlidir.

Grafik 6: KYK Burs/Kredisinin Dolar-Altın Karşılığı [17]

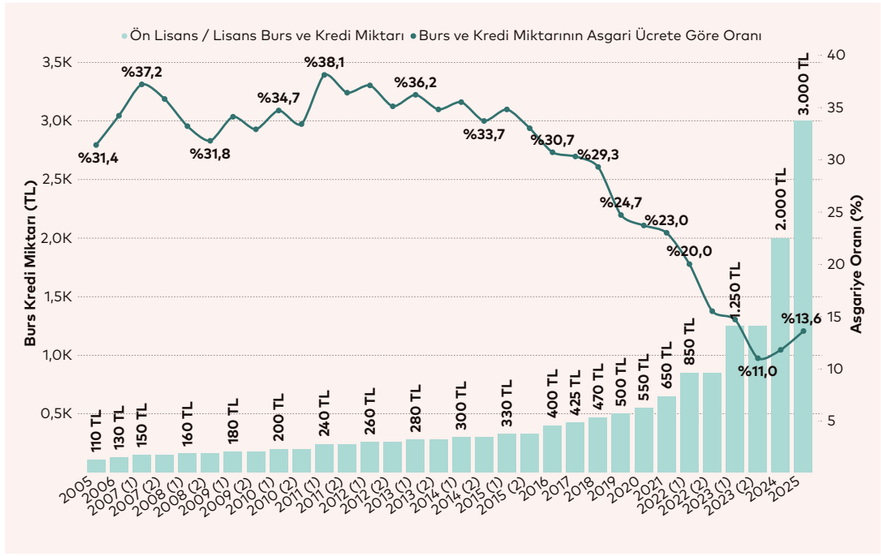
Kaynak: İPA

2005 yılında KYK kapsamında sağlanan burs ve kredi miktarı, aynı yıl için belirlenen asgari ücretin %31,4'üne denk gelirken 2025 yılında %13,6'sına tekabül ediyor.

KYK burs ve öğrenim kredisi miktarının asgari ücret karşısındaki değeri de yıllar içerisinde belirgin biçimde azalmıştır. 2005-2025 dönemini kapsayan verilere göre, burs ve kredi miktarlarının asgari ücrete oranı genel olarak düşüş eğilimi göstermiştir. 2005 yılında %31,4 olan bu oran, 2007'de %37,2'ye, 2011'de ise %38,1'e kadar yükselmiştir. Ancak 2011 yılının ikinci yarısından itibaren bu oran istikrarlı biçimde azalmış, 2022 yılında %20'ye, 2025 yılı itibarıyla ise %13,6'ya gerilemiştir. Bu durum, öğrencilere yönelik finansal desteklerin asgari ücret artışları karşısında görece zayıfladığını ve alım gücünde önemli bir erimeye neden olduğunu ortaya koymaktadır.

[17] Milli Eğitim Bakanlığı ve TCMB verilerinden İPA tarafından derlenmiştir.

Grafik 7: Burs ve Kredi Miktarının Asgari Ücrete Oranı (%) [18]

Kaynak: CSGB, KYGM

Yapılan odak grup çalışması kapsamında görüşülen, üniversite mezunu olan ve şu anda aktif olarak iş hayatında yer alan gençler, bugün maaşlı olmalarına karşın özellikle sosyal etkinliklere katılım, kişisel bakım ve giyim gibi harcamalar söz konusu olduğunda, mevcut gelirlerin bu ihtiyaçları karşılamada yetersiz kaldığını ifade etmektedirler. Bir örnek olarak öğrencilik zamanlarında aldıkları burslarla yurt dışı uçak biletlerini dahi alırken zorlanmazken şu anda düzenli gelire sahip olmalarına rağmen giderlerini karşılayamadıklarını belirtmişlerdir.

> **2012 yılında üniversite hayatıma başladım o tarihte aldığım bursla gerçekten güzel hayat yaşayabiliyordum. AB projelerine giderken bilet alırken zorlanmıyordum. Şu anda başta kira olmak üzere harcamalarım arttı, sosyal etkinlikleri yapabilmem giderek güçleşti, fiyatlar aşırı yükseldi.**
>
> (Erkek, STK çalışanı, 30 yaşında)

20 yıl önce mezun olanlar, geçim sıkıntısı yaşamadan yatırım yapmanın mümkün olduğu bir döneme işaret ediyor.

20 yıl önce İstanbul'da gençlik ve öğrencilik hayatını yaşamış katılımcılarla yapılan görüşmeler, gençlik deneyiminin ekonomik koşullar bağlamında geçirdiği dönüşümü gözler önüne sermektedir. Katılımcılar, 2000'li yılların başında orta gelirli ailelerin geçim sıkıntısı yaşamadığını, KYK

[18] CSGB, KYGM verilerinden derlenerek oluşturulmuştur. Aynı yıl içinde gerçekleşen (1), (2) dönemleri asgari ücrette meydana gelen değişimleri belirtmektedir.

burslarının gündelik ihtiyaçları karşılamakta yeterli olduğunu ve mezun olduktan sonra maaşlı bir işe giren gençlerin ev ya da araba sahibi olabildiğini belirtmiştir. Bugün ise aynı mesleklerde çalışan bu katılımcılar, geçmişe kıyasla daha iyi pozisyonlarda bulunmalarına rağmen benzer bir refah düzeyine ulaşamadıklarını ifade etmektedir. Katılımcılar, kendi gençlik dönemlerinde sosyal yaşama katılımın, kültürel etkinliklere erişimin ve temel ihtiyaçların karşılanmasının olağan koşullar dahilinde olduğunu; ancak bugün aynı olanakların yeni kuşaklar için ciddi bir mücadele alanına dönüştüğünü gözlemlediklerini aktarmaktadır.

> **Biz hiçbir şekilde, hiçbir şeyden eksik kalmadan eğlencemiz, yememiz, içmemiz hepsini yapabiliyorken şu dönemde, iyi mesleklere sahip olmamıza rağmen karı koca aynı hayatı yaşayamıyoruz. Çocuklarımıza da yaşatamıyoruz.**
>
> (Kadın, 39)

> **Eskiden eskiz kağıdı, aydınger, fotokopi gibi şeylerin maliyetini hiç düşünmezdik. Rulo rulo alırdık. Şimdi öğrenciler santim hesabı yapıyor. Yani ben maaşlı bir insan olarak geçinmekte bu kadar zorlanıyorsam, bütün sosyal hayatımdan yediğimden, içtiğimden kesiyorsam öğrencinin bu koşullarda hayatta kalabilmesi çok zor. Mesela benim derslerimde çok uyuyan öğrenci oluyor. Hiç dokunmuyorum çünkü biliyorum çalışıyorlar, çok zor şartlarda yaşıyorlar.**
>
> (Kadın, 39)

Küresel ölçekte yaşananlar dönemin çoklu krizler çağı ya da belirsizlikler çağı olarak tanınmasını beraberinde getirirken Türkiye'de de hiç şüphesiz son yirmi yılda önemli gelişmeler yaşandı. Türkiye parlamenter sistemden Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçti ve böylece önemli bir siyasal değişikliğe adım atıldı. Bu siyasal iklime eşlik eden ekonomik kriz sonucunda artan enflasyon ile yaşam maliyetleri bir hayli arttı.

Küresel ölçekte ve ulusal ölçekte tüm bu yaşananlar hiç şüphesiz Türkiye'de gençliği önemli derecede etkiledi. Gençlik döneminin oldukça zorlaştığı bu dönemde metropol kentlerde yaşam koşullarının da çok zorlaştığını gözlemledik. Bu sebeple her ne kadar büyük kentler tarihsel açıdan gençler ve gençlik kültürleri için hep daha çekici ve imkanları dolayısıyla yaşaması arzu edilen kentler olsa da yaşam koşullarının zorlaşması ile beraber gençler için metropollerde yaşamanın bir o kadar zor ve korkutucu bir hal de almaya başladığını gözlemledik.

Oysa ki tüm modernlik tarihi içinde küçük kentlerde doğup büyüyen gençler için büyük şehirlerde ve özellikle metropollerde okumak ve metropolde öğrenci olmak önemli idi. Son dönemde ise gençlerin metropollerde okumanın maliyetinin artmasıyla birlikte metropolde yaşama kaygılı olarak baktıklarını gözlemledik. Özellikle genç kadınlar için metropoller yaşama/okuma maliyeti yüksek ve aynı zamanda da güvende hissetmedikleri mekanlar olarak görülmeye başlandı.

Tam da bu sebeple, gençlerin hayal kurmaya devam etmelerini sağlamak için onları yaşanan çoklu krizler çağında ve Türkiye'nin can yakıcı sorunları karşısında dayanıklı kılacak yerel politikalara her zamankinden daha fazla ihtiyacımız var. Bunu yaparken de gençlerin homojen bir kategori olmadıklarını unutmamak ve de farklı gençlik kesimlerinin farklı ihtiyaç ve isteklerine yanıt verecek yerel gençlik politikaları geliştirmek önem kazanıyor.

Prof. Dr. Demet Lüküslü

Barınma Krizi

İstanbul genelinde hem çalışan hem de öğrenci olan gençler için barınma sorununun ciddi bir krize dönüştüğü görülmektedir. Yüksek kira fiyatları nedeniyle çalışan gençler genellikle paylaşımlı evlere yönelirken, öğrenciler ise KYK yurtlarını tercih etmeye çalışmakta; ancak mevcut yurt kapasitesi artan talebi karşılamada çoğu zaman yetersiz kalmaktadır.

Barınmanın İstanbul'daki gençler için ortak bir problem olduğu görülüyor.

İPSOS tarafından yapılan Gündeme Dair ve Türkiye'yi Anlama Kılavuzu araştırmasına göre 2021 yılında beyaz yakalı olarak çalışan gençlerin **%17'si** maaşlarının yarısını kiraya verirken 2023 yılında bu oran **%50'ye** ulaşmıştır.[19] Nitekim İstanbul'da da kiraların özellikle son yıllarda fazlasıyla arttığı bilinmektedir. Barınma maliyetlerindeki bu artış, kentte yaşayan gençler için ciddi bir ekonomik yük oluşturmakta; özellikle öğrenciler açısından barınma krizini daha görünür hâle getirmektedir. Yapılan odak grup görüşmelerinde kentte beyaz yakalı olarak çalıştığını belirten gençler de kira ödemede zorlandıklarını ve hatta bu nedenle İstanbul'dan farklı bir şehire taşınmayı düşündüklerini ifade etmiştir.

> **İstanbul genelinde kiralar fazlasıyla yüksek kalıyor. Açıkçası İstanbul'u terk etme düşüncesi ile işimden yakın zamanda istifa ettim.**
>
> (Erkek, STK Çalışanı, 30)

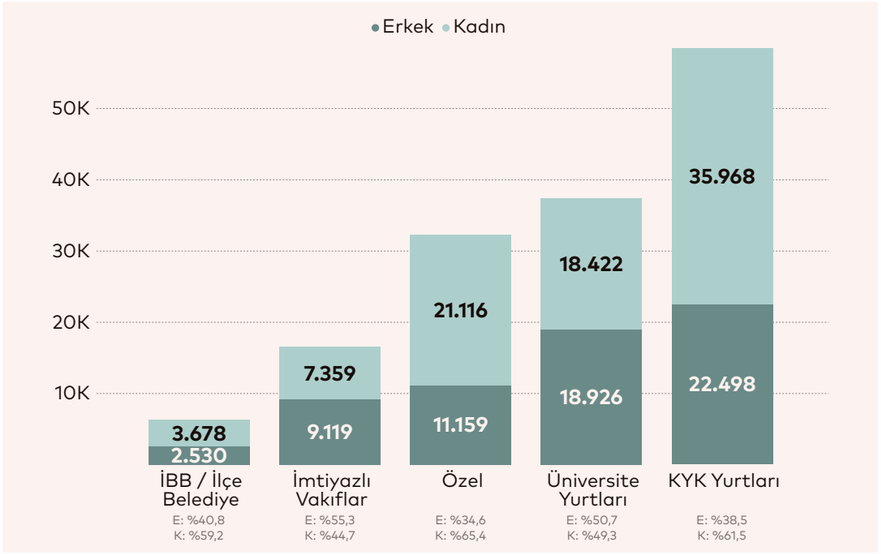
İstanbul'da barınma maliyetlerinin hızla yükselmesi öğrenci nüfusu açısından da ciddi bir krizi beraberinde getirmektedir. Çalışmanın ilk bölümde paylaşılan verilerden de görülebileceği gibi, üniversite sayısındaki artışa paralel olarak İstanbul'daki öğrenci sayısı önemli ölçüde yükselmiştir.Bu yüksek öğrenci nüfusu karşısında, KYK yurtlarının kapasitesinin yetersiz kalması ve özel yurt ya da kiralık konut seçeneklerinin yüksek maliyeti, öğrenciler için barınma sorununu daha da derinleştirmektedir.

İstanbul'da üniversite öğrencilerine yönelik yurtlar, KYK yurtlarının yanı sıra üniversite bünyesindeki yurtlar, özel yurtlar, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) ve bazı ilçe belediyelerine ait yurtlar ile bazı imtiyazlı vakıfların işlettiği yurtlar olmak üzere çeşitli gruplara ayrılmaktadır. Bu çeşitlenmenin temel nedeni, artan yurt sayısına rağmen KYK'nın öğrenci barınma ihtiyacını yeterince karşılayamamasıdır. Temel bir hak olan barınmanın, kamu tarafından yeterli ölçüde sağlanamaması özel sektöre ve vakıf yapılarının müdahil olduğu alternatif çözümlere alan açmakta; böylece barınma, kamusal bir hizmetten çok ticarileşmiş bir alana dönüşmektedir. Özellikle bazı imtiyazlı vakıfların işlettiği yurtlar bu süreçte öne çıkmakta ve kamuoyunda zaman zaman tartışma konusu olmaktadır.

---

[19] IPSOS, Her 10 Gençten 7'si Türk Vatandaşı Olmaktan Gurur Duyuyor,
Erişim Adresi: https://www.ipsos.com/tr-tr/her-10-gencten-7si-turk-vatandasi-olmaktan-gurur-duyuyor,
Erişim Tarihi:09.04.2025.

Grafik 8: İstanbul'daki Öğrenci Yurtlarının Cinsiyetlere ve Yurt Türlerine Göre 2024 Yılı Kapasiteleri [20]

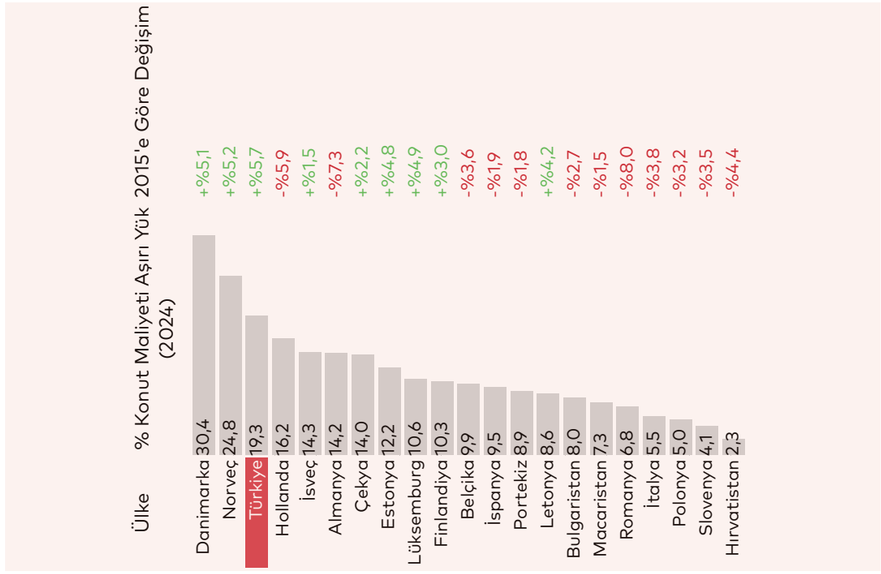
Kaynak: GSB, MEB

KYK yurtlarında yer bulamayan öğrenciler için özel yurtlar ya da ev kiralamak ciddi bir mali yük oluşturmaktadır. İPA tarafından yayımlanan *"Barınma Krizini Üniversite Öğrencileri Üzerinden Okumak: Yükseköğretim Politika ve Uygulamalarının İstanbul'daki İzleri"* isimli rapora göre, özel yurtların aylık ücretleri ortalama 11.521 TL ila 27.753 TL arasında değişmektedir. Alternatif olarak, üç öğrencinin birlikte ev kiralaması durumunda kişi başı aylık maliyet ortalama 5.056 TL ila 15.223 TL'ye ulaşmaktadır.[21] Her ne kadar bazı ev paylaşımı senaryoları özel yurtlara kıyasla daha düşük maliyetli gibi görünse de; depozito, fatura, eşya giderleri ve kira sözleşmelerinin getirdiği yükler göz önünde bulundurulduğunda, bu seçenek de birçok öğrenci için sürdürülebilir olmaktan uzak kalmaktadır. Bu durum, temel bir hak olan barınmanın hem ekonomik hem de pratik açıdan giderek erişilmesi zor bir konuma sürüklendiğini göstermektedir.

Konut maliyeti yükü, bir hane halkının, gelirine oranla konut için yaptığı harcamaların büyüklüğünü ifade eder. Bu yükün hane gelirinin %40'ını aşması, aşırı yük olarak kabul edilir. Başka bir ifadeyle bir hanenin aylık gelirinin %40'ından fazlası kira, aidat, ısınma gibi konutla ilgili giderlere gidiyorsa, bu hane konut maliyeti yükü açısından kırılgan sınıfta değerlendirilir. Bu bağlamda konut maliyeti yükü, gençlerin karşılaştığı ekonomik zorlukları ve barınma krizini yansıtan önemli bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır.

[20] Gençlik ve Spor Bakanlığı, Milli Eğitim İstatistikleri verilerinden derlenerek oluşturulmuştur.
[21] İPA (2024). Barınma Krizini Üniversite Öğrencileri Üzerinden Okumak: Yükseköğretim Politika ve Uygulamalarının İstanbul'daki İzleri,
Erişim Adresi:https://ipa.istanbul/yayinlarimiz/genel/barinma-krizini-universite-ogrencileri-uzerinden-okumak-yuksekogretim-politika-ve-uygulamalarinin-istanbuldaki-izleri/,
Erişim Tarihi:17.04.2025.

Grafik 9:Türkiye'de Konut Maliyet Yük Oranı

Kaynak: Eurostat

Verilere bakıldığında Türkiye'de özellikle **25-29 yaş aralığındaki gençler** için bu yükün yıllar içinde ciddi biçimde arttığı görülmektedir.[22] Maliyet yükünün bu denli yükselmesi, gençleri konut yoksulluğu riskine daha açık hale getirmektedir. Bununla birlikte gençlerin finansal bağımsızlıklarını, sosyal hareketliliklerini ve genel yaşam kalitelerini de doğrudan etkilemektedir.

20 yıl önce barınma, bir kriz değil tercih meselesiydi.

Rapor kapsamında görüşülen, 20 yıl önce İstanbul'da öğrencilik hayatını yaşamış katılımcılar, üniversite dönemlerinde öğrenci evi ya da yurt gibi konaklama seçeneklerine rahatlıkla erişebildiklerini belirtmiştir. Görüşmelerde, üniversitelere yakın merkezi bölgelerde ev kiralamanın o dönemde ekonomik açıdan ulaşılabilir olduğu vurgulanmıştır. Katılımcılar, aileleri İstanbul'da yaşasa bile kira bedellerinin karşılanabilirliği sayesinde üniversitelerine daha yakın lokasyonlarda ev tutmayı tercih ettiklerini aktarmıştır. Bu durumun, öğrencilerin günlük yaşamlarını kolaylaştırdığı, zamandan tasarruf sağladığı ve böylece sosyal yaşama daha aktif katılım imkânı sunduğu ifade edilmiştir.

> **"O dönemde, İstanbul'da ailesinin evinde yaşamak yerine üniversiteye yakın, merkezi yerlerde arkadaşlarıyla, bizlerle birlikte ev tutan arkadaşlarımız vardı. O dönem daha karşılanabilir olması sayesinde bu tercihi yapabiliyorlardı."**
>
> (Erkek, 40)

[22] Eurostat, Glossary: Housing Cost Overburden Rate,
ErişimAdresi: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Housing_cost_overburden_rate,
Erişim Tarihi: 18.04.2025.

Gıda Krizi

İstanbul'da yaşayan gençlerin geçimlerini sürdürmekte en fazla zorlandıkları gider kalemlerinden biri de gıda harcamaları olmaktadır. Kira ve fatura ödemelerine ek olarak artan gıda fiyatları, günlük yaşamı doğrudan etkileyen ve sürekli ağırlaşan bir yük haline gelmiştir.

Yapılan odak grup görüşmeleri, gıda harcamalarının gençler üzerinde ciddi bir bütçe yükü oluşturduğunu ortaya koymuştur. Üniversite öğrencileri, artan yaşam maliyetleri karşısında sağlıklı ve dengeli beslenmenin her geçen gün daha zorlaştığını belirtmiştir. KYK desteği ya da aileden alınan harçlıklarla temel gıda ihtiyaçlarını karşılamanın güçleştiğini ifade eden katılımcılar, özellikle kaliteli protein kaynaklarına erişimin maddi imkânsızlıklar nedeniyle mümkün olmadığını dile getirmiştir. Beslenme düzeninde yaşanan bu bozulmanın, zamanla fiziksel sağlıkla ilgili kaygıları da artırdığı görülmüştür.

> **Beslenmeye aldığımız harçlık olsun, KYK olsun yetmiyor.**
> **Ben artık kalp krizi geçirmekten korkuyorum, yediğim şeylerden dolayı.**
> (Erkek, 25)

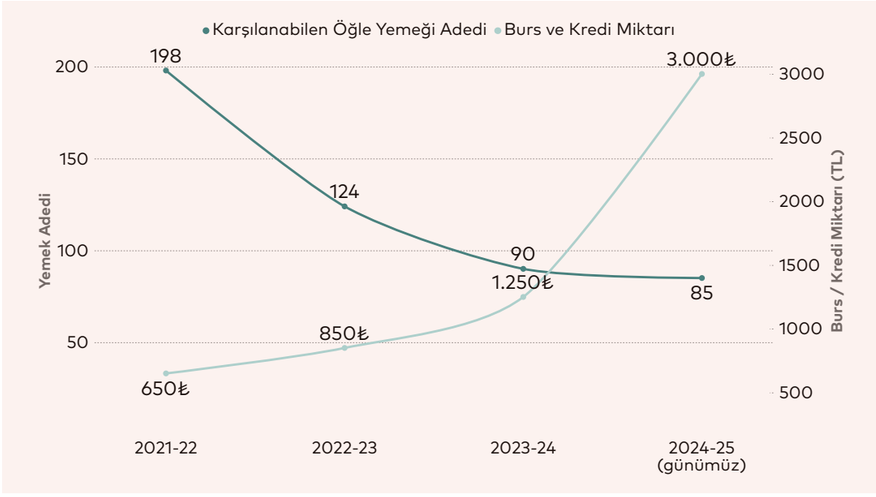
Çalışan gençler için de tablonun farklı olmadığı, bütçeyi aşmamak adına daha düşük besin değeri taşıyan gıda ürünlerine yöneldikleri görülmüştür. Yanı sıra gıda harcamalarının artık kira, fatura ve ulaşım gibi temel giderlerle benzer düzeyde bir yük oluşturduğu belirtilmiştir.

> **En basitinden 4-5 litrelik yağ bile şu an 300 küsür lira. Kırmızı et zaten alamıyoruz. Sağlıksız şeylere yöneliyoruz. Buna rağmen gıda da bence ev kirası, elektrik, doğalgaz kadar bütçede yer kaplıyor.**
> (Kadın, Gıda Sektörü Part-time Çalışan, 22)

Gıda ürünlerinde yaşanan yüksek fiyat artışları, İstanbul'da üniversite öğrencileri için günlük öğünlere erişimi her geçen gün daha da zorlaştırmaktadır. Artan yaşam maliyetleri karşısında üniversite yemekhaneleri, özellikle büyük şehirlerde, öğrencilerin ekonomik ve dengeli beslenme ihtiyaçlarını karşılayabildikleri nadir alanlardan biridir. Uygun fiyatlı tabildot yemek sunan bu yemekhaneler, öğrencilerin protein, sebze ve karbonhidrat açısından dengeli ve sıcak bir öğüne erişebilmesine olanak tanımaktadır.

Karbonhidrat ağırlıklı beslenmenin yaygınlaştığı, hem dışarıda yemek yemenin hem de evde besleyici yemek pişirmenin maliyet açısından her öğrenci için mümkün olmadığı günümüz koşullarında üniversite yemekhanesi adeta bir "ev yemeği" işlevi görmektedir. Bu yönüyle yemekhane öğrencilerin ekonomilerinin yanı sıra sağlıkları açısından da kritik bir rol oynamaktadır. Ancak KYK burs ve kredi miktarları ile yemekhane ücretleri kıyaslandığında, öğrencilerin bu temel imkâna erişiminin dahi gün geçtikçe zorlaştığı görülmektedir.

Grafik 10: KYK Burs/Kredi Miktarı ile Karşılanabilen Öğle Yemeği Adedi

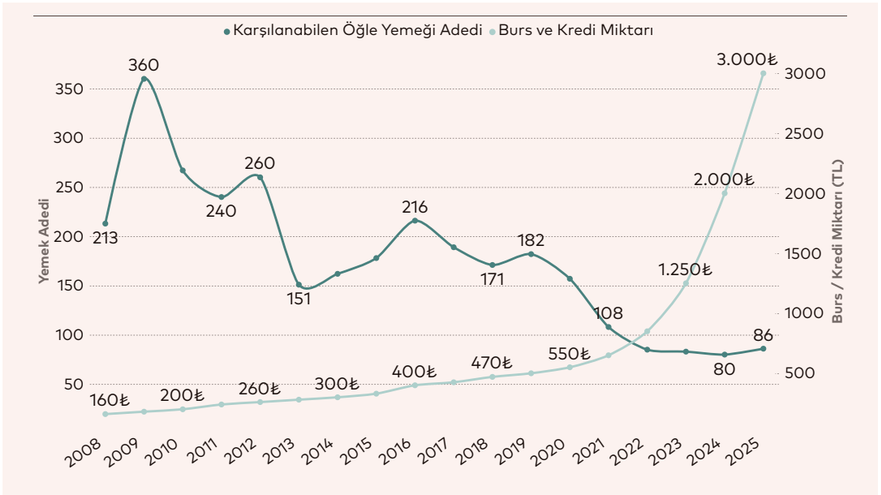

Kaynak: İPA tarafından veriler derlenerek hazırlanmıştır.

İstanbul'daki üniversitelerin ortalama öğle yemeği ücretine dair geçmiş verilere ulaşmak oldukça güçtür. Yemek ücretlerine dair bilgiye erişilebilen 2021-2022 eğitim dönemi ile 2024-2025 dönemi için yapılan karşılaştırmada, KYK burs/ öğrenim kredisi miktarında zaman içerisinde yaşanan artışa rağmen öğrencilerin üniversite yemekhanesi yemeklerine erişiminin düştüğü görülmektedir. Buna göre, 2021-2022 öğrenim döneminde 650 TL olan KYK bursu/ öğrenim kredisi karşısında **198 tabildot/öğle yemeği alınabiliyorken** 2024-2025 yılları arasında 3000 TL olan KYK bursu/ öğrenim kredisi ile bu sayı **85'e düşmüştür**. Alım gücü kıyaslaması oransal olarak yapıldığında, 2021 yılından 2025 yılına kadar KYK bursu/ öğrenim kredisi %362 artarken burs miktarının öğle yemeği/tabildot karşısında alım gücü %57 azalmıştır.

KYK bursu/öğrenim kredisiyle alınabilen öğle yemeği miktarına dönük analizin daha uzun bir dönem bakımından yapılabilmesi adına İstanbul'daki en köklü yükseköğretim kurumu olan İstanbul Üniversitesi örneği incelenmiştir. Buna göre İstanbul Üniversitesinin 2008-2025 dönemi incelendiğinde 2008 yılında 160 TL öğrenci bursu/kredisi ile alınabilen tabildot/öğle yemek miktarı **213** adetken günümüzde **86** adet olduğu görülmektedir. Bu veriye göre, KYK bursu veya kredisiyle alınabilen okul yemeği adedi, son 17 yılda %59 oranında azalmıştır. Bu durum, geçmişte öğrencilerin burs ve kredi gelirlerinin görece küçük bir kısmını üniversite yemekhanelerindeki tabildot yemeklere ayırarak kalan kısmı diğer temel ihtiyaçlarına yönlendirebildiklerini, günümüzde ise okul yemeklerine ayırdıkları tutarın burs ve kredi gelirlerinin çok büyük bir bölümüne denk geldiğini ve diğer ihtiyaçlar için kullanabilecekleri payın ciddi ölçüde daraldığını göstermektedir.

Grafik 11: Yıllara Göre İstanbul Üniversitesinde KYK Bursu/ Öğrenim Kredisi ile Karşılanabilen Öğle Yemeği Adedi

Kaynak: İPA tarafından veriler derlenerek hazırlanmıştır.

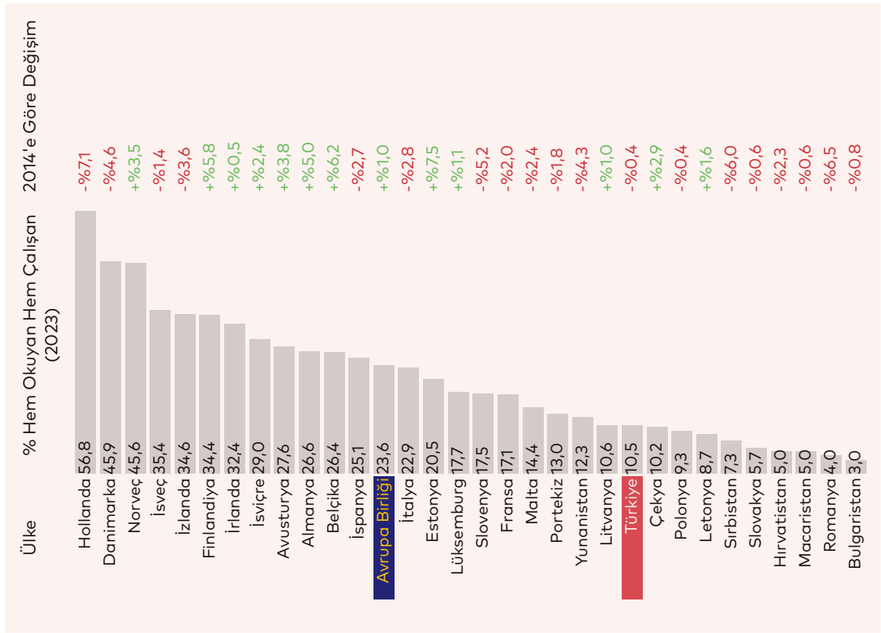
Hem Okuyup Hem Çalışan Gençler

İstanbul Planlama Ajansı tarafından yapılan "Barınma Krizini Üniversite Öğrencileri Üzerinden Okumak: Yükseköğretim Politika ve Uygulamalarının İstanbul'daki İzleri" araştırmasına göre, öğrencilerin barınma ve ulaşım giderleri haricindeki diğer giderleri ortalama 9.432 TL olarak hesaplanmıştır.[23] Bu tutar, 2025 yılında alınan KYK bursu/ öğrenim kredisinin yaklaşık 3 katına tekabul etmektedir. Söz konusu rakamlar, kent yaşamının artan maliyetleri karşısında birçok gencin hem okuyup hem de çalışmak zorunda kalmasını anlaşılır kılmaktadır. Buna karşın Eurostat verilerine göre, 2023 yılında Türkiye'de yarı zamanlı çalışan 15-29 yaş arası gençlerin oranı %10,5 olarak kaydedilmiştir. Türkiye'de bu oranın Avrupa ülkelerine kıyasla daha düşük olmasında, gençlere yönelik iş imkânlarının sınırlı olması ve kayıtdışı istihdamın yaygınlığı gibi etkenlerin belirleyici olduğu düşünülmektedir.[24]

[23] İPA (2024). Barınma Krizini Üniversite Öğrencileri Üzerinden Okumak: Yükseköğretim Politika ve Uygulamalarının İstanbul'daki İzleri,
Erişim Adresi:https://ipa.istanbul/yayinlarimiz/genel/barinma-krizini-universite-ogrencileri-uzerinden-okumak-yuksekogretim-politika-ve-uygulamalarinin-istanbuldaki-izleri/,
Erişim Tarihi:17.04.2025.

[24] Eurostat, Young people in formal education by labour status, 2023 [Image]. Eurostat Statistics Explained.
Erişim Adresi:https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:FIG_10_Young_people_in_formal_education_by_labour_status,_2023_).png,
Erişim Tarihi:11.04.2025.

Grafik 12: Gençlerin Yarı Zamanlı İstihdam Oranı

Kaynak: Eurostat

Öğrencilere sunulan yarı zamanlı istihdam olanakları kısıtlı. Çalışma imkanı bulanlar ise gelişimlerine yatırım yapılmadığını ifade ediyor.

Görüşmelerde, bazı öğrenciler işe alım süreçlerinde öğrenci olmalarının dezavantaj olarak görüldüğünü; birçok firmanın yarı zamanlı çalışmaya olumsuz yaklaştığını ifade etmiştir. Bununla birlikte yarı zamanlı çalışan gençler, firmaların kendilerini "geçici" görüp gelişimlerine yatırım yapmadığı aktarmıştır. Bu durumun, hem gelir elde etme hem de iş tecrübesi kazanma imkanlarını önemli ölçüde kısıtladığı görülmüştür.

> **Hem öğrenciyim hem de part time çalışıyorum. Firmalarda işe alım yapılırken siz öğrencisiniz gideceksiniz boşuna neden size emek harcayalım bakış açısı var. Öğrencilere yatırım yapmıyorlar çoğu şirket asla part time birini istemiyor. Bence öğrenciler için bir şey yapılmalı. Biz 50 kişilik sınıfız 30' umuz iş arıyor. Bu çok büyük bir oran belki bunun üzerine birşeyler yapılsa iyi olabilir.'**
>
> (Kadın, Gıda Sektörü Part-time Çalışan, 22)

Görüşülen üniversite öğrencileri, “asgari geçim” için asgari ücret seviyesinde bir gelirin zorunlu olduğunu açıkça dile getiriyor.

Rapor kapsamında görüşülen öğrenciler, KYK bursu ya da öğrenim kredisinin temel ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığını açıkça ifade etmektedir. Öğrenciler, geçimlerini freelance ya da part-time işler ve çeşitli burslarla dengelemeye çalışsalar da, bu kaynakların çoğu zaman yeterli olmadığını belirtmektedir. Ay sonunu getirmekte zorlanan gençler, kalan açığı genellikle aile desteğiyle kapatmaya çalışmaktadır. Hatta kira ödemeyen, aile evinde yaşayan öğrenciler dahi, mevcut burslarla kişisel ihtiyaçlarını karşılamanın zorluklarına dikkat çekmektedir. Özellikle bazı bölümlerde eğitim sürecinde yapılan proje harcamalarının, tek başına burs tutarını aştığı zamanlar yaşandığı belirtilmektedir. Bu durum, öğrencilerin ekonomik baskıyı her koşulda hissettiğini gösterirken en az asgari ücret düzeyinde burs talebini beraberinde getirmektedir.

> **Yani bir kurumun en az bir asgari ücret kadar öğrenciye burs vermesi gerekiyor yeterli denmesi için ki kirada oturuyorsa o da kurtarmaz. Özellikle İstanbul gibi bir yerde.**
>
> (Erkek, 23)

> **KYK kredisi alıyorum ama ailemle yaşamama rağmen yetmiyor. Ailemden destek alarak tamamlıyorum. Zaten ailesinden destek almayan birinin kesinlikle bu parayla geçinmesi imkansız.**
>
> (Erkek, 21)

> **Hadi diyelim ki ben çok harcıyorum ve ben çok savurgan bir insanım. 3 bin lira benim sadece bir projede yaptığım maketin sadece lazer kesim parasına yetiyor ki malzeme parası bile dahil değil buna. Zaten elle oturup kesilecek şeyler değil. Bir, bir buçuk metrelik boyutta maketler.**
>
> (Erkek, 21)

Eğitim, artık yalnızca “okuyup ilerlemek” değil, “okuyabilecek koşulları yaratmak” mücadelesine dönüşmüş durumda.

Öğrenciler, en sık yaşadıkları çatışmalardan birinin, eğitimle geçim arasında bir denge kuramamak olduğunu belirtmiştir. Diploma, hâlâ bir gelecek kurmanın temel adımı olarak görülse de, bugünün koşullarında hayatta kalmak ve maddi ihtiyaçları karşılamak, öğrenciler için daha öncelikli hale gelmiştir. Özellikle devam zorunluluğu bulunan bölümlerde tam zamanlı bir işte çalışmak neredeyse imkânsız hale gelirken, bu durum bazı öğrencileri asıl istedikleri bölümlerden vazgeçmeye ve daha esnek koşullara sahip açıköğretim gibi alternatiflere yönelmeye itmektedir.

> **Şu an mesela ben şu gitgeli çok fazla yaşıyorum: Çalışmam lazım hayati şartlarımı devam ettirebilmek için ama bir yandan okumam lazım. İkisinin aynı anda olması çok zor çünkü derslerin çoğunda yüzde seksen devam zorunluluğu oluyor.**
>
> (Erkek, 21)

> **Kendi içimde çok fazla yaşadığım bir çatışma bu. Okumalı mıyım, okumamalı mıyım? Gelecek açısından da aslında sorduğunuz soruya cevaben, evet kendimi bir şehir plancısı olarak görmeyi çok fazla isterim ama bir yerde yaşam şartlarımı da devam ettirebiliyor olmam gerekiyor.**
>
> (Erkek, 21)

> **Çalışmam gerektiğinden açık öğretim benim için daha iyi seçenek oldu. İstediğim bölümü okumuyorum, diploma için okuyorum ama zaten istediğim bölümden mezun olunca yapacaklarımla şu an yaptıklarım arasında bence dağlar kadar fark yok.**
>
> (Erkek, 25)

Eğitimle geçim arasında sıkışan yoğun tempo, öğrenciliği adeta “bitmeyen bir mesai”ye dönüştürüyor.

Özellikle özel üniversitelerde tam burslu olmayan öğrencilerin, eğitimin mali yükünü aileleriyle birlikte üstlendikleri görülmüştür. Aylık taksitler, diğer okul masrafları ve yaşam giderlerini karşılayabilmek için birçok genç okurken çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu durum, derslerdeki verimliliği önemli ölçüde düşürmektedir. Uykusuzluk, yorgunluk ve dikkat dağınıklığı, eğitim sürecini doğrudan olumsuz etkilemektedir.

> **Bazı günler sabah beşe kadar altıya kadar maket yapıyorum, proje yetiştiriyorum. Ardından sabah sekizde tekrardan işte, mesai başında olmam gerekiyor.**
>
> (Erkek, 21)

> **Öğrencilerin çalıştığı yerler genelde kafe oluyor. Buralarda da mesai gece bitiyor çoğunlukla. Yani 3-4 saatlik uykularla herhangi bir derste verim almak gerçekten zor. Ben özel üniversitede okuyorum. Onun da ekstra taksitleri oluyor. Ek masraflar vesaire derken tabii ki zor oluyor.**
>
> (Erkek, 20)

Üniversite Hayatı

Üniversite yaşamı, akademik bilgi edinilen bir dönem olmanın yanı sıra; gençlerin sosyalleşmesine, toplumsal ilişkilerini geliştirmesine ve kimliklerini şekillendirmesine destek olan çok katmanlı bir süreci kapsamaktadır. Bu sürecin nasıl şekillendiği ise büyük ölçüde üniversitenin sunduğu eğitim olanakları, sosyal çevreyi destekleyen ortamların varlığı ve kültürel yaşama katılımı mümkün kılan koşullarla belirlenmektedir. Kurumsal yapıların sağladığı imkanlar, bu sürecin destekleyici ve dönüştürücü bir zemine mi, yoksa sınırlı ve dışlayıcı bir çerçeveye mi oturacağını doğrudan etkilemektedir.

Üniversitelerin Yönetsel Dönüşümü

Geçmişten bugüne üniversite yaşamı pek çok açıdan dönüşüm geçirmiştir. Bu dönüşüm yalnızca teknolojik gelişmeler, eğitim olanakları ya da sosyal etkinliklerle sınırlı kalmamış; üniversitelerin kurumsal yapıları ve yönetsel işleyişleri üzerinde de gerçekleşmiştir. Bugün üniversitelerin akademik yönün yanı sıra, toplumsal rolü yönünden de daha fazla sorgulandığı, özerkliklerinin tartışmaya açıldığı görülmektedir. Bunda, rektörlük makamlarının geçmişte seçimle, günümüzde ise atama yoluyla belirleniyor olması etkilidir. Bu atamaların bazı üniversitelerde kayım atanması olarak nitelendirildiği, akademisyenler ve öğrenciler tarafından kabul görmediği bilinmektedir.

Türkiye'de üniversitelere yönelik rektör ataması tartışmaları, 2016 yılında 676 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile rektörlük seçimlerinin kaldırılması ve atama yetkisinin doğrudan Cumhurbaşkanlığı makamına devredilmesiyle birlikte daha görünür hale gelmiştir. Bu düzenlemenin ardından, 2016–2024 yılları arasında devlet ve vakıf üniversiteleri dahil toplam 129 üniversiteye 184 kez rektör ataması yapılmıştır.[25]

Üniversitelerin kendi yöneticilerini belirleyememesi, akademik özgürlükler bağlamında önemli bir tartışma başlığı haline gelmiştir. Rektörlerin merkezi düzeyde atanmasının, üniversitelerin kurumsal özerkliğine ve karar alma süreçlerine dair yapısal bir dönüşüm yarattığı; akademik faaliyetlerin yürütülme biçimi ile üniversite ortamının niteliği üzerinde çeşitli etkiler doğurduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda, öğretim üyelerinin bağımsız araştırma yapma, bilimsel görüşlerini ifade etme, ders içeriklerini belirleme ve idari süreçlerde yer alma gibi haklarının sınırlandığı yönündeki değerlendirmeler, akademik özgürlüğün kapsamına ilişkin yeni tartışmaları beraberinde getirmiştir. Atama süreçlerine ilişkin olarak liyakat ilkesinin zayıfladığı, kadro süreçlerinde adalet algısının zarar gördüğü ve akademik performans dışında kriterlerin belirleyici hale geldiği yönündeki görüşler, kurumsal işleyişe dair kamuoyunda çeşitli endişelerin oluşmasına neden olmuştur. Tüm bu gelişmelerin, üniversitelerde demokratik katılım olanaklarının azalmasına, öğrenci topluluklarının etkinlik alanlarının daralmasına ve sosyo-kültürel hayatın sınırlanmasına yol açabildiği görülmüştür.

[25] Bazı üniversitelere birden fazla kez rektör ataması yapılmıştır.

Eğitim Deneyimi

Üniversiteli gençlerle yapılan odak grup görüşmeleri, yaşadıkları deneyimlerin, okudukları üniversitenin türüne (devlet, vakıf, açıköğretim) göre belirgin şekilde farklılaştığını ortaya koymuştur. Devlet üniversitelerinde teorik eğitim kısmen yeterli bulunurken, uygulama ağırlıklı bölümlerde okuyan gençler ekipman eksiklikleri nedeniyle yaşadıkları zorlukları sıklıkla dile getirmiştir. Bu durum bazı öğrenciler tarafından artan kontenjanlara rağmen fiziki imkanların aynı bırakılmasıyla açıklanmaktadır. Sağlık alanından sinemaya kadar uzanan farklı pek çok bölümde öğrenciler, uygulama için gerekli malzemeleri kendi imkânlarıyla temin etmeye çalıştıklarını, kendi imkanlarının yeterli olmadığı noktada ihtiyaçlarını dayanışma yoluyla giderdiklerini ifade etmiştir.

> **Kontenjanlarımız sürekli değiştiği ve artırıldığı için fiziki olarak bir yeterlilik yok diyebilirim. Fakültede birçok malzemeyi kendimiz temin ediyoruz. Hatta klinikte baktığımız hastaların malzemelerini de. Bu kullandığımız malzemeler de dolar kuruyla geliyor. Her dönem başında böyle maddi bir yükümüz var baktığınızda.**
>
> (Kadın, 20)

> **Bir kısa film çekmemiz gerektiğinde dahi üniversitemiz bize herhangi bir şekilde kamera, mikrofon sağlamıyor. Bazen keşke bir özel üniversitede bu eğitimi alabiliyor olsaydım diyorum. Çünkü özel üniversitelerde bu ekipmanlar var. Biz kısa film çekmemiz gerektiğinde hangi arkadaşımızda kamera varsa, kimde ışık varsa onlardan isteyip o şekilde yapmaya çalışıyoruz.**
>
> (Kadın, 20)

Diğer yandan, öğrenciler özellikle bazı bölümlerde temel yeterliliklere sahip olunmadan mezun olunabildiğini belirterek, aldıkları eğitimin niteliğine ilişkin ciddi soru işaretleri taşıdıklarını ifade etmektedir. Diploma almanın üniversite mezunu olma anlamına gelip gelmediği konusu tartışmaya açılırken, öğrenciler üniversite eğitiminin tek başına mesleki yeterlilik kazandırmada yetersiz kaldığı konusunda ortaklaşmaktadır. Bu nedenle birçok öğrenci, eğitimin eksik kalan yönlerini dışarıdan alınan ücretli kurslar ve sertifika programlarıyla tamamlamak zorunda kaldığını belirtmektedir. Özellikle staj sigortalarının üniversiteler tarafından karşılanmadığı bölümlerde, öğrenciler mesleki donanımlarını bu tür ek eğitimlerle geliştirmek zorunda kaldıklarını aktarmaktadır. Ancak söz konusu eğitimlerin yüksek maliyeti, birçok öğrenci açısından ciddi bir erişim engeli oluşturmaktadır. Bu durum, öğrencileri okulları devam ederken gelir elde etmeye yönlendirmekte; dolayısıyla eğitimin kendisi, ancak ek finansal kaynak yaratılarak sürdürülebilen bir sürece dönüşmektedir.

> **Neredeyse bir önceki dönem, dördüncü sınıf olmama rağmen bir kere bile derse gitmeden tüm vizeleri ve finalleri geçtim. Bu ben akıllı olduğum için olmadı. Eğitim o kadar niteliksiz bir hal aldı ki benim gibi hiç çalışmayan bir insan bile geçebiliyor oldu. Ondan sonra aklıma şu geldi. Ben gerçekten bunun diplomasını aldığımda üniversite mezunu oluyor muyum ya? Bunu hak ediyor muyum diye çok fazla kafa yordum.**
>
> (Kadın, 21)

> **Sadece okulda öğrendiğim teknik bilgilerin yeterli olacağını düşünmüyorum. Bu yüzden de dışarıdan farklı eğitimlerle eğitimimi sürdürmeye devam ediyorum.**
>
> (Erkek, 23)

> **Meslekte yetkinliğimizi arttırmamız için almamız gereken gelişim tarama envanterleri var ve bunlar dışarıdan farklı derneklerden almamız gereken eğitimler. En son tek kur için 20 bin TL'den söz ediliyordu. Bunu bir öğrencinin alma imkanı yok. Şu durumda anca çalışıp, para biriktirip bu tarama testlerini alabiliriz. O yüzden mesela şu an CV'me yazacak tarama envanterim yok.**
>
> (Kadın, 21)

Sosyal ve Kültürel Hayat Deneyimi

Özellikle metropol şehirlerde, üniversite deneyimi öğrenciler için entelektüel gelişimin yanı sıra zengin bir sosyal ve kültürel çevrede var olma imkânı sunar. Ancak son yirmi yılda Türkiye'deki üniversite yaşamı, ekonomik, politik ve kurumsal değişimlerin etkisiyle önemli bir dönüşüm geçirmiştir.

Geçmişte üniversite hayatı, sosyalleşme ve kişisel gelişim açısından zengin olanaklar sağlıyordu.

Odak grup görüşmelerinde, üniversite yaşamını 2000'li yılların başında deneyimleyen katılımcıların anlatılarında, canlı kampüs ortamı, yoğun sosyal etkileşimler ve kolay erişilen kültürel etkinlikler belirgin biçimde öne çıkmaktadır. Üniversite yılları, yalnızca eğitim süreci olarak değil; sosyalleşmenin, çeşitli aktivitelere katılımın merkezde olduğu bir zaman dilimi olarak hatırlanmaktadır.

> **Hiçbir şekilde sosyal hayattan kopmuyorduk, çok canlı geçti eğitim yıllarımız.**
>
> (Kadın,40)

> **Üniversite insanın kendine zaman ayırabileceği, kendini geliştirebileceği, sosyalleşebileceği imkanlar sunan bir kulvar. Dolayısıyla ben de yararlandım. İstanbul'da okuyorsun. Her açıdan şanslısın, her şeyin merkezindesin.**
>
> (Erkek, 40)

Bahar şenlikleri ve festivaller, farklı üniversitelerden öğrencilerin bir araya geldiği, tanınmış müzisyenlerin sahne aldığı, çok günlük ve çadırlı etkinliklerle kolektif bir yaşam alanı yaratan önemli deneyimler arasında gösterilmiştir. Herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan gidilebilen uygun fiyatlı bu etkinliklerin erişilebilirliğinin, kültürel faaliyetleri o dönem öğrencilik deneyiminin doğal bir parçası haline getirdiği anlaşılmaktadır.

> **Üniversite kampüsleri de çok daha canlıydı o zaman. Hangi üniversitede okuduğun değildi önemli olan, etkinlikler söz konusu olduğunda tüm kampüsler bizimdi.**
>
> (Kadın, 39)

> **Üniversite festivalleri güzeldi ama bu çadırlı kalmalı festivalleri bir başkaydı. Bunlar bitti, üzücü. Müzik festivallerinde çok iyi yabancı grupları dinlemek mümkündü.**
>
> (Kadın, 42)

> **Biz yazın caz festivali, film festivali derken şehirde bedava etkinlik peşinde koşardık. İKSV festivallerinde gönüllü oluyorduk. Sırf konserlere ücretsiz girmek için caz festivalinde, film festivalinde çalışıyorduk.**
>
> (Kadın, 39)

Buna karşın üniversite öğrencileriyle yapılan odak grup görüşmelerinde, üniversite festivallerinin giderek daha sembolik ve sınırlı hale geldiğini belirtilmiştir. Aktarılan bilgilere göre, büyük çaplı bahar şenlikleri ya hiç düzenlenmemekte ya da okul kulüplerinin katkısıyla daha küçük ölçekli etkinlikler şeklinde gerçekleşmektedir. Öğrenciler, katılım, içerik ve özgürlük açısından geçmiş yıllardaki festivallerle kıyasladıklarında belirgin bir gerileme yaşandığını ifade etmiştir.

> **Okulumuzda 3 senedir bir bahar şenliği yapılmıyor.**
>
> (Kadın, 21)

> **Etkinlikler oluyor ama bu etkinlikler daha çok kulüpler aracılığıyla yani aslında öğrencilerin çabasıyla yapılıyor.**
> (Erkek, 21)

> **Geçen yıl yapıldı ama festival demeye bin şahit. Müzik kulübü ile yapılan konser tabii ki bir sanatçının yer alacağı festivalle aynı etkide olmuyor.**
> (Kadın, 20)

Araştırma kapsamında, festivallerin sayısında yaşandığı belirtilen düşüşleri analiz etmek adına İstanbul'daki üniversiteler özelinde bir internet taraması gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, son on yıl içerisinde öğrenci festivallerinin yalnızca nicel olarak azalmadığını, aynı zamanda içerik ve kapsam açısından niteliksel bir dönüşüm geçirdiğini göstermektedir. Buna göre, 2010 yılı öncesinde kurulan 31 üniversitenin 21'inde bahar şenlikleri ve çeşitli öğrenci etkinliklerinin düzenlendiği görülürken bugün İstanbul'da eğitim faaliyetine devam ettiği bilinen 58 üniversitenin yalnızca 25'inde bu tür etkinliklerin sürdürüldüğü görülmektedir.

TOPLUMSAL YAŞAMDA VAR OLMA

Karar Alma Süreçlerinden Gönüllülüğe Gençlik Katılımı

Katılım, kavramsal olarak tanımlanması güç bir olgudur. Türkçede ortak akıl ve birlikte karar alma süreçlerini ifade eden katılım kavramı, İngilizcedeki *participation* ve *engagement* terimlerinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. *Participation* daha çok bir eylemin veya faaliyetin içinde yer almayı ifade ederken; engagement kavramı toplumsal ve siyasal olaylarla ilgilenme, bilgi sahibi olma ve süreçlere duyarlılık geliştirme anlamlarını taşımaktadır. Siyasal katılımın dışında kalan toplumsal katılım, daha çok ideolojik olmayan ve gönüllülük esasına dayanan, kamusal problemlerin çözümü amacıyla bir dayanışma ağı oluşturularak birliktelik içerisinde yapılan eylemleri kapsamaktadır.[26]

Avrupa ülkelerinde son yıllarda gençlerin katılımını güçlendirmek amacıyla önemli politika adımları atıldığı görülmektedir. Nitekim Avrupa Birliği'nin gençlik politikasına yön veren ve 2019-2027 yıllarını kapsayan AB Gençlik Strateji Belgesi de bu yaklaşımı benimsemekte; (i) gençlerin demokratik yaşama katılımını teşvik etmeyi, (ii) genç kadın ve erkeklerin sosyal ve toplumsal hayata etkin katılımını desteklemeyi ve (iii) tüm gençlerin toplumsal hayata katılım için ihtiyaç duyduğu kaynaklara erişimini sağlamayı temel hedefleri arasında saymaktadır.[27]

Gençlerin katılımının artırılmasında ilgi, bilgi ve farkındalık düzeyi arasında sıkı bir ilişki bulunduğu bilinmektedir. Bununla birlikte gençlerin farklılaşan yaşamları, eğitim durumları, imkânları ve karşılaştıkları zorlukların katılım durumlarını etkilediği bilinmektedir. Katılımın önünde engel oluşturan faktörler olarak; genç dostu politika ve hizmetlerdeki yetersizlikler, iletişimde genç diline olan uzaklık ve gençlerin bir şeyleri değiştirebileceğine dair inançsızlığı sıralamak mümkündür.

Türkiye'de gençlerin karar alma ve politika yapma süreçlerinde sınırlı biçimde temsil edildikleri görülmektedir. Gençler, konvansiyonel karar verme kanalları üzerinden politika ve yasa yapım süreçlerine ya hiç dâhil olamamakta ya da oldukça sınırlı bir biçimde katılım gösterebilmektedir. Bu durum, gençlerin kamusal alanda söz söyleme ve karar süreçlerine etki etme imkânlarını daraltmaktadır. Öte yandan, gönüllülük faaliyetleri gençler için hem kişisel gelişimlerini destekleyen hem de toplumsal hayata katılımlarını güçlendiren önemli bir alan olarak öne çıkmaktadır. Gönüllülük, yalnızca toplumsal kalkınmaya katkı sunan bir pratik olmanın ötesinde; gençlerin kendilerini ifade edebildikleri, birlikte yaşama kültürünü deneyimledikleri ve toplumsal aidiyet geliştirdikleri bir katılım biçimi olarak değer taşımaktadır. Yanı sıra gönüllülük faaliyetlerine katılım, gençlerin farklılıklarla bir arada yaşama tahayyüllerini kurabildikleri, dayanışma ve ortaklaşma deneyimi edindikleri sosyal bir zemin yaratmaktadır.

---

[26] Zani, B., & Barrett, M. (2012). Introduction: Engaged citizens? Political participation and social engagement among youth, women, minorities, and migrants. Human Affairs, 22, 273–282. https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.2478/s13374-012-0023-2/html

[27] Gençlik Alanında Avrupa İş Birliği İçin Bir Çerçeveye İlişkin Konsey ve Üye Devletler Kararı: Avrupa Birliği Gençlik Stratejisi 2019-2027. (2018). Resmî Gazete C 456, 18 Aralık 2018. Erişim adresi: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2018:456:FULL Erişim tarihi: 15.04.2025.

Üniversiteli gençler için katılım, sosyal olmanın yanı sıra farkındalığı artırmanın, birlikte düşünmenin ve çözüm aramanın yolu.

Görüşülen üniversiteli gençler, gönüllülük faaliyetlerine ve çeşitli platformlara katılmanın kendileri için hem öğretici hem de dönüştürücü bir deneyim olduğunu belirtmiştir. Katılım, özellikle hak savunusu konusunda gençlerde farkındalık gelişmesini sağlamakta; bireysel düşünme ve sorgulama süreçlerini kolektif bir çabaya dönüştürmenin yolunu açmaktadır. Gençler, kararlara veya gönüllülük faaliyetlerine katılarak birlikte düşünmeyi, farklı bakış açılarını dinlemeyi ve ortak çözümler üretmeyi öğrendiklerini aktarmıştır. Paylaşma, tartışma ve dayanışma, gençlerde yalnızlık duygusunu azaltırken, toplumsal sorumluluk hissini güçlendiren bir zemin yaratmaktadır.

> **Katılımcılık hak savunma konusunda ve çoktan kabul ettiğimiz bazı şeylerle ilgili farkındalık kazandırma açısından da etkiliyor bizi. Birkaç kişi uyanınca da ortaya bir çözüm yolu çıkabiliyor. Belki yardımlaşma gibi bir yol çıkabiliyor.**
>
> (Erkek, 25)

> **Yani İstanbul Belediyesi'nin Genç Çözüm Kampı mesela çok etkiliydi benim için. Burada hem bir şeyler öğrenme, hem de bildiklerimi paylaşma fırsatım oldu.**
>
> (Erkek, 25)

Diğer yandan ev gençleri (NEET) ile yapılan görüşmeler, toplumsal katılım söz konusu olduğunda genellikle çekingen ve temkinli bir tavır sergilediklerini göstermektedir. Alınan görüşler, bu gençlerin kurumsal ya da büyük organizasyonlara katılma konusunda mesafeli olduklarını; ancak tanıdıkları kişiler aracılığıyla ulaştıkları, güven duydukları küçük dernek ve yerel inisiyatiflere daha açık olduklarını göstermektedir. Katılım davranışları çoğunlukla bireysel güven ilişkileri üzerinden şekillenmekte; bu nedenle gençler, ancak aile bağlarının bulunduğu ya da bizzat deneyimledikleri yapılarla etkileşime geçmektedir. Yanı sıra, katılım deneyimlerinin genellikle kısa süreli, tek seferlik ve belirli bir temaya odaklı olduğu anlaşılmaktadır.

> **Dahil olduğum, gönüllü olarak etkinliklerine katıldığım bir dernek var. Ailemden birinin yönetiminde olduğu, güvendiğim bir dernek bu. Gençlere fayda sağlayan, burs sağlayan dini bir topluluk. Spor aktiviteleri, gezi gibi aktiviteleri oluyor, güvendiğim bir kurum olduğu için onlara katılıyorum.**
>
> (Erkek, 25)

> **Daha önce kanserli çocuklara destek derneğinde görev aldım. Kısa süreliydi.**
>
> (Kadın, 22)

Kültür Sanat Faaliyetlerine Erişim

İstanbul, uzun yıllar boyunca kültür-sanat etkinliklerine erişimin görece yaygın olduğu, kamusal desteklerin daha görünür olduğu ve bu etkinliklere katılımın yoğunlaştığı bir kent olarak değerlendirilmiştir. Ancak son yıllarda bu görünümde belirli değişimlerin yaşandığı gözlemlenmektedir. Artan yaşam maliyetleri, kültürel alanların ticarileşmesi ve kültür politikalarının yeterince kapsayıcı olamaması gibi etkenler, kültür-sanat faaliyetlerine katılımı hem ekonomik hem de mekânsal açıdan daha sınırlı hale getirmiştir.

Bu durumu destekleyen bulgular, İPSOS tarafından 2020–2024 yılları arasında 18-24 yaş arası gençlerle gerçekleştirilen araştırmada da ortaya konulmuştur. Araştırmaya göre her 10 gençten 3'ü, ekonomik gerekçelerle sosyal aktivitelere katılamadığını belirtirken; gençlerin %15'i ev dışında herhangi bir sosyal yaşamının olmadığını ifade etmiştir.[28]

Benzer şekilde, çalışan gençlerle yapılan görüşmelerde de ekonomik zorlukların sosyal yaşama doğrudan yansıdığı görülmektedir. Gençler, sosyal faaliyetlere katılım için gerekli harcamaları karşılamakta zorlandıklarını, buna ek olarak çalışma saatleri nedeniyle zaman açısından da kısıtlandıklarını dile getirmektedir.

> **Şu an o zaman okuduğum zamanda aldığım burs miktarının 10 katını alsam bile bu ücret ne sosyal aktiviteme yetiyor ne de kıyafet, kişisel bakım harcamalarıma yetiyor.**
>
> (Kadın, Diş Hekimi Asistanı, 25)

İstanbul'un "kendilerine ait olmayan bölgelerinde" bile, ait hissetmek isteyen bir gençlik var. Koşullar ne kadar zor olursa olsun, bu bağ kolay kolay kopmuyor.

Görüşülen üniversiteli gençler içinse bugün İstanbul gibi bir metropolde yaşamanın daha şiddetli ve çok katmanlı bir deneyim halini aldığı görülmektedir. Gençler için İstanbul, hem yaşamayı hayal ettikleri hem de içinde yaşamakta zorlandıkları bir şehirdir. Pahalılık, gençlerin sosyal alanlara erişimi kısıtlarken; güvenlik endişesi ise gündelik yaşamlarını etkilemektedir. Buna rağmen bazı gençler, bu şehirle kurdukları kişisel geçmiş nedeniyle kopması güç aidiyet hissi taşıdıklarını ifade etmektedir.

[28] IPSOS, Her 10 Gençten 7'si Türk Vatandaşı Olmaktan Gurur Duyuyor, Erişim Adresi: https://www.ipsos.com/tr-tr/her-10-gencten-7si-turk-vatandasi-olmaktan-gurur-duyuyor, Erişim Tarihi:10.04.2025.

> **Biz gençlere şu an Taksim'in sadece arka sokakları kalmış gibi hissediyorum. Paramız oralara yetiyor sanki. Caddeyi yabancılara bıraktık, sokaklar bize kaldı.**
> (Erkek, 23)

> **Yani doğma büyüme İstanbullu olduğum için mi bilmiyorum ama kesinlikle bu kente dair hissim aidiyet diyebilirim.**
> (Kadın, 21)

> **İstanbul bana güvensizliği hatırlatıyor.**
> **Başka bir kelime ile İstanbul'u tanımlayamıyorum.**
> (Kadın, 21)

Yaklaşık 20 yıl önce İstanbul, gençler için yaşanabilir ve sosyalleşmeye elverişli bir metropol olarak öne çıkıyordu.

Araştırma kapsamında görüşülen, yaklaşık 20 yıl önce İstanbul'da gençlik ve öğrencilik hayatını sürdüren katılımcılar, o dönemde kente duydukları bağlılığı ve İstanbul'un gençler için sunduğu yaşam kalitesini sıklıkla dile getirmiştir. Beyoğlu ve Kadıköy ilçeleri, İstiklal Caddesi ve Bağdat Caddesi gibi alanlarıyla sosyalleşme, dolaşma ve kültürel etkileşim açısından vazgeçilmez mekanlar olarak anılmıştır. Katılımcılar, İstanbul'da güvende hissedebildiklerini, gece geç saatlerde bile tek başlarına dolaşabildiklerini aktarmıştır. Buna karşın geçen süre zarfında, İstanbul'un artan nüfusu, yoğun yapılaşma ve plansız kentsel dönüşüm süreçleriyle birlikte bu mekanların öğrenci dostu karakterini kaybettiği ve kamusal alan niteliklerinin değiştiği ifade edilmiştir.

> **Bizim gençliğimizde sokaklarda yürürken korkmazdık. Akşam vakti Kadıköy'de, Beyoğlu'nda tek başına eve dönen kız arkadaşlarımız olurdu. Şimdi çocuklarımız için aynı şeyi düşünemiyoruz.**
> (Kadın, 42)

> **Özellikle Beyoğlu, Taksim, İstiklal Caddesi, Kadıköy ve Bağdat Caddesi, gençlerin sosyalleşme ve eğlence için vazgeçilmez mekanlarıydı. Sadece burslarımızla bile buralarda sık sık çok rahat yemek yiyip, eğlenip, sosyalleşebiliyorduk.**
> (Kadın, 40)

> **İstiklal Caddesi çok değişti mesela. Önceden her yerde ağaç vardı, çok güzel nostaljik bir dokusu vardı. Sonra o doku gitti, dönüşüm başladı. Mağazalar değişti, kitapevleri kapandı. Beyoğlu değişti, İstanbul değişti.**
> (Erkek, 40)

Yanı sıra katılımcılar, 20 yıl önce İstanbul'da sinema, tiyatro, konser ve festival gibi kültürel etkinliklerin hem sayıca daha fazla olduğunu hem de bu etkinliklere erişimin ekonomik açıdan mümkün olduğunu hatırlatmıştır. Gençlere yönelik sağlanan düşük ücretli ya da ücretsiz bilet kampanyalarının, bu etkinliklerin öğrencilik deneyiminin doğal bir parçası haline gelmesini kolaylaştırdığı ifade edilmiştir.

> **Gençlere yönelik bir kampanya kapsamında sinema/tiyatro biletleri bedavaydı ya da 2 lira gibi düşük bir tutardı.**
> (Kadın, 40)

Sosyalleşmek bugün lüks sayılsa da kamu desteğiyle hala mümkün.

Görüşülen gençler, sosyalleşme ve kültürel etkinliklere katılma ihtiyaçlarını çoğu zaman ücretsiz ya da uygun fiyatlı kamusal alanlar aracılığıyla karşılayabildiklerini belirtmiştir. Yerel yönetimler tarafından sunulan mekânlar ve etkinlikler, hem maddi açıdan erişilebilir olmaları hem de birlikte vakit geçirmeye imkân tanımaları nedeniyle gençler için öne çıkan alanlar arasında yer almaktadır. Sergiler, konserler, sahil düzenlemeleri ve belediye etkinlikleri, yalnızca birer sosyalleşme fırsatı değil; aynı zamanda şehirde var olmanın, dinlenmenin ve kültürel hayata katılmanın mümkün kılındığı alanlar olarak görülmektedir. Bu tür kamusal mekânlar, artan ekonomik baskılar içinde gençlerin "nefes alabildiği" nadir yerler olarak tanımlanmaktadır.

> **Normal tiyatro biletleri bile çok pahallı, o nedenle tiyatroya gidemiyorum. Kadıköy'de yaşadığım için Gazhane'deki etkinliklere gidiyorum.**
> (Erkek, STK Çalışanı, 30 Yaşında)

> **Arkadaşlarımla en çok Feshane'de buluşuyorum. Sergiler, uygun fiyatlı kahve, oturma alanları... Bize iyi geliyor. Hem Haliç sahilinde hem kolay ulaşılır.**
> (Kadın, 21)

> **Genelde caz konserlerine bakıyoruz, hangisi uygun fiyatlı olur diye. Çoğu konser 2-3 binden başlıyor. Biletler genelde bütçemizin çok üstünde. O yüzden belediyenin düzenlediği caz konserlerine gidiyoruz. 25 yaşa kadar ücretsiz bu konserler, akbille giriyoruz. Yani çok az miktarlarla günümüzü değerlendirmiş oluyoruz.**
>
> (Kadın, 22)

Günümüzde kültürel etkinliklere erişimde yaşanan güçlük, hem odak grup görüşmelerinde paylaşılan anlatılar hem de son 20 yıla ait fiyat karşılaştırmaları üzerinden açık biçimde görülmektedir. Nitekim KYK bursu/ öğrenim kredisinin Devlet Tiyatroları bileti alım gücüne 20 yıllık bir zaman dilimi için bakıldığında öğrenciler tarafından deneyimlenen durum anlaşılır olmaktadır. Buna göre, 2006 yılında bir öğrenci KYK veya bursunun tamamı ile 33 bilet alabiliyorken 2025 yılında yalnızca 9 bilet alabilmektedir. Bu karşılaştırma, Devlet Tiyatrolarının geçmişte öğrenciler için çok daha ulaşılabilir olduğu ortaya koymaktadır.

Benzer bir tablo sinema biletlerinde de görülmektedir. 2005 yılında bir öğrenci KYK bursu/ öğrenim kredisi ile ortalama fiyatlı 15 sinema bileti alabilirken, 2025 yılı itibarıyla bu sayı 9'a kadar gerilemiştir. Tiyatro ve sinema gibi kültürel etkinliklerdeki bu alım gücü kaybı, burs ve kredi miktarlarının reel değerindeki düşüşle doğrudan ilişkilidir. Üstelik bu tabloya öğrencilerin barınma, ulaşım ve temel gıda harcamalarındaki artış da eklendiğinde, öğrencilerin kültürel etkinliklere ayırabileceği bütçenin önemli ölçüde daraldığı anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, gençlerin kültürel yaşama katılımı sınırlanmakta; sosyal yaşamda görünürlükleri giderek zayıflamaktadır.

Grafik 13: Yıllar İçerisinde KYK Bursu/ Öğrenim Kredisi ile Alınabilen Devlet Tiyatroları Bilet Sayılarındaki Değişim

Kaynak: Araştırma kapsamında İPA tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 1: Hanehalkı Harcamalarında Eğlence ve Kültüre Ayrılan Bütçenin Gelir Grubuna Göre Dağılımı[29]

Yıl	Eğlence ve Kültüre Ayrılan Bütçe (Aylık)					
	1. %20	2. %20	3. %20	4. %20	5. %20	En üst Gelir Grubu Harcamalarının En Alt Gelire Oranı
2006	8,4	14,3	21,0	32,2	57,2	6,8
2007	7,7	12,5	20,8	31,3	69,9	9,1
2008	9,1	20,9	28,7	48,7	95,5	10,5
2009	12,3	18,5	33,9	53,5	103,1	8,4
2010	11,7	29,8	36,2	54,9	122,3	10,4
2011	12,9	28,4	43,6	65,3	136,3	10,5
2012	16,0	33,2	57,4	83,6	193,4	12,1
2013	18,3	37,8	59,6	83,6	194,8	10,7
2014	22,3	54,0	62,1	99,2	195,3	8,8
2015	23,1	42,6	64,3	85,4	221,1	9,6
2016	26,1	44,8	63,3	109,8	231,2	8,9
2017	25,8	55,8	78,7	121,2	240,8	9,3
2018	42,1	64,0	98,5	126,5	309,9	7,4
2019	40,7	67,9	120,8	178,6	350,9	8,6
2022*	76,2	169,0	269,1	437,7	589,1	7,7
2023*	65,9	215,1	348,0	496,6	1.214,1	18,4

Kaynak: TÜİK

[29] TÜİK Hanehalkı Tüketim Harcamalarından derlenmiştir. Erişim Adresi:https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Tuketim-Harcamasi-2023-53801, Erişim Tarihi:19.04.2025.

Hanehalkı bütçeleri değerlendirildiğinde, en üst gelir grubunun eğlence ve kültüre ayırdığı harcama ve en alt gelir grubunun eğlence ve kültüre ayırdığı harcama kıyaslandığında 2006 yılında en üst gelirin harcamalarının en alt gelirin harcamalarının 6,8 katı olduğu; bu oranın 2023 yılında 18,4 kata yükseldiği görülmektedir. 2006 yılından itibaren eğlence ve kültüre ayrılan bütçelere bakıldığında, en üst gelirin harcamasının en alt gelir grubunun harcamasına oranının en yüksek olduğu yılın 2023 olduğu ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda gelir gruplarına göre eğlence ve kültüre ayrılan bütçelerin hanehalkı bütçesi içerisindeki payı değerlendirildiğinde ortalama bir hanenin 2023 yılındaki harcamalarının yalnızca %1,9'u eğlence, kültür ve spor türüne harcarken; en alt gelir grubuna sahip haneler hanehalkı gelirlerinin %0,7'sini eğlence, kültür ve spor türüne harcayabilmektedir. Bu veriler, eğlence, kültür ve spor harcamalarının gelir düzeyine bağlı olarak ciddi farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle en alt gelir grubunun bu alanlara ayırabildiği bütçenin oldukça sınırlı olması, gençlerin bu alanlara erişiminde de benzer sınırlılıklar yaşanabileceğine işaret etmektedir.

Sosyokültürel faaliyetlere erişimde ekonomik nedenlerle yaşanan kısıtlara ek olarak yaşanan fiziksel ve işlevsel değişiklikler de bazı önemli mekanların eski canlılığını yitirmesine sebep olmuştur. Yapılan odak grup görüşmelerinde, geçmiş dönemde özellikle Beyoğlu'nda sayıca fazla olan sinema salonlarının varlığı ve İKSV bünyesinde düzenlenen festivaller, dönemin kültürel belleğinde bu mekanların önemli bir yer tuttuğunu göstermiştir. Katılımcılar bu alanların yıllar içerisinde yüz değiştirdiği veya kapandığını aktarmıştır.

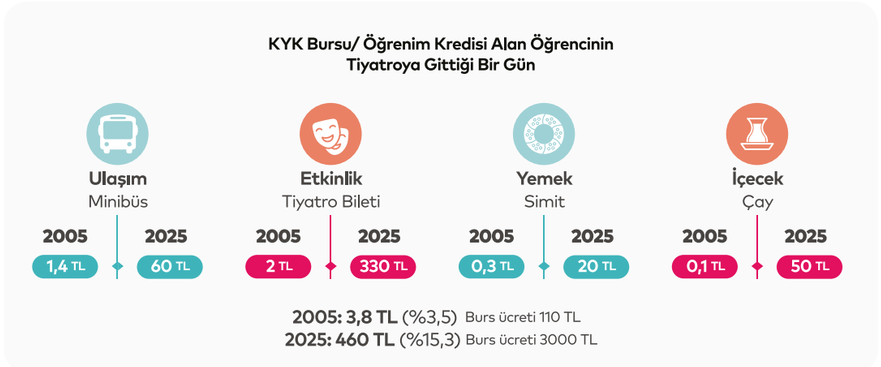
> **Şimdi düşünüyorum Beyoğlu'ndaki sinema sayısını Lale, Emek, Alkazar, Sinepop ne var başka? Beyoğlu Sineması, Atlas, Fitaş yani kaç tane sinema sayıyoruz ve hepsi böyle. Zincir sinema falan da değil. Sinepop sadece Avrupa filmlerini gösteriyordu ve çok da erişilebilirdi.**
>
> (Kadın, 39)

İstanbul'da kültür sanat bağlamında öne çıkan ilçelerin başında Beyoğlu gelmektedir. Katılımcıların da sık sık bahsettiği Beyoğlu'nun simgesel sinemalarından Lale Sineması, 2005 yılında tamamen kapanmıştır. 2009'da kapanan ve 2013'te yıkılan Emek Sineması, 2016'da Grand Pera projesi kapsamında "Emek Sahnesi" olarak yeniden açılmıştır. Alkazar Sineması ise 1 Mart 2010'da kapatılmış, 2021'de "Hope Alkazar" adıyla kültür ve sanat merkezi olarak yeniden hizmete sunulmuştur. Kasım 2012'de kapanan Sinepop Sineması, AVM sinemalarıyla rekabet edemediği için faaliyetlerine son vermiştir. Hâlâ faaliyette olan sinemalardan Beyoğlu Sineması, 1989'da açılmış; 2022'de kapanma riskiyle karşılaşmış ancak İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilerek Ekim 2023'te yeniden açılmıştır. 1948'de kurulan Atlas Sineması, 2021'de İstanbul Sinema Müzesi ile birlikte yenilenerek hizmete devam etmektedir. 2015 yılında kapanma tehlikesi yaşayan Fitaş Sineması ise Mars Grubu'nun girişimiyle yeniden açılmış ve günümüzde faaliyetini sürdürmektedir.

Sıradan Bir Günün Bedeli: Gençlerin Sosyal Yaşama Erişimi Üzerine Bir Analiz (2005–2025)

Bu bölümde, ekonomik koşulların gençlerin sosyalleşme, kent yaşamına katılım ve kültürel etkinliklere erişim olanakları üzerindeki etkilerini görünür kılmak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda, 2005 ve 2025 yıllarına ait ekonomik veriler üzerinden, bir gencin KYK bursu/ öğrenim kredisi ya da asgari ücretle geçireceği sıradan bir günün maliyeti; ulaşım, yeme-içme ve kültürel etkinlik harcamaları dahil edilerek karşılaştırmalı biçimde analiz edilmiştir.Gençlerin gündelik sosyalleşme pratiklerini yansıtan üç farklı senaryo üzerinden yapılan bu karşılaştırma, zaman içerisinde erişim olanaklarındaki değişimi görünür kılmayı hedeflemiştir. [30]

Senaryo 1: KYK Bursu/Öğrenim Kredisi Alan Öğrencinin Tiyatroya Gittiği Bir Gün

Bir ayda KYK Bursu ile
2005 yılında 29 kere / 2025 yılında 6 kere
tiyatroya gidilebiliyor.

2005 yılında KYK bursu/ öğrenim kredisi alan bir öğrenci, minibüsle kalacağı yere gidip geldiği, bir devlet tiyatrosunda oyun izlediği ve öncesinde simit ile çay tükettiği bir günde, tüm bu harcamalarını yalnızca 3,8 TL ile karşılayabiliyordu. Buna karşın 2025'e gelindiğinde aynı temel harcamalar toplamda 460 TL'ye ulaşmaktadır. Bu harcamaların KYK bursu/ öğrenim kredisi içerisindeki oranı incelendiğinde, 2005'te bursun yalnızca %3,5'i bu giderlere ayrılırken, 2025'te belirtilen oranın %15,3'e yükseldiği görülmektedir. Bu karşılaştırma, öğrencilerin en basit sosyal etkinliklere katılabilmek için bile burslarının çok daha büyük bir bölümünü harcamak zorunda kaldığını ortaya koymaktadır.

[30] Her bir senaryo için belirlenen tüketim kalemlerine ait fiyatlara, yapılan internet taraması üzerinden ulaşılmıştır.

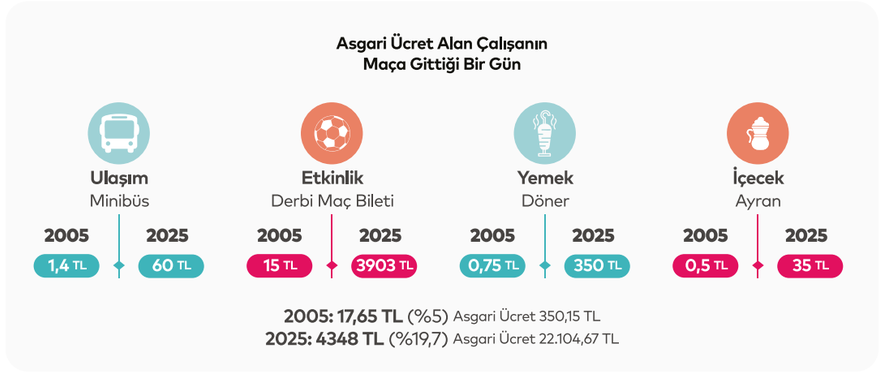
Senaryo 2: KYK Bursu/Öğrenim Kredisi Alan Öğrencinin Konsere Gittiği Bir Gün

Bir ayda KYK Bursu ile
2005 yılında 8 kere / 2025 yılında 2 kere
konsere gidilebiliyor.

2005 yılında KYK bursu/ öğrenim kredisi alan bir öğrenci, minibüsle gidip geldiği, bir konsere katıldığı ve ardından kumpir ile ayran tükettiği bir günü toplam 12,5 TL harcayarak geçirebiliyordu. Buna karşın 2025'e gelindiğinde aynı harcamalar toplamda 1.395 TL'ye ulaşmaktadır. Söz konusu harcamaların KYK bursu/ öğrenim kredisi içindeki payı incelendiğinde, 2005'te %11,4 olan oranın, 2025'te %46,5'e yükseldiği görülmektedir. Bu karşılaştırma, öğrencilerin bir sosyal etkinliğe katılım için burslarının neredeyse yarısını harcamak zorunda kaldığını ortaya koymakta; sosyalleşmenin giderek daha yüksek bir maliyetle mümkün hale geldiğini gözler önüne sermektedir.

Senaryo 3: Asgari Ücretlinin Maça Gittiği Bir Gün

Bir ayda asgari ücret ile
2005 yılında 19 kere / 2025 yılında 5 kere
maça gidilebiliyor.

2005 yılında asgari ücretle geçinen bir genç, minibüsle ulaşıp bir futbol maçına gittiği ve ardından kumpir ile ayran tükettiği bir gün için toplamda 17,65 TL harcamaktaydı. Buna karşın 2025'e gelindiğinde benzer bir günün maliyetinin toplamda 4.348 TL'ye ulaştığı görülmektedir. Bu harcamaların asgari ücret içerisindeki payı incelendiğinde, 2005 yılında aylık gelirin yalnızca %5'i bu etkinliklere ayrılırken, 2025 yılında bu oran %19,7'ye yükselmiştir. Bu karşılaştırma, asgari ücretliler için de sosyal etkinliklerin artık çok daha yüksek bir maddi karşılık gerektirdiğini ortaya koymaktadır.

Paylaşılan senaryolar, sosyal yaşama katılımın ekonomik durumla doğrudan ilişkili hale geldiğini göstermektedir. Bugün temel ihtiyaçların ötesinde konsere, tiyatroya veya maça gidilen bir gün geçirmek artık hem burs alan gençler hem de asgari ücretle geçinen gençler için büyük bir maddi fedakârlık gerektirmektedir.

Kentte yaşamak hareketlilik demek; fiziksel, sosyal ve bilişsel anlamlarda. Sadece coğrafi büyüklük yeter, kentte yaşayanların kırsalda yaşayanlara göre çok daha hareketli olduğu kesin, çalıştığı/okuduğu yer evine 500 metre olan insan kalmadı gibi... Kente ne kadar dahil olduğunuz ne kadar dolandığınızla doğrudan ilişkili. Kentte yaşamak sosyal hareketlilik anlamına geliyor, diğer faktörlerin etkisi yok sayılsa bile, kentte yaşayanlar kırda yaşayan muadillerine göre toplumsal hiyerarşide daha üst basamaklarda yer alıyorlar. Özellikle kente okumak ya da iş bulmak için gelip kalanlar söz konusu olduğunda... Aynı zamanda, kentte yaşamak daha fazla bilgiye maruz kalmak demek, bu bilgi sadece televizyon ya da gazetelerden elde edinilen bilgi değil, daha çok sayıda, daha fazla insan tanımak, duymak ve onlardan öğrenmek anlamına geliyor. Eğer sosyal medya bir çarpan ise, bu çarpanın etkisi kentte yaşayanlar için çok daha fazla.

Yanı sıra, kentte yaşamak bir "yapabilirlik" mevzusu, kentte yaşamanın sunduğu çok sayıda fırsat ve olanak var, ama bu olanakları yapabilirliklere dönüştürüp dönüştürmek başka bir mesele. Dünyanın en güzel doğal manzaralarından birine, İstanbul Boğazı'na sahibiz de gidip kenarında tadını çıkarabiliyor muyuz? Gidecek paramız var mı, vakit ayırabiliyor muyuz, gittiğimizde kenarına ilişebileceğimiz bir bank bulunuyor mu? Boğaz'ın orada olması engellilerin, çocuk ya da yaşlı bakım yükünü omzunda taşıyanların ya da çalışmak zorunda olanların gidip görebilmesini sağlamıyor; işte bu da bir adalet meselesine dönüşüyor aslında.

Son olarak, kentte yaşamak bütün bu saydıklarımızla ilişkili olarak bir tür güvencesizlik demek... En temel haklardan başlayalım; barınma, sağlık, eğitim ve güvenlik, bütün bunlar kentimizde büyük oranda piyasaya bırakılmış durumda, "ne kadar para, o kadar köfte...". İş bulmak başlı başına bir mesele, iş bulduğunuzda da orada ne kadar güvende ve güvencede çalışabildiğiniz başka bir mesele... Daha önemlisi kötüsü geldiğinde, işsiz kaldığınızda, ekonomik kriz ya da salgın hastalık geldiğinde ne kadar korunabileceğiniz devletin şefkatine kalmış durumda, ya da ne kadar çok akrabanız/hemşehriniz olduğuna bağlı, bu da ne tür bir "güvenlik ağının" koruması altında bulunduğunuzu gösteriyor. Belki dünyanın bazı yerlerinde İskandinav sosyal devlet modelleri hala yaşıyordur ve vatandaşlarını kötüsüne karşı koruyordur ancak küreselleşme bütün dünyayı koskocaman bir piyasa ekonomisine dönüştürürken bu güvenlik ağlarının ortadan kalktığını söyleyebiliriz. İşte kentler de güvenlik ağlarının niteliklerinin son derece önem taşıdığı yerler, üçüncü dünya ülkelerinin metropollerinde güvenlik ağının delikleri oldukça geniş, neredeyse kimseyi kurtarmıyor diyelim.

Bu listeyi uzatmak mümkün, daha kentte genç olmanın manasının nasıl inşa edildiğine gelmedik bile, televizyon dizilerinden reklamlara; kampüs ortamından işyeri dedikodularına ve tabii ki sosyal medyadaki "influencerlara" kadar sayısız aktör bu inşaatta aktif şekilde yer alıyor, bunları bulmak ve anlamak ayrı bir çaba gerektiriyor. Zevklerin/tercihlerin nasıl oluştuğuna, nasıl bulaştığına, karşı kültürlerin "güzel/estetik/kıymetli nedir?" sorusu üzerinden girdikleri kanlı savaşlara değinmedik bile. Yüz yıl önce olan Fatih-Harbiye geriliminin[31] nasıl kafelere sirayet ettiği de başka bir tartışma konusu, yakından gözlemleyenler biliyor.

Bütün bunlar ve değinilmemiş birçok konu daha sosyal bilimin ilgi alanı olarak sorgulanmayı hak ediyorlar; çok da başarılı olunduğu söylenemez. Yaşamın hızlandığı, mekânın daraldığı ve her gün başka bir gerilime uyandığımız kriz dönemleri sosyal bilimler için bereketli dönemlerdir, büyük kuramlar ve çarpıcı buluşlar bu dönemlerde ortaya çıkar. İşte, İstanbul kadar büyük bir metropolde genç olmanın anlamını sorgulamak; bütün bir krizler girdabının tam ortasında yer almak anlamına gelir; o kadar renkli, heyecan verici ve aynı zamanda korkutucu da...

Prof. Dr. Emre Erdoğan

[31] Peyami Safa Fatih Harbiye romanında (1931) zihniyet ayrımlarını mekansal farkta somutlaştıran, 'maneviyatçılık-maddiyatçılık' ikilemine dayalı bir kurgu inşa etmişti.

DİPLOMAYA RAĞMEN İŞSİZLİK VE GÜVENCESİZLEŞME

Üniversite eğitimi, uzun yıllar boyunca bireylerin ekonomik güvence elde etmesi ve toplumsal statü kazanması açısından temel bir araç olarak değerlendirilmiştir. Ancak özellikle son yıllarda, mezun olunan bölümle doğrudan ilişkilendirilebilecek bir istihdam alanı bulunamaması ve güvencesiz çalışma biçimlerinin yaygınlaşması, bu algının giderek zayıflamasına yol açmaktadır.

Eğitim işe dönüşemiyor. Değersizleşen diplomalar gençleri alanları dışında geçici istihdama sürüklüyor.

Görüşmelerde aktarılan bilgilere göre gençler, büyük umutlarla başladıkları bölümlerden mezun olduklarında, yeterli istihdam alanının bulunmaması, deneyim beklentisi gibi nedenlerle çoğu zaman nitelik gerektirmeyen geçici işlerde çalışmaya başlamaktadır.

> **Okuduğum bölümle çalıştığım bölümün hiçbir alakası yok. Açıkcası hiç umudum da yok. Kendi bölümümüz için başvuru yaptığımızda söylenen tek şey tecrübeniz var mı? Ya ben daha yeni mezun oldum tecrübeyi nereden kazanayım. Çalıştığım yer ile okuduğum yerin hiçbir ilgisi yok, bu nedenle emeğimin karşılığını alamadığımı düşünüyorum.**
>
> (Erkek, Üretim Elemanı- Endüstri ,19)

Tecrübe isteniyor ama kazanmaya fırsat verilmiyor; gençler sistemin kapısında bekliyor.

Gençlerle yapılan görüşmelerde ortaya çıkan sonuçlara göre, gençlerin işgücü piyasasına adım atarken karşılaştıkları en temel sorunlardan birisi işe alım süreçlerinde hem deneyim hem de referans şartının eş zamanlı olarak talep edilmesidir. Gençler, ne zaman mezun olduğundan bağımsız biçimde "deneyim gerekliliği" talebinin iş bulma konusunda çok büyük bir engel olduğunu belirtmektedir. Alınan görüşlere göre, her iş yerinin deneyim talep etmesine rağmen bu deneyimi kazandıracak alanların sınırlı oluşu, gençlerin tecrübeye erişmeden "tecrübesiz" sayılarak sistem dışına itilmesine yol açmaktadır. Deneyim döngüsüne hapsolmuş bu gençler için ilk iş, sisteme dahil olabilmenin tek anahtarı haline gelmektedir.

> **Benim şu an çalıştığım bölüm mezun olduğum bölüm. Başlarda ben de zorlandım. Her zaman her yerde tecrübe aranıyor. Buna sahip olmanız için deneyim kazanmanız gerekiyor. Buna izin verilmiyor.**
>
> (Kadın, Diş Hekimi Asistanı, 25)

Sosyal çevre, referans ve tanıdık ilişkileri istihdam süreçlerinde diplomadan çoğu zaman daha kilit bir rolde.

Diğer yandan gençler, işgücü piyasasına adım atmada tecrübenin ve bireysel yeterliliklerin de her zaman tek başına belirleyici olmadığını; sosyal çevre, referans ve tanıdık ilişkilerinin istihdam süreçlerinde kritik bir rol oynadığını ifade etmektedir. Üniversite mezuniyetinin ve diplomanın işe girmek için yeterli olmadığını, adının 'tanıdık', 'torpil' ya da 'network' konduğu referans kişisi ya da kişilerinin işe girmenin olmazsa olmaz bir şartı haline geldiğini vurgulamışlardır.

> **Mezun olduğumda çok fazla yere başvurdum ve görüştüm. Neticesinde bulduğum iş yine network ile oldu. Torpil demeyelim ama tanıdık ile oldu diyelim, şans eseri ilk işime girdim. Fazlasıyla umutsuzluğa kapılmıştım. 2017 senesiydi iyi bir üniversite bitirdiğimi düşünüyordum ama bağlantı olmadığı zaman Türkiye'de iş bulmak gerçekten zor.**
>
> (Erkek, STK Çalışanı,30)

> **İş bulmada gerçekten referans etkili oluyor. Mezun olduktan sonra 2-3 yıl iş bulamamıştım. Referans dediğim torpil, torpille işe girdim. Sonrasında tecrübem var dediğimde iş bulmam bir nebze daha kolaylaştı.**
>
> (Kadın, Radyoloji Teknikeri, 27)

Üniversiteli gençler mevcut koşulların farkında. Diplomayı meslek edinme ve ekonomik yönden rahat bir gelecek kurmanın ötesinde sosyal kabul için gerekli bir belge olarak görüyor.

Odak grup görüşmeleri, öğrencilerin üniversiteyi yalnızca akademik bir öğrenim süreci olarak değil; aynı zamanda ciddi maliyetler barındıran, ancak getirisi belirsiz bir yatırım olarak değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır.

> **Bir yandan da düşünüyorum, ben mezun olduktan sonraki kariyerimde bu okulun ücretini acaba ne zaman çıkarabileceğim? Okulun eğitim kalitesi iyi diyoruz ama benim oradan aldığım eğitim bana gerçekten bir milyon liralık bir geri dönüş yapacak mı?**
>
> (Erkek, 21)

Bu sorgulamalar yalnızca ekonomik beklentilerle sınırlı kalmamakta; üniversite eğitimi ekonomik güvence ve statü yerine toplumsal kabulün bir koşulu olarak görülmektedir. Bazı öğrenciler için üniversiteye devam etme motivasyonu, meslek edinme hedefinden ziyade diplomasız kalmamakla, yani toplumun gözünde eksik ya da yetersiz sayılmamakla ilgilidir. Mezun olamamak bireysel başarısızlık gibi algılanmakta; bu da özellikle aileden ve çevreden gelen görünmez bir baskı yaratmaktadır:

> **Aslında ben şu anda en iyi şartlarda kazansam ve geçimimi ömür sonuna kadar sağlayabilecek olsam bile toplum başta olmak üzere aileden de gelen bir diplomasızlık algısı olduğu için yine de bir bölümü okuyup bitirmek istiyorum, diplomasız kalmak istemiyorum.**
>
> (Erkek, 25)

Benzer biçimde lise mezunu gençler de bu durumun üzerinde durmaktadır. Çevrelerindeki "diplomalı işsiz" sayısının her geçen gün arttığına, buna daha sık şahit olduklarına değinerek eğitimin ve diplomalı olmanın önemini yitirdiğini düşündüklerini vurgulamışlardır. Liseyi bitirip üniversite eğitimine geçiş yapmayan bir araştırma katılımcısı da üniversite okumayarak bir şey kaybetmediğini, üniversite mezunu akranlarıyla aynı noktada olduğunu düşündüğünü aktarmıştır.

> **Lise bittikten sonra devam etmedim, üniversite okumayı tercih etmedim, şu anda işsizim, iş arıyorum.Üniversiteye devam etmedim, çünkü çevremde çok fazla diplomalı işsiz mevcut, bu da bende isteksizliğe sebep oldu. Üniversiteyi okumasam da bana bir kapı açılacağını düşünerek devam etmedim.**
>
> (Kadın, 22)

Gençler, istihdama geçişte gerekli becerileri kazanabilecekleri bir ekonomik ve psikolojik zemine ihtiyaç duyuyor.

Görüşmeler, gençlerin işe başvuru süreçlerinde en temel ihtiyaçlarının motivasyon ve bu süreci sürdürebilecek maddi güvenceler olduğunu ortaya koymaktadır. Alıntıdan da anlaşılacağı üzere, gençler deneyim kazanmak ya da işe başvurmak için gereken donanımı edinmenin bile ekonomik bir maliyet gerektirdiğini aktarmaktadır.

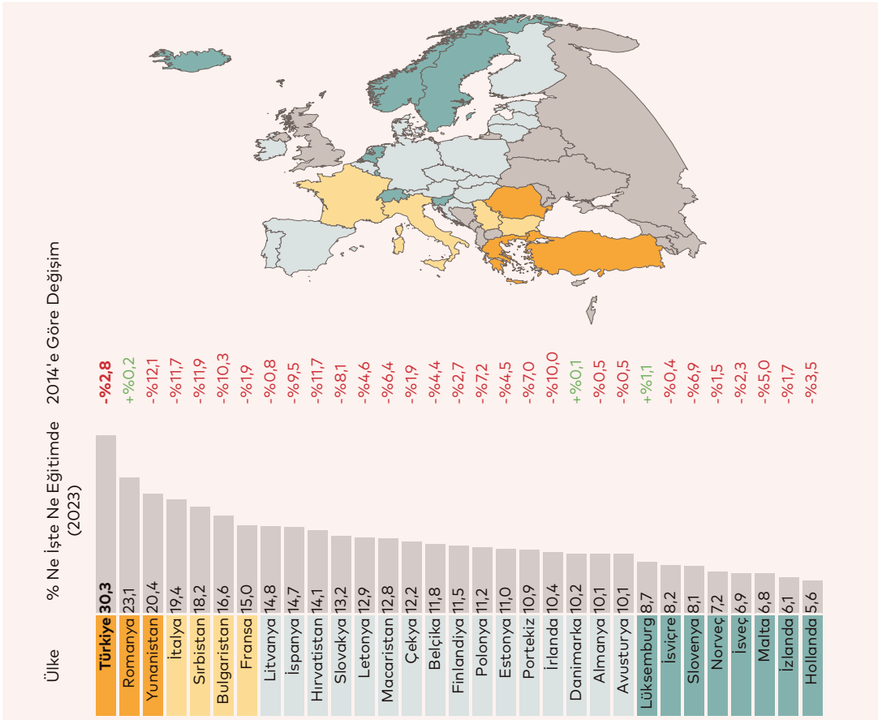
> **Yaşadığımız en büyük eksiklik motivasyon, motivasyon lazım. Bir de işe başvuracak, deneyimi edinecek ekonomik birikim lazım.**
>
> (Kadın, 22)

Ne Eğitimde Ne İstihdamda Yer Alanlar: "Ev Gençleri"

Ne eğitimde ne istihdamda ifadesi, eğitim hayatına devam etmeyen ve iş arayıp aramadığından bağımsız olarak herhangi bir istihdamda yer almayan genç bireyleri tanımlamak için kullanılmaktadır. [32] Son yıllarda "ev gençleri" olarak adlandırılan bu grup, çoğunlukla genç işsizliği çerçevesinde ele alınsa da eğitimden uzaklaşma nedenleri de en az işsizlik kadar önemli bir sorun alanıdır. Nitekim ev gençlerinin sayısı, bir ülkedeki ekonomik ve toplumsal refah düzeyini doğrudan etkileyen temel göstergeler arasında yer almaktadır.

Ev gençlerine yönelik yapılan araştırmalarda, yaş gruplarına ilişkin tanımlamaların farklılık gösterdiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, grubun tekil bir profil üzerinden değerlendirilmesi de mümkün değildir. Cinsiyet, engellilik durumu, uzun süreli işsizlik, göçmenlik statüsü gibi çeşitli faktörler, gençlerin ne eğitimde ne de istihdamda yer alma nedenlerini ve yaşadıkları sorunları farklılaştırmaktadır. Bu durum, ev gençlerinin karşılaştıkları zorlukların çok boyutlu bir çerçevede ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. [33]

Grafik 14: 18-29 Yaş Grubundaki Gençlerin Neet Olma Durumu

Kaynak: Araştırma kapsamında İPA tarafından hazırlanmıştır.

[32] Türk Eğitim Derneği. (2023). Bir Bakışta Eğitim 2023: Türkiye Üzerine Değerlendirme ve Öneriler.
Erişim adresi:https://tedmem.org/storage/writes/November2023/kCGG0xg8T0MwPf7kdfbK.pdf
Erişim tarihi: 9.04.2025.

[33] İstanbul Planlama Ajansı. (2021). Yerel Yönetimler için Politika Rehberi: Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Gençler.

OECD verilerine göre, 2022 yılında Türkiye'de 15-29 yaş aralığındaki gençlerin %27,9'u ne eğitimde ne de istihdamda yer almaktadır. Bu oran, OECD ülkeleri ortalaması olan %12,6'nın iki katından fazladır. Avrupa ülkeleriyle karşılaştırmalı olarak yayımlanan Eurostat verilerine göre ise, Türkiye'de 18-29 yaş grubundaki gençlerin 2014 yılında %33,1'i ne eğitimde ne de istihdamda yer alırken, 2023 yılı itibarıyla bu oran %30,3'e gerilemiştir. Buna rağmen, Türkiye'nin NEET oranı Avrupa Birliği (AB-27) ortalaması olan %13,4'ün iki katından fazlasına karşılık gelmekte ve Türkiye'yi Avrupa genelinde NEET oranı en yüksek ülke konumuna taşımaktadır. [35]

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre Türkiye'de 2024 yılında 15-29 yaş aralığında 19 milyon 317 bin 776 genç bulunmaktadır. Toplam nüfusun %22,55'unu oluşturan genç nüfusunun içerisinde ne eğitimde ne de istihdamda olanların oranı %25,9 olarak belirtilmiştir. Bu oran her 4 gençten birinin ev genci olduğunu gösterirken cinsiyete göre de önemli farklılıklar göstermektedir. Erkeklerde NEET oranı %15,7 seviyesindeyken, kadınlarda bu oran iki kat artarak %36,5'e ulaşmaktadır.[36] Bu yüksek oran farkının en temel nedenlerinden birinin kadınların ev içi iş yükü ve bakım sorumlulukları olduğu değerlendirilmektedir.[37] Bunun yanı sıra 15-24 yaş aralığındaki NEET gençlerin eğitim düzeylerine göre bakıldığında lise altı eğitim düzeyine sahip kişilerin %17,4, lise mezunu kişilerin %25,4, yükseköğretim mezunu kişilerin ise %29,8 oranında olduğu görülmektedir. Bu oranlar, Türkiye'de üniversite ve bölüm sayısında yaşanan artışa rağmen, üniversite mezunlarının iş gücüne katılım oranlarındaki artışın aynı hızda gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır. Başka bir ifade edişle yükseköğretimdeki niceliksel büyüme, mezunların istihdam edilebilirliğini artırmada yeterli olmamakta; üniversite eğitiminin niteliği, gençlerin mezuniyet sonrası hızla iş bulabilmesini destekleyecek düzeyde olamamaktadır. TÜİK verilerine göre, istatistik, sosyoloji, iktisat, Türk dili ve edebiyatı, tarih öğretmenliği, siyaset bilimi ve kamu yönetimi, maliye ve hukuk bölümleri mezunlarının iş bulma süresi bir buçuk yılı aşmaktadır. [38]

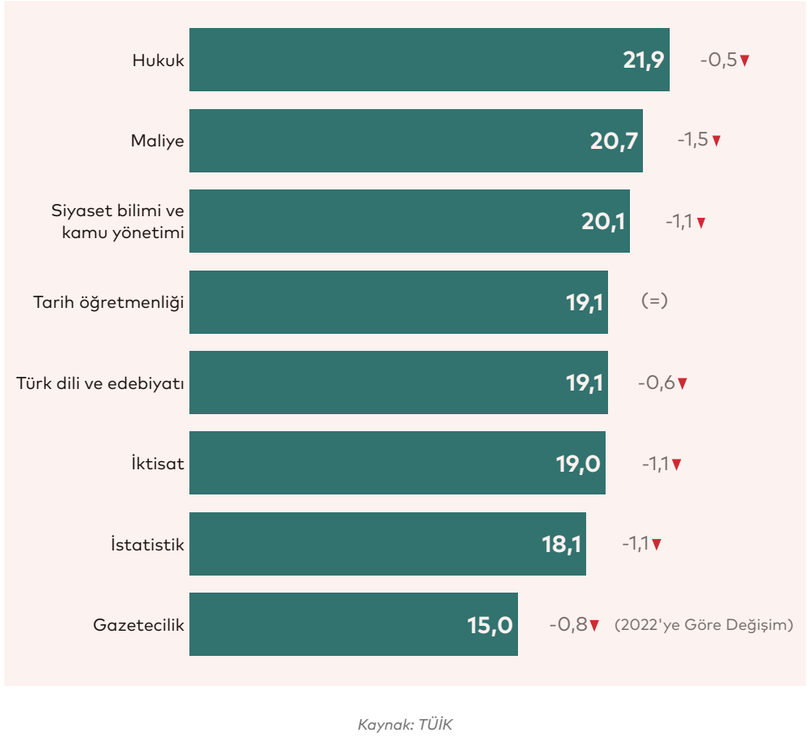
[35] Eurostat. (2014 - 2023). Young people neither in employment nor in education and training by sex, age and labour status (NEET rates)
Erişim adresi: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_lfse_20__custom_16248554/default/table?lang=en
Erişim tarihi: 11.04.2025

[36] TÜİK. (2024). İşgücü İstatistikleri.

[37] İstanbul Planlama Ajansı (2021), Yerel Yönetimler için Politika Rehberi: Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Gençler.
Erişim Adresi: https://ipa.istanbul/yayinlarimiz/genel/yerel-yonetimler-icin-politika-rehberi-ne-egitimde-ne-istihdamda-olan-gencler/
Erişim tarihi: 11.04.2025.

[38] TÜİK (2024). Yükseköğretim İstihdam Göstergeleri, 2023.
Erişim adresi: https://data.TÜİK.gov.tr/Bulten/Index?p=Yuksekogretim-Istihdam-Gostergeleri-2023-53466
Erişim tarihi: 14.04.2025.

Grafik 15: Türkiye'de Mezunların Bölümlere Göre İş Bulma Süresi (ay)

Kaynak: TÜİK

Nitekim gençlerle yapılan görüşmeler de, üniversite mezunu olmanın artık istihdama geçiş anlamına gelmediğine dair olan yaygın bir kanıyı ortaya koymaktadır. Özellikle ev gençleri, diplomaların işlevini yitirdiğini; mezuniyetin doğrudan bir meslek edinimi ya da gelir güvencesi sağlamadığı üzerinde durmaktadır. Bu durum, harcanan emeğin karşılığının alınamamasına dair bir hayal kırıklığı yaratmakta, üniversite eğitiminin ekonomik işlevine dair beklentileri zayıflatmaktadır. Bu genel tablo içinde özellikle öğretmenlik mezunları, kamuda yaşanan atama yetersizlikleri üzerinden sistemin aksayan yönlerini ve mesleki güvencesizleşme süreçlerini görünür kılmaktadır.

> **KPSS'ye girdim atama bekliyorum. Atanana dek ücretli öğretmenlik bakmak istedim ama maaş beklentimin çok altında olduğu için yönelmedim. Bir yandan şunu da biliyorum: öğretmen ataması pek yapılmıyor, sistem ücretli öğretmenler üstünden dönüyor. Devlette bu ücretli öğretmen sayısı çok arttı. Bundan ötürü sorun yaşayan, birkaç senedir atama bekleyen çok arkadaşım var.**
>
> (Erkek, 23)

İstanbul'da Genç İşsizliğinin 20 Yıllık Seyri

ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), genç işsizleri; 16-25 yaş aralığında, çalışmayı istemesine ve iş aramasına rağmen herhangi bir işte çalışamayan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Farklı bir tanımdan bakıldığında ise işsizlik, çalışmak amacı ile işgücü piyasasına dâhil olan emeğin gerekli çalışma koşullarına erişememesidir. [39]

Son yıllarda Türkiye'de yaşanan ekonomik durgunluk, işsizlik sorununu daha görünür hale getirmiştir. Bu durumdan en çok etkilenen kesimlerin başında ise gençler gelmiştir. Bunun en önemli nedeni, istihdamın gençler için gelir elde etme aracı olmanın ötesinde; bağımsız bir yaşam kurma, kimlik inşa etme ve özsaygı geliştirme gibi süreçlerde de belirleyici bir rol oynamasıdır. Bu nedenle genç işsizliğinin, ekonomik bir problem olmanın ötesinde; belirsizlik hissi ve gelecek kaygısı gibi etkileri nedeniyle önemli bir sosyal maliyet ürettiğini söylemek gerekmektedir.

TÜİK verilerine göre Türkiye'de 15-24 yaş grubunda işsizlik oranı 2005 yılında %17,1 seviyesindeyken 2024 yılında %16,3 olarak ölçülmüştür.[40] Buna göre genç işsizlik oranı son 10 yılın en düşük seviyesinde hesaplanırken genç istihdamının önceki yıla göre artış gösterdiği görülmüştür. Ancak burada **gerçek işsizlik oranının saptanmasının ancak "geniş tanımlı işsizlik" oranının hesaplanması ile mümkün olacağının altını çizmek gerekmektedir**. TÜİK'in gençlerde geniş tanımlı işsizliği ortaya koyan 'atıl işgücü oranını' açıklamayı bırakmış olması gerçek genç işsizliğinin saptanması karşısında önemli bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Oysa, zamana bağlı eksik istihdam (kısa zamanlı ya da mevsimlik çalışanlar), potansiyel işgücü ve işsizlerin tamamını kapsayan "atıl işgücü (yani geniş tanımlı işsizlik) oranı" Türkiye genelinde **tüm yaş gruplarında** son üç yılın en yüksek seviyesinde açıklanmıştır. 2025 Şubat ayı işsizlik oranının önceki yılın aynı ayına göre 0,5 puan azaldığı açıklamasına karşın; 2022 yılı Şubat ayında %21,8 seviyesinde seyreden atıl işgücü oranı 2025 yılı Şubat ayında 6,6 puan artarak %28,4 seviyesine yükselmiştir. En son 2021 yılı Şubat ayında %28,3 gibi yüksek bir seviyede açıklanan atıl işgücü oranı 2022 yılından itibaren sürekli yukarı tırmanarak tekrar en yüksek seviyelerden biri olan %28,4 seviyesine çıkmıştır. Bu durum her geçen yıl daha az gencin istihdama dahil olabildiği gerçeğini gözler önüne sermektedir.

[39] Bayrakdar, S., İncekara, A. (2013). Türkiye'nin Genç İşsizlik Profili, Çalışma İlişkileri Dergisi, 4(1), 15-38. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/308033

[40] TÜİK. (2024). İşgücü İstatistikleri.

Grafik 16: 15-29 Yaş Grubunda Uzun Süreli İşsizlik Oranı (12 Ay ve Üzeri İşsiz Kalan Gençler)

Ülke	% Uzun Süreli Genç İşsizlik (2023)	2014'e Göre Değişim
Yunanistan	9,4	-%20,0
İtalya	7,4	-%11,2
Slovakya	6,0	-%6,8
Sırbistan	4,9	-%14,9
İspanya	4,3	-%12,4
Romanya	4,3	-%1,7
Bulgaristan	3,8	-%5,6
Belçika	3,1	-%3,5
Hırvatistan	2,9	-%14,1
Portekiz	2,9	-%7,7
Türkiye	2,6	-%0,2
Avrupa Birliği	2,4	-%5,1
Macaristan	2,0	-%3,0
Fransa	1,8	-%4,3
Litvanya	1,5	-%2,6
Malta	1,5	-%2,3
Slovenya	1,5	-%6,5
İrlanda	1,4	-%6,8
Polonya	1,3	-%4,5
Çekya	1,0	-%2,4
İsviçre	1,0	-%0,6
Almanya	0,9	-%0,9
Avusturya	0,8	-%0,7
Finlandiya	0,8	-%0,5
İsveç	0,8	-%0,5
Danimarka	0,5	-%1,0
Hollanda	0,3	-%2,0

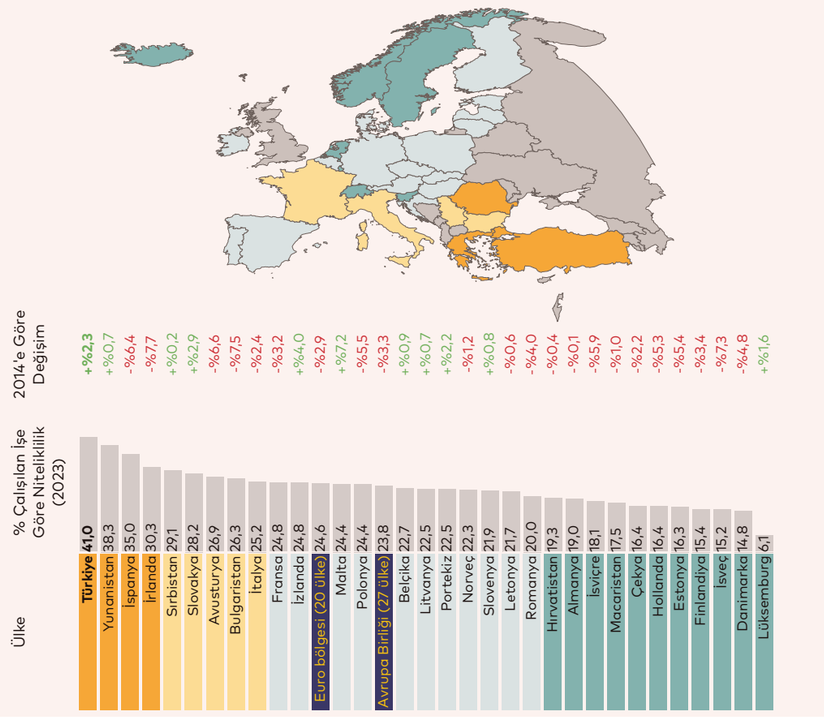
Kaynak: Eurostat

Eurostat verilerine göre ise 2014 yılında Türkiye'de 15-29 yaş grubunda uzun süreli işsizlik oranı (12 ay ve üzeri işsiz kalan gençler) %2,8 iken, Avrupa Birliği ortalaması %7,5 seviyesindedir. Takip eden yıllarda Avrupa'da genç uzun süreli işsizlik oranı istikrarlı bir şekilde azalarak 2023'te %2,4'e gerilerken, Türkiye'de bu oran %2,6'ya düşerek AB ortalamasına oldukça yaklaşmıştır.[43] Ancak bu oransal yakınlık, istihdamın niteliği göz önüne alındığında yanıltıcı olabilmektedir. Kayıt dışılık, güvencesizlik ve düşük ücret gibi yapısal sorunlar dikkate alındığında, oranların benzeşmesi her zaman niteliksel bir denkliğe işaret etmemektedir. Nitekim yine Eurostat verilerine göre, Türkiye'de 20-34 yaş aralığındaki bireylerin niteliklilik oranı 2014 yılından itibaren artış göstererek 2019 yılında %42,5 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 2023 yılında ise oran %41 seviyesinde gerçekleşmiş ve yüksek seyrini korumuştur. Bu durum, Türkiye'de her 10 gençten 4'ünün eğitim ve yetkinlik düzeyinin yaptığı işin gerektirdiğinden daha yüksek olduğunu ortaya koymakta; işgücü piyasasında eğitim düzeyine uygun iş olanaklarının yetersizliğine ve eğitim-istihdam uyumsuzluğuna işaret etmektedir.[44]

[43] Eurostat. (2014 - 2023). Youth long-term unemployment rate (12 months or longer) by sex and age. Erişim adresi:https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/yth_empl_120/default/table?lang=en&category=chldyth.yth.yth_empl Erişim tarihi:14.04.2025

[44] Eurostat. (2014 - 2023). Over-qualification rates by citizenship. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsa_eoqgan__custom_16231806/default/table?lang=en%20%C3%A7evir Erişim tarihi:15.04.2025.

Grafik 17: Türkiye'de 20-34 Yaş Aralığındaki Bireylerin Niteliklilik Oranı

Kaynak: Eurostat

Gelir üretme baskısı altında, gençler çoğu zaman niteliklerine uygun olmayan alternatif iş alanlarında çözüm arayışına giriyor.

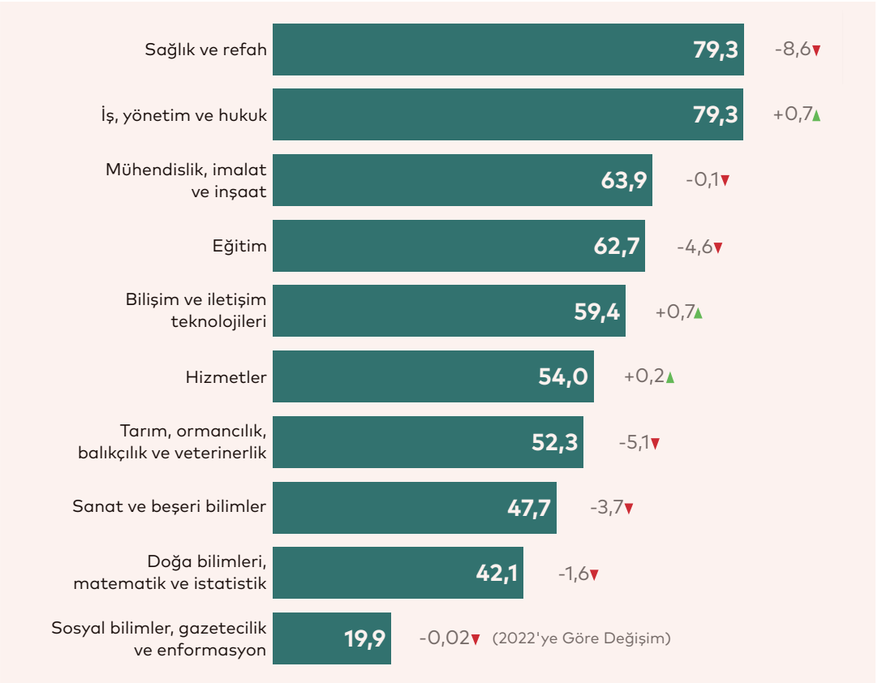
Yapılan odak grup görüşmesinde de bu duruma rastlanmıştır. Görüşülen gençler, mezuniyet sonrası karşılaştıkları işsizlik nedeniyle ya kendi alanlarıyla ilgisi olmayan işlerde çalışmak zorunda kaldıklarını ya da kısa vadeli, düşük ücretli ve güvencesiz işlerle geçimlerini sürdürmeye çalıştıklarını belirtmiştir. Bu durumun gençlerin uzun vadeli bir kariyer planlaması yapmasını zorlaştırdığı; birçok genci günübirlik kazançlar sağladıkları işlerde "idare etme" stratejilerine yönelttiği görülmüştür.

> **Şu an atama bekliyorum aynı zamanda aktif iş arayışındayım. Babam tekstil işi yapıyor, geçici olarak ona destek oluyorum şu anda.**
>
> (Erkek, 23)

Öte yandan bazı gençler, geçimlerini sürdürebilmek için bireysel ekonomik girişimlere yönelmekte ya da yüksek riskli finansal araçları bir çıkış yolu olarak görmektedir. Özellikle aile desteğinden yoksun olan gençler, kendi geçimlerini sağlamak adına farklı yollar geliştirerek güvencesizlik koşullarında tutunmaya çalışmaktadır.

> **Ekonomik anlamda ailemden çok destek almamaya çalıştım. Bu yüzden KYK kredisiyle borsaya yatırım yapıyordum, buradan kendime bir fon oluşturdum. Şimdi de çalışmıyorum, oradan kazandığımla borsada kendimi döndürüyorum.**
>
> (Erkek, 24)

Grafik 18: Lisans Mezunlarının Eğitim ve Öğretim Alanları İle Uyumlu Bir Meslek Grubunda Çalışma Oranı (%)

Kaynak: TÜİK

Araştırmanın ilk bölümünde de verilen, üniversite sayısı ve üniversite okuyan öğrenci sayısındaki artışa karşın 2023 yılında lisans mezunlarının eğitim aldıkları alanla uyumlu bir meslek grubunda istihdam oranlarına bakıldığında, bu artışların istihdam açısından sınırlı bir karşılık bulduğu görülmektedir. Buna göre, sosyal bilimler, gazetecilik ve enformasyon alanı mezunlarının yalnızca %19,9'u mezun olduğu alanda çalışabilmektedir. Bu oran, doğa bilimleri, matematik ve istatistik alanında %42,1; sanat ve beşeri bilimlerde ise %47,7'dir.[45] Bu veriler, bu iki alandan mezun olan gençlerin yarısından fazlasının, mezuniyet sonrası kendi uzmanlık alanları dışında bir işte çalıştığını göstermektedir.

[45] TÜİK. (2023). Yükseköğretim İstihdam Göstergeleri.
Erişim adresi: https://data.TÜİK.gov.tr/Bulten/Index?p=Yuksekogretim-Istihdam-Gostergeleri-2023-53466
Erişim tarihi: 11.04.2025.

UZAYAN GENÇLİK DÖNEMİ VE GELECEK KAYGISI

Türkiye'de gençler eğitimden iş hayatına geçiş sürecinde de birçok yapısal engelle karşı karşıya kalmaktadır. Eğitim sürecinde barınma, ulaşım ve sağlıklı beslenme konularında karşılaşılan güçlükler, yetişkin olmaya geçiş yaparken yaşanan birçok farklı krizde izlenmektedir. Türkiye'de gençler eğitimde çok uzun zaman harcadığı gibi **eğitim alıp hayata atılamayan bir nesil olarak da "beklemede"** kalmaktadır.

Nitekim "Diplomaya Rağmen İşsizlik ve Güvencesizleşme" başlığında paylaşılan verilerden de hareketle üniversite mezuniyetinin istihdam güvencesi sağlamadığı gibi çoğu kez gençlerin niteliklerine uygun iş de sağlayamadığı görülmektedir. Bu durum eğitimin ve eğitimli olmanın önemini zayıflatmakla birlikte yüksek ev genci sayısını anlaşılır kılmaktadır. Yanı sıra, artan üniversite sayılarına karşın eğitim niteliğinin piyasa taleplerini karşılamaması, mesleki eğitim olanaklarının yetersizliği, ekonomik istikrarsızlıkla beraber işgücü piyasasının daralması ve işsizliğin artması gibi birtakım sebepler gençlerin hayata "geç kalmışlığını" artırmakta; kariyer planlarını ve dolayısıyla evlilik, aile kurma ya da ekonomik bağımsızlık edinmek gibi geleceğe dair hayallerini ertelemelerine sebep olmaktadır.

Öte yandan, Türkiye'de genç işsizliği yalnızca istihdamla ilgili bir mesele olmanın ötesinde; aynı zamanda gençliğin yaşam memnuniyetini, aidiyet hissini ve geleceğe dair inancını da doğrudan etkileyen yapısal bir sorun teşkil etmektedir.

Dolayısıyla, çalışmanın İstanbul'da Genç İşsizliğinin Seyri başlıklı bölümünde de yer verilen oranlar, gençliğin önemli bir bölümünün **eğitimden sonra çalışma hayatına geçişte sistemin dışında kaldığını** göstermektedir. Bu durum yalnızca gelir kaybının yanı sıra değersizlik hissi ve sosyal dışlanma gibi duygusal etkiler de yaratmaktadır. Bu nedenle, Türkiye'de genç işsizliğinin yaşam memnuniyeti konusunda önemli bir belirleyici olduğunu söylemek mümkündür.

İstanbul'da genç olmayı, Türkiye'de yaşanan sosyal dönüşümlerin gençler üzerindeki etkisini layıkıyla tartışabilmek için küresel ve ulusal ölçekte olup bitenlerin analiz edilmesi önem kazanmaktadır.

Bugün küresel ölçekte gençlerin karşı karşıya kaldığı durum gençlik tarihi açısından baktığımızda yeni bir duruma işaret ediyor. Çoklu krizler çağı olarak adlandırılan pek çok belirsizlikle beraber yaşamak zorunda olunan günümüzde gençler, modern tarih içinde ilk defa kendilerinin ve dünyanın bir geleceği olup olmadığını, ebeveynlerinden daha iyi bir yaşam sürüp süremeyeceklerini sorguluyorlar. Küresel iklim krizi, ekonomik kriz, siyasal krizler ve Rusya ve Ukrayna arasındaki savaş, Gazze'de olanlar ve Filistin halkının yaşadıkları gibi konuları üst üste koyunca olağanüstü bir süreçten geçmekte olduğumuzu görüyoruz. Tam da bu farklı krizlerin üst üste binmesi ile beraber gelecek pek çok soru işaretleri ve belirsizliklerle dolu. Bu sebepten bu dönem aynı zamanda belirsizlikler çağı olarak da adlandırılıyor. Yine bu aynı dönemde siyasetin ve sosyal hayatın giderek daraldığını ve otoriterleştiğini gözlemlemekteyiz.

Tüm bunlar yaşanırken bir yandan eğitim sisteminin içinde en uzun süre kalan kuşak ile karşı karşıya iken aynı zamanda çok önemli bir diploma enflasyonu yaşanmakta... İkinci Dünya Savaşı sonrası eğitimin kitleselleşmesinin yaşandığı, özellikle 1960'lı yıllardan bugüne eğitimli/diplomalı sayısının artmış olduğunu, eğitimin eskiden olduğu gibi iyi bir gelecek vaat etmediğinin sık sık vurgulandığını, iş bulabilmenin zorlaştığını, bulunan işlerin güvencesiz işler olduğunu, günümüzde çalışma hayatının prekar bir hal aldığını belirtmeden genç kuşağın yaşadıkları ken-

dilerine vaatlerin boş çıktığı yönündeki hayal kırıklığı hissiyatını anlayamayız. Prekarite, gençlerin kendi ayaklarının üzerinde duran yetişkinler olmasının ve geleceğe güvenle bakmasının önünde duran önemli engellerden bir tanesi.

Tüm bunlar da bugünün toplumlarında yetişkinliğe geçiş dönemi olarak gençliğin sadece uzadığını değil ama bir o kadar da zorlaştığını gösteriyor. Bu durum 1990'lı yıllarda konuşulmaya başlanan gençliğin uzaması ve gençler tarafından gençlik döneminin bilerek uzatılmasından farklı bir duruma işaret ediyor. Yaşanan gençliğin uzamasından çok zorlaşması ve yetişkinliğe geçişin zorlaşmasıyla beraber yetişkinliğe geçişin kaotikleşmesi ve gençliğin adeta bir bekleme, bir arafta kalma dönemi haline gelmesi anlamına geliyor. Tüm bunlar da genç kuşakların kendisini sürekli olarak belirsizlikler içinde bulduğu, bu belirsizliklerin de ister istemez geleceğe karşı kaygı oluşturduğu bir dönemde yaşadığımızı gözler önüne seriyor.

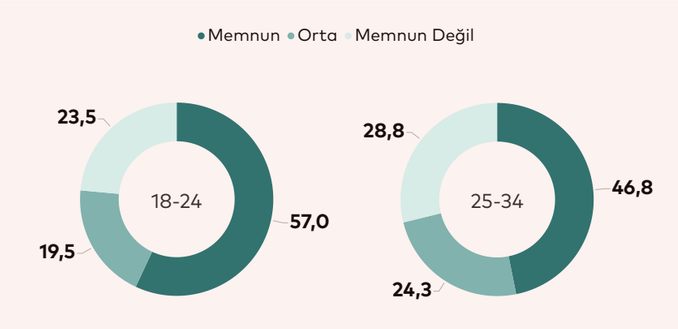
Prof. Dr. Demet Lüküslü

Kaygılı, Mutsuz ve Umutsuz Gençlik

Türkiye'de gençler arasında giderek yaygınlaşan, depresyon ve anksiyete gibi hislerle birlikte süregelen gelecek kaygısı yapılan birçok araştırmaya belirgin biçimde yansımaktadır.

18-24 yaş grubundaki yaklaşık 4 gençten 1'i, 25-34 yaş grubunda ise yaklaşık 3 gençten 1'i hayatından memnun değil. Her 3 gençten 1'i geleceğe dönük umutlarını yitirmiş durumda.

Grafik 19: Yaşam Memnuniyeti Oranı (%) 18-24 ve 25-34 yaş

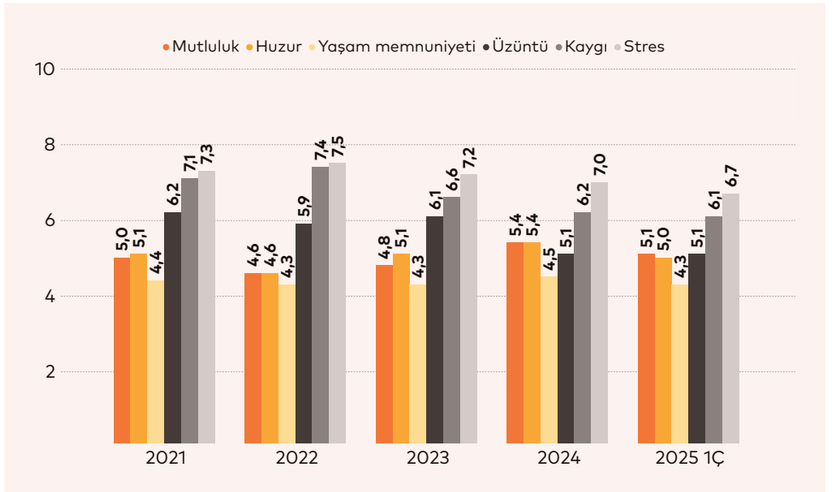
Kaynak: TÜİK

TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırmasına göre genel nüfusa bakıldığında; ülke genelinde mutlu olduğunu beyan eden bireylerin oranının önceki yıla kıyasla %52,7'den %49,6'ya gerilemiş olduğu, mutsuz olduğunu belirtenlerin oranının ise %13,7'den %14,5'e yükseldiği görülmektedir. Gençlerin durumları değerlendirildiğinde ise 18-24 yaş grubundaki yaklaşık 4 gençten 1'inin, 25-34 yaş grubunda ise neredeyse 3 gençten 1'inin hayatından memnun olmadığı görülmektedir. Benzer biçimde, 18-24 yaş grubu gençlerin %32,2'sinin, 25-34 yaş grubu gençlerin ise %36,8'inin umutsuz olduğu dikkat çekmektedir.[46]

[46] TÜİK. (2025). Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2024. https://biruni.TÜİK.gov.tr/medas/?kn=130&locale=tr

Gençlerin ulusal ve uluslararası düzeyde yansıma bulan mutsuzluk, umutsuzluk ve kaygı hâli, İstanbul Planlama Ajansı'nın 2020 yılı son çeyreğinden bu yana her ay düzenli olarak yürüttüğü İstanbul Barometresi araştırmasında da görülmektedir. Bireylerden duygudurumlarını 0 ile 10 arasında puanlamaları istenen araştırmada elde edilen veriler, gençlerin ruh hâlindeki değişimleri uzun vadeli olarak izlemeye olanak tanımaktadır. 2025 yılı Mart ayına ait son verilere göre, İstanbul'da yaşayan 18-30 yaş aralığındaki gençlerin ortalama yaşam memnuniyeti düzeyi (~4,3) olarak ölçülmüştür.[47] Bu düzey, gençlerin ulusal düzeyde sıkça dile getirilen mutsuzluk, umutsuzluk ve kaygı hâllerini somut biçimde ortaya koymaktadır. Ayrıca, İstanbul Planlama Ajansı tarafından 2020 yılının dördüncü çeyreğinden itibaren düzenli olarak her ay gerçekleştirilen İstanbul Barometresi araştırmalarına dayanan veriler doğrultusunda hazırlanan Grafik 20, İstanbul'da yaşayan 18-30 yaş arası gençlerin son beş yıla yayılan kaygı, stres, üzüntü, mutluluk, huzur ve yaşam memnuniyeti düzeylerini yansıtmaktadır.

Grafik 20: Gençlik Duygudurumlarının Yıllık Ortalaması – Sütun Grafik[48]

Kaynak: İPA İstanbul Barometresi

İstanbul'daki gençlerde mutsuzluk kronikleşiyor. Pozitif duygulara erişmek her geçen gün daha da zorlaşıyor.

İPA İstanbul Barometresi kapsamında aylık olarak yapılan duygudurum ölçümlerine göre hazırlanmış ilgili grafikte, **negatif duyguların yüksekliği** dikkat çekmektedir. Ortalama stres seviyesi ve kaygı düzeyleri İstanbul'daki gençler arasında yüksek seyretmekte olup 2022 yılında zirve yapmaktadır. Buna göre ilgili yılda kaygı düzeyi ortalaması 7,4 puan iken stres düzeyinin 7,5 olduğu görülmektedir. Stres ve kaygıda olduğu gibi, gençler arasındaki üzüntü düzeyi de zaman içinde düşüş gösterse de genel olarak yüksek seyretmektedir. Bununla birlikte, genç bireyler arasında olumsuz duyguların yüksek düzeylerde seyretmesine karşın **pozitif duyguların düşük seyrettiği** göze çarpmaktadır. Mutluluk düzeyinin 2021-2025 döneminde 5.4 puan

[47] İstanbul Planlama Ajansı (2025). İstanbul Barometresi: Mart 2025. Erişim Adresi: https://ipa.istanbul/yayinlarimiz/istanbul-barometresi/istanbul-barometresi-mart-2025 Erişim tarihi: 10.04.2025

[48] İPA İstanbul Barometresi verileri doğrultusunda 2021-2024 yılları arasında yılın ilk çeyreklerindeki duygudurum analizlerine göre hazırlanmıştır.

üzerine çıkmadığı, üstelik 2022 yılında 4,6'ya kadar gerilediği, huzur ve yaşam memnuniyeti düzeylerinin de benzer bir görünüm sergilediği görülmektedir.

Grafikten hareketle mutluluk düzeyinin izlenen tüm dönemlerde düşük kalması ve yukarı yönlü bir iyileşme trendi göstermemesi, **gençlerde kronikleşen bir mutsuzluk** haline işaret etmektedir. Bu durum, öznel iyi olma halinin sürdürülebilirliğinin zayıfladığını ve bireylerin pozitif duygulara erişimde yapısal engellerle karşılaştığını gösterir niteliktedir.

Özellikle çabalayan, emek veren gençler için umut, vazgeçilmesi zor bir motivasyon kaynağı olmaya devam ediyor.

Araştırma kapsamında yapılan odak grup görüşmelerinde gençlerin tüm bu yapısal engellere ve şartların zorlayıcılığını kabul etmelerine rağmen inançlarını hâlâ korudukları ortaya çıkmıştır. Görüşmelerde geleceğe dair en çok dile getirilen duygu umuttur. Ancak bu umudun içerisinde kaygı, gelecek endişesi varlığını hep korumaktadır.

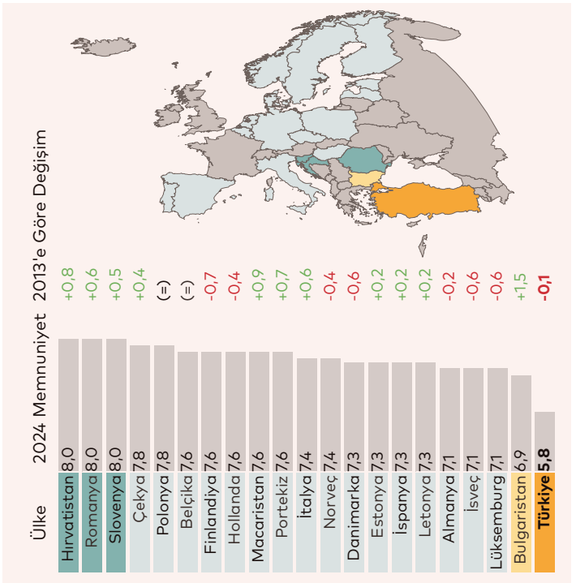
> **Umutluyum ama bazı günler oluyor kaygılanıyorum geleceğim için.**
> (Erkek, 21)

> **Benim için de genel olarak umut hakim. Hiçbir zaman umuttan vazgeçmemek gerektiğini düşünüyorum. Tabii ki kaygı da var. Bunun çoğu gençte, özellikle de çabalayan gençlerde olabilecek bir durum olduğunu düşünüyorum.**
> (Kadın, 21)

> **"Burada ülkece mutlu olmadığımızı düşünüyorum. Bazı ülkelerde insanların huzuru yüzlerinden belli oluyor. İlerleyen zamanlarda belki biz de öyle oluruz, neden olmasın.**
> (Kadın, Diş Hekimi Asistanı, 25)

Türkiye genelinde etkili olan yaşam pahalılığı ve genç işsizliği, İstanbul gibi büyük metropollerde yüksek enflasyonun da etkisiyle daha yoğun hissedilmekte ve kentte yaşayan gençlerin temel yaşam koşullarını doğrudan etkilemektedir. İstanbul Planlama Ajansının Barometre verilerine dayanan grafik incelendiğinde, son yıllarda gençlerin mutluluk düzeylerinin hem düşük hem de büyük ölçüde sabit kaldığı görülmektedir. Bu durum, gençlerin bireysel memnuniyetsizliklerinin yanı sıra **onları destekleyecek toplumsal ve ekonomik koşulların yetersizliğinden kaynaklanan yapısal sorunlara da** işaret etmektedir.

Grafik 21: Avrupa Ülkeleri 25-34 Yaş Arası Yaşam Memnuniyeti (2013-2024)

Kaynak: Eurostat

Grafik 21'de gösterilen Avrupa Ülkeleri 25-34 Yaş Arası Yaşam Memnuniyeti verileri[49] Türkiye'deki 25-34 yaş grubu gençlerin Avrupa ülkeleri içinde de en düşük yaşam memnuniyetine sahip grup olduğunu ortaya koymaktadır. [50]

Kaygının Temel Sebebi: Geçim Sıkıntısı ve Gelecek Belirsizliği

Gençlerin düşük yaşam memnuniyeti ve geleceğe dair kaygılı, umutsuz hissetme hallerinin ardında ülkedeki ekonomik durum, işsizlik, toplumsal eşitsizlik gibi olumsuz koşullar büyük rol oynamaktadır. Nitekim, sosyoekonomik statü kişilerin nasıl bir yaşam sürdüklerinden hangi sosyal ortamda bulunacaklarına kadar birçok tercihi etkilemektedir.[51] Türkiye'deki gençler eğitimlerini sürdürürken yüksek yaşam maliyetleriyle baş etmekte güçlük çektiği gibi mezun olduktan sonra da nitelikli, güvenceli ve iyi maaşlı işlere erişmekte zorluk çekmekte, hayatlarını idame ettirecek geliri elde edememektedir. Bu etkenler gençleri en temel yaşam maliyetlerini karşılayamaz bir duruma sürüklediğinden gündelik hayatları ve geleceklerine dair kaygılarını da artırmaktadır.

Araştırma kapsamında görüşülen üniversite mezunu gençlerin birçoğu bu konuda sorun yaşadığını ifade etmiş, kazanacakları ücret ile yaşam masrafları arasındaki farkın kapanmasının zor olduğunu düşündüklerinin altını çizmişlerdir. Bu nedenle, güvencesiz ve düşük gelirli işlere yönelmek yerine daha iyi bir seçenek önlerine çıkana kadar beklemeyi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

---

[49] Eurostat, Overall life satisfaction by sex, age and educational attainment, 2024. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_pw01__custom_16256135/default/table?lang=en

[50] Lüküslü, D., & Uzun, B. (2024). Gençlik araştırması Türkiye 2024: Kararlı demokratlar mı yoksa coşkulu milliyetçiler mi? Yol ayrımında Türkiye gençliği. Friedrich-Ebert-Stiftung Türkiye Temsilciliği. https://library.fes.de/pdf-files/bueros/tuerkei/21629.pdf

[50] Habitat Derneği (2023), Türkiye'de gençlerin iyi olma hali raporu. Erişim Adresi:https://habitatdernegi.org/wp-content/uploads/2023/04/Turkiyede-Genclerin-Iyi-Olma-Hali-Raporu-5-Ozet-Rapor.pdf., Erişim Tarihi:11.04.2025.

> **Üniversitede son dönemde work and travel, büyük bir şirkette de 11 ay staj yapmıştım. Ancak Amerika'dan dönünce çalışmak istemedim. Çünkü işte de yaşadığım diğer deneyimlerde de gördüğüm şuydu; müdür pozisyonundakiler bile maaş artışlarından vs memnun değillerdi. Ben de çalışmanın çok mantıklı bir tercih olmayacağını düşündüm ilk başta. Yani işgücü piyasasının yeteri nitelikte ve güvencede iş sağlamadığını gördüğüm için de bir süre çalışmayıp daha önce biriktirdiğim paramı borsada döndürerek hayatımı idame ettirdim.**
>
> (Üniversite Mezunu, Erkek 23)

Nitelikli ve güvenceli işlere erişememek, gençlerin gelecek planlarını şekillendirmesini zorlaştıran temel sorun alanlarından biri olarak öne çıkarken oluşan **"bekleme halinin"** gençleri, gelecek yaşam planlarına dönük kritik bir belirsizliğe sürüklediği görülmüştür. İstanbul Planlama Ajansının, İstanbul Mart Barometresi çalışması, **gençlerin başlıca kaygılarının geçim sıkıntısı ve gelecek belirsizliği ile ilgili** olduğunu ortaya çıkmıştır. [52] Buna göre, anket çalışmasına katılan gençlerin %49,2'si geçim sıkıntısı, %47,9'u ise gelecek belirsizliği nedeniyle kaygı duyduğunu ifade etmiştir. Benzer biçimde, orta yaş grubundaki katılımcılar da (yirmi yıl önce genç yaş grubunda olan) gençlik dönemlerinde en çok gelecek belirsizliği (%29,8) ve geçim sıkıntısı (%29,7) nedeniyle kaygı duyduklarını belirtmiştir. Bu veriler, yirmi yıl önce genç olan bireylerin geçim kaygısı ve gelecek belirsizliği sebepleriyle daha az kaygı yaşadığını ortaya koymaktadır.

> **Her genç gibi maalesef ki ben de gelecek kaygısı yaşıyorum. Nasıl bir arayışta olmalıyım, nerelere başvurmalıyım, benim için ne iyi olabilir; günün çoğu kısmını bunları düşünerek geçiriyorum. Yurt dışına gitmeyi de planladım, ama ailemin imkanları buna yetmedi. Ne yapmaya kalkıştıysam hep bir engelle karşılaştım. Şu an istediğim noktada mıyım? Hayır. İstediğim noktaya erişebilecek miyim? Zamanla yaşayıp göreceğiz.**
>
> (Kadın, 22)

Görüşülen bazı gençler ise güvencesiz, kısa süreli ve niteliksiz işlerde çalışmak zorunda kaldıklarını ancak bu işleri, geçici bir çözüm olarak gördüklerini aktarmıştır. Farklı bir ifadeyle gençler erişebildikleri istihdam koşulları içerisinde uzun vadede daha iyi gelirli işlere erişme arzularını korumaktadır. Bu arayış, yalnızca maddi kaygıların yanı sıra emeğin karşılığını alma, geleceği planlayabilme ve yaşamını anlamlı kılma isteğiyle de şekillenmektedir. Ancak mevcut koşullar altında gençler, daha iyi bir iş bulabilme umuduyla beklerken hem zaman kaybetmekte hem de hayatın diğer alanlarında geri düşmektedir.

[52] İstanbul Planlama Ajansı (2025). İstanbul Barometresi: Mart 2025.
Erişim Adresi: https://ipa.istanbul/yayinlarimiz/istanbul-barometresi/istanbul-barometresi-mart-2025
Erişim tarihi: 10.04.2025

> **Bir süre önce hosteslik başvurusu yaptım, ancak kilomdan ötürü mülakatta elendim. Öncesinde de kısa bir süre araç muayene istasyonunda muhasebe işinde çalıştım. Bu iş sigortalı ve tam zamanlı idi. Şu an aktif iş arıyorum aslında, ama kendime uygun iş bulursam değerlendireceğim. Çevremde herkes 1-2 ay bir işe giriyor, beğenmeyip bırakıyor. Bu benim tercih ettiğim bir şey değil. Olacaksa uzun vadeli bir iş için adım atmak istiyorum.**
>
> (Kadın, 22)

İşe Girmek Mi Yoksa Sistemde Tutunmak Mı Daha Zor?

Türkiye'de gençlerin yaşadığı gelecek belirsizliği sorunu bireysel olmanın ötesinde iş bulma ve çalışma koşullarıyla ilgili daha derin ve yapısal problemlerden kaynaklanmaktadır. Günümüzde yüksek enflasyon ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar sonucu ortaya çıkan ekonomik istikrarsızlık nedeniyle çoğu genç, istihdama katılamadığı noktada geleceği için plan yapamamakta; kendi hayatlarını ne zaman kurabileceklerini öngörememektedir.

İş bulmak ve istihdama katılmak konusundaki güçlüklerin yanı sıra nitelikli, insana yakışır ve iyi gelirli işlere erişememenin de gençleri belirsizlik ve kaygıya sürükleyen kuvvetli bir etmen olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Gençler, mezuniyet sonrası umutla başladıkları iş arama sürecinde, beklentilerinin çok altında ücretlerle karşılaşmaktadır. Bu durumun gençlerin iş arama motivasyonlarını düşürdüğü, gençleri geçim sıkıntısı ve gelecek belirsizliği arasında sıkıştırdığı ve uzun vadeli plan yapmalarını zorlaştırdığı bilinmektedir. Bu durum gençleri 'Nasıl geçineceğim?' sorusuyla baş başa bıraktığı gibi birçok gencin, çok kısıtlı alım gücü sağlayabilecek düzeyde maaşlarla çalışmak yerine daha iyi işler için arayışta olmayı sürdürmesine sebep olmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi tarafından hazırlanan ÜNİ-VERİ sitesinden[53] edinilen veriler de Türkiye'de farklı disiplinlerden mezun olan gençlerin önemli bir kısmının iş yaşamına asgari ücret ya da ona çok yakın seviyelerde ücretlerle başlamak zorunda kaldığını göstermektedir. Paylaşılan verilere göre, psikoloji mezunlarının %34,6'sı, mimarlık mezunlarının %33,9'u, inşaat mühendisliği mezunlarının %30,3'ü, İktisat mezunlarının %29,3'ü ve İşletme mezunlarının ise %27,6'sı ilk işlerine asgari ücret düzeyinde maaşlarla başlamaktadır. Bu oran, yalnızca düşük istihdam alanlarıyla sınırlı olmayıp bilgisayar mühendisliği gibi teknik ve talep gören bir alanda bile mezunların %17,3'ü asgari ücretle işe başlamaktadır. İlgili verilere göre, moleküler biyoloji ve genetik gibi yüksek uzmanlık isteyen alanlarda dahi yüksek başlangıç maaşları istisna hâle gelmiştir. Asgari ücretin iki katı ve üzeri düzeyde işe başlama oranı, yalnızca bilgisayar mühendisliği gibi belirli teknik alanlarla sınırlı kalmakta; diğer alanlarda oldukça nadir görülmektedir. Dolayısıyla bu tablo, eğitimli gençlerin emeğinin karşılık bulmadığı, diplomanın maaşa yansımadığı ve nitelik ile gelir arasındaki bağın zayıfladığı bir istihdam yapısını yansıtmaktadır.

[53] Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi, UNİ-VERİ Projesi.
Erişim Adresi: https://www.cbiko.gov.tr/projeler/uni-veri, Erişim Tarihi:25.04.2025.

Gençler, hayata atılmanın ilk adımı olarak görülen, geçim sağlayan, nitelikli ve insana yakışır işlere erişemiyor.

Araştırma kapsamında görüşülen gençler için sosyal güvencesi olan, insana yakışır çalışma saati ve geçime yetecek gelire sahip bir iş bulmanın giderek zorlaştığı görülmüştür. Özellikle yeni mezunlar, beklenen deneyim şartını karşılasalar dahi asgari ücret düzeyinde tutulan maaşlarla karşılaştıklarını ifade etmiştir. Verilen emeğin karşılığının alınamaması, iş yerinde yaşanan mobbingler ve kayırmacılık gençler tarafından sıklıkla dile getirilen sorunlar arasındadır. Diğer yandan özellikle sosyal medyada hızlı yoldan para kazanma örneklerinin görünürlüğü arttıkça, emekle edinilen kazancın anlamsızlaştığı duygusu gençler arasında yaygınlaşmaktadır.

> **Mesela neden işe girmediğimi düşünüyorum. Ailem de sürekli baskı yapıyor: 'İşe gir, işe gir, böyle hayat olmaz.' diye. Ama ben kendim Amerika'da work and travel yaparken günde 16 saat çalışıyordum. Neden? Çünkü oradaki paranın bana verdiği bir motivasyon vardı. Bence işverenler Türkiye'de paranın verdiği bir motivasyon etkisi olduğunu unutuyor. Bir genç bugün işe girdiğinde giriş seviyesinde kazanacağı 22 ya da 30 bin lira ile motive olmuyor ve tabii ki bu geliri sorguluyor.**
>
> (Erkek, 24)

> **İşi bu kadar önemli görmememin birinci sebebi; paranın verdiği motivasyonun düşük olması, emeğimizin karşılığının olmaması. Mesela bir haber görüyoruz; bir uygulamadan şu kadar kazanmış. Bu tarz durumlar çalışma motivasyonumuzu sıfırlıyor. İkincisi; işyerlerindeki mobbingler ve nepotizm. Üçüncüsü ise kurumsal kültürün zayıf olması.**
>
> (Erkek, 23)

> **İşyerlerinde yaşanan mobbingler, yapılan saygısızlıklar iş arama motivasyonumu kırıyor. Türkiye narsizmin ve nepotizmin yükseldiği, tanıdığı olanın tanıdığını tuttuğu, adam kayırmanın yüksek olduğu bir ortam. Birileri sırf bir partili tanıdığı var diye paraşütle indirilmiş gibi işe yerleştiriliyor. Bu da bizim işe olan inancımızı, rekabete olan saygımızı yitirmemize sebep oluyor aslında."**
>
> (Erkek, 24)

İşe alımlarda liyakat yerine tanıdık veya referans ağlarının öne çıkması, gençlerin işe başlama süreçlerini ciddi oranda uzatıyor. Liyakat beklentisi yerini tükenmişliğe bırakıyor, iş arama hevesi sistemde erozyona uğruyor.

Liyakat sisteminin zayıflığı, görüşülen gençlerde emeklerinin karşılığını alamadıkları duygusunu beslemekte ve adaletsizlik algısını derinleştirmektedir. Yanı sıra gençlerin sisteme olan güvenini de aşındırmaktadır. Gençler, liyakatin ikinci plana itildiği, torpilin ise işe alımlarda belirleyici hale geldiği bu işleyişin iş bulma süreçlerinde motivasyon kırıcı bir etki yarattığını belirtmiştir

> **İş bulmak için; ilk olarak kesinlikle bir şirkette yukarı pozisyonda bir tanıdığın olması şart. Çünkü 200 kişi başvuruyorsa o iki yüz kişi içinden ancak üst konumda bir tanıdığın varsa çıkabiliyorsun.**
>
> (Erkek, 23)

> **21 yaşında mezun oldum, şimdi 24 yaşındayım. İlk bir sene aktif olarak iş aramayı tercih etmedim, farklı platformlardan başvurular yaptım sadece çünkü tanıdıksız iş bulamayacağımı biliyordum. Son bir yıldır aktif olarak iş başvurusunda bulunuyorum, CV'mi güncelliyorum ama 250 başvurunun sadece 2'sinden dönüş alabildim.**
>
> (Erkek, 24)

Gençler geleceklerini kurmak yerine belirsizliğe katlanmak zorunda bırakılıyor.

Gençler yalnızca geleceğe dair kaygı taşımamakta; aynı zamanda bu belirsizlikle başa çıkmak için ihtiyaç duydukları en temel unsurlardan biri olan "iş bulabileceklerine dair inancı" da büyük ölçüde yitirmiş görünmektedir. Söz konusu inanç kaybı, kişisel gelişim çabalarını da zayıflatmakta; gençleri kendilerini geliştirmekten ve yeni fırsatlar aramaktan uzaklaştırmaktadır. Bu durum, bazı gençlerin iş aramaktan tamamen vazgeçmesine; bazılarının ise daha iyi bir iş bulmanın mümkün olmadığı düşüncesiyle mevcut işlerinde kalmasına yol açmaktadır.

> **Kurumlar ve kurallar işlevselliğini yitirmiş durumda. Bunların uygulanmasında kişiye göre muamele ve tutarsızlıklar söz konusu, bu da motivasyon kırıcı. Üzerine bir de maaşlar alım gücüne yetmediğinden motivasyon kalmıyor. En azından maaşlar iyi olsa insan katlanır bunlara. Ülkemizde birçok insan daha iyi maaşla iş bulamayacağını bildiği için var olan mobbinglere katlanarak ve olduğu yerden ayrılmadan çalışmaya devam ediyor. Çevremde bu tarz çok insan var.**
>
> (Erkek, 24)

Ücretler dengesiz, görevler belirsiz. Gençler karşı karşıya kaldıkları hak kayıpları nedeniyle işlerine karşı aidiyet geliştiremiyor.

Görüşme yapılan gençlerin ifade ettiği ve çevrelerinden deneyimlediklerine göre Türkiye'deki özel sektöre dair en yaygın şikâyetlerinden biri, maaş dağılımındaki dengesizlik ve iş tanımlarındaki belirsizliktir. Kurumsal şirketlerde sunulan maaşların beklentilerin altında kalması, küçük ölçekli işletmelerde ise daha yüksek ücretlere rağmen çalışan haklarının göz ardı edilmesi sık dile getirilen sorunlar arasındadır. Diğer yandan, özel sektörde görev tanımının sık sık aşıldığı, personelin asli işinin dışına taşan görevlerle karşı karşıya bırakıldığı belirtilerek bu gibi durumların işe aidiyeti ciddi şekilde zedelediği aktarılmıştır.

> **Radyoloji teknikeri olarak çalışıyorum. Özel sektör olduğu için asla hak ettiğimizi aldığımı düşünmüyorum. İş tanımımız dışında işler de yapıyoruz. Memnun değilim ben de.**
> (Kadın, Radyoloji teknikeri, 27)

> **Çalıştığım iş yerinde mobbing, kendi işim dışında iş yaptırma gibi birçok problemi ben de yaşadım.**
> (Kadın,Diş Hekimi Asistanı, 25)

İş bulunsa bile motivasyon ve tatmin düşük olduğu için sürdürebilirlik giderek azalıyor.

Görüşmeler, iş bulma sürecinde yaşanan belirsizliklerin ve uzun süreli işsizlik deneyimlerinin, gençleri ilk karşılaştıkları fırsatlara düşünmeden yönelmek zorunda bıraktığını göstermektedir. Bu koşullarda işe başlayan gençlerin önemli bir kısmı, kısa süre içinde ağır çalışma şartları, düşük ücretler ve yetersiz sosyal haklar nedeniyle memnuniyetsizlik yaşamaktadır. Bu da işten ayrılma, iş değiştirme ya da istihdam dışında kalma eğilimini artırmakta; iş yaşamında sürdürülebilirliği zorlaştırmaktadır.

> **İş bulmakla bitmiyor ki gençler işe girdikten sonra 6 ay içerisinde kesinlikle mutsuz oluyor. Çünkü en baştan istemedikleri maaşı kabul etmek zorunda kalıyorlar. İşe ihtiyaçları olduğu için pazarlık payları yok, işveren de bunu biliyor. Yani iş bulunuyor da mutlu olmuyorlar neticesinde.**
> (Erkek, STK Çalışanı, 30)

20 yıl önce mezun olmak yeterliyken mevcut sistem üniversite mezunlarını sistemin dışında bırakıyor.

20 yıl öncesi İstanbul'unda üniversite öğrenimi görenlerin neredeyse tamamı, mezun olmadan önce veya mezun olur olmaz iş bulabildiklerini belirtmişlerdir. Yapılan görüşmelerde o dönemde iş arama süreçlerinin ve ilk iş deneyimlerinin genel olarak mevcut döneme kıyasla görece daha kolay olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar, mezun oldukları üniversitenin ve özellikle de fakültenin iş başvurularında önemli bir avantaj sağladığını ifade etmelerinin yanı sıra; aynı zamanda üye oldukları meslek birlikleri ve bu birliklerin sağladığı destekler sayesinde de iş arama sürecini daha kolay bir şekilde geçirebildiklerini aktarmışlardır.

> **İstanbul Üniversitesi İşletme diplomasıyla mezun olunca iyi bir işe girmiştim. Şimdi aynı şartlarla iş bulmak imkansız.**
> (Kadın, 39)

Görünürde Gelir Artışı, Gerçekte Erişim Krizi

Araştırma kapsamında ortaya çıkan verilere göre yıllar içerisinde artan yaşam maliyetleri karşısında bireylerin alım gücü daha da zayıflamış, özellikle gençler yirmi yıl öncesine kıyasla çok daha yüksek bir geçim baskısı ve geleceğe dair belirsizlikle karşı karşıya kalmıştır. Kendi evini kurmak, bağımsız yaşamak ya da uzun vadeli planlar yapmak artık hem ekonomik hem de psikolojik olarak daha zorlayıcı hale gelmiştir. Son yıllarda hanehalkı gelirlerinde nominal artışlar gözlemlense de bu artış, insanların yaşam koşullarında gerçek bir iyileşme olduğu anlamına gelmemektedir.

Alım gücü, yani hanelerin vergiler sonrası eline geçen gelirle (yani harcanabilir net gelirle) barınma, beslenme, ulaşım vb. temel ihtiyaçlara ne ölçüde erişebildiği, ne kadar ürün ve hizmet satın alabildiği gerçek refah seviyesini belirleyen asıl unsurdur. Yaşam maliyetleri hızla artarken, satın alma gücü zayıflamış, özellikle gençler, 20 yıl öncesine göre aynı gelirle daha az şeye ulaşabilir hale gelmiştir.

TÜİK tüketici fiyat endeksi ile TÜİK gelir dağılımı istatistikleri kullanılarak hazırlanan "medyan gelir ve ev kurma senaryosu" tablosunda, 2005 ve 2023 yılları Aralık ayındaki 'medyan hanehalkı kullanılabilir gelir" ile 'dört adet beyaz eşya' ve 'yeni çıkılan bir evin 12 aylık kira[54] maliyetinden' oluşan beş temel tüketim kaleminin toplam maliyeti karşılaştırılmaktadır. Bu karşılaştırma bir bireyin yeni bir ev kurarken temel barınma ve dayanıklı tüketim ürünlerine erişimi için ilgili yıllarda gelirinin ne kadarını harcaması gerektiğini göstermektedir. [55]

[54] İlgili tablodaki ev kurma senaryosunda 'yeni çıkılan bir evin kira maliyeti' baz alındığından, Endeksa kira verilerinden de yararlanılmıştır. Bu veriler TÜİK tüketici fiyat endeksine oranlanarak kullanılmıştır.

[55] Tablodaki tüm fiyat ve gelir verileri, 2005 ve 2023 Aralık aylarına aittir. Hesaplamalar, TÜİK'in 2023 yılı sonunda yayımladığı medyan hanehalkı kullanılabilir gelir verisi ile aynı dönemin piyasa fiyatlarına dayanılarak yapılmıştır. 2024 yılına ait gelir dağılımı verileri ve ürün bazlı fiyat artışları bu hesaplamalara dâhil edilmemiştir. Bu nedenle 2024'te yaşanan enflasyonist etkiler ve ürün fiyatlarındaki artışlar tabloya yansımamaktadır. Bu durum, tablonun mevcut durumu tam olarak yansıtmasını sınırlasa da, geçim baskısının ne kadar ağırlaştığını açıkça ortaya koymaktadır.

Tablo 2: Medyan Gelire Göre Ev Kurma Senaryosu

Madde	2005 Aralık	2023 Aralık
0410001. (Kiracı Tarafından Ödenen Gerçek Kira)	435,61	13.767,00
0531102. (No-Frost Buzdolabı)	1.216,05	21.472,16
0531201. (Çamaşır Makinesi)	761,51	16.691,29
0531202. (Bulaşık Makinesi)	764,68	17.042,59
0531301. (Fırın)	152,7	10.412,23
Toplam (Beyaz Eşya ve 12 aylık yeni çıkılan evin kira maliyeti)	8.122,26	230.822,27
Medyan Hanehalkı Kullanılabilir Gelir	11.387,40	273.348,00
Oran	71,3%	84,4%

Kaynak: TÜİK

Karşılaştırmalı analizlerde, uç değerlerin etkisini minimize etmek ve ekonomik durumu daha gerçekçi yansıtmak adına net ortalama hanehalkı geliri yerine **medyan hanehalkı kullanılabilir geliri** esas alınmıştır. Medyan gelir, tüm haneler sıralandığında ortada kalan haneyi temsil etmesi nedeniyle toplumun genel alım gücünü daha sağlıklı yansıtan bir ölçüttür. Bu yönüyle, "Türkiye'deki ortalama bir hanenin" ekonomik kapasitesine dair daha isabetli bir değerlendirme sunmakta; özellikle gelir dağılımındaki eşitsizliklerin yarattığı yanıltıcı etkilerden arındırılmış bir tablo ortaya koymaktadır.

Tabloya göre, 2005 yılı sonunda yıllık hanehalkı medyan gelirinin %71,3'üyle beyaz eşya ve 12 aylık ev kirası karşılanabilirken, 2023 yılı sonunda bu oran %84,4'e yükselmiştir. Başka bir ifadeyle aynı ürün ve hizmetlere erişebilmek için hanelerin artık gelirlerinden çok daha büyük bir pay ayırmaları gerekmektedir. Söz konusu gerileme yalnızca fiyat artışlarıyla değil, gelir ve yaşam maliyeti arasındaki dengenin bozulmasıyla da açıklanabilir. Enflasyonun ötesinde, reel gelir kayıplarına işaret eden bu tablo; yaşam maliyetinin hızla yükselmesine karşın hane gelirlerinin aynı oranda artmaması nedeniyle satın alma gücünün ciddi biçimde azaldığını ortaya koymaktadır.

20 yılda gelirler artmış gibi görünse de ihtiyaçlara erişimin daha da zorlaştığı, gelirin reel alım gücünün düştüğü aşikardır. 2023'te medyan hanehalkı kullanılabilir gelir 11.387 TL'den 273.348 TL'ye çıkmış görünse de, temel ihtiyaçların maliyetinin de astronomik biçimde arttığı görülmektedir. Bu durum **temel harcama kalemleri ile medyan gelir arasındaki dengenin 2005'ten 2023'e belirgin biçimde bozulduğu**nu göstermekte, nominal refahın arttığı ancak reel refahın daraldığı anlamına gelmektedir. Gençlerin geçim kaygısı da tam olarak bu gerçeğe; artıyor gibi görünen ama temel ihtiyaçlara yetmeyen gelir düzeyine dayanmaktadır. Tüm bunlar sosyolojik temellere[56] dayandırıldığında, mutlak yoksulluğun değil göreli yoksulluğun arttığı; istatistiksel olarak yoksul sayılmasalar da gençlerin yaşam pratiklerinde barınma, ev kurma ve gelecek planı yapma becerilerinin ciddi biçimde düştüğü söylenebilmektedir. İlgili karşılaştırma ayrıca 2005'te gençlerin bir işe girdiklerinde ortalama bir gelirle bir ev tutabildiklerini, beyaz eşyasını taksitle de olsa alabildiğini, ancak 2023'te aynı ürünler için neredeyse bir yıllık gelirin tümünün gerektiğini göstermektedir. Yaklaşık yirmi yıllık zaman dilimi için görünürdeki bu gelir artışı, temel ihtiyaçlara erişimi garanti etmediğinden gençler için artık ev içi düzen kurmak dahi giderek hayal halini almıştır.

[56] Townsend, P. (1979). Poverty in the United Kingdom: A Survey of Household Resources and Standards of Living. Penguin Books.

Aileye Bağımlılık ve Uzayan Yetişkinliğe Geçiş Dönem

Geçtiğimiz yirmi yıl içerisinde gelir maliyet dengesinin bir hayli bozulmuş olması, reel gelir ve reel satın alma gücünün düşmüş olması, özellikle gençler üzerinde ciddi bir yapısal dışlanma etkisi yaratmaktadır. Bu etki genç bireylerin sistemde "sermaye birikimi" yapmasını (ev kurma, mülk edinme, bağımsız yaşam kurma) giderek imkânsızlaştırmakta bu da onları sürekli olarak destekleyici yapılara (aile, devlet, kiralık yaşam, vb.) bağımlı kılmaktadır.[57] Kent yoksulluğu ve dolayısıyla mülk edinmekten yoksun kalma[58] hali en çok da gençleri etkilemekte, gelecek belirsizliğine hapsetmektedir. Bu durum özellikle İstanbul'da yaşayan birçok genç için ev sahibi ve hatta bağımsız kiracı olmayı lüks hale getirmektedir. Bu sebeple, gençler ya ailesini dayanak alarak bağımlı bir yaşam sürdürmekte ya da paylaşımlı evlerde (arkadaşlarıyla gideri bölüşerek) yaşamayı tercih etmektedir. Araştırma kapsamında görüşülen gençlerin çok büyük bir kısmı içinde bulundukları istihdam durumu ve ekonomik statüyü gerekçe göstererek yaşamını ailesinin yanında sürdürmeye devam ettiğini belirtmiştir.

> **Ailemle yaşıyorum, tabii ki gençlerin büyük bir kısmı sorumluluk alıp tek başına, özellikle ekonomik anlamda daha bağımsız bir hayat yaşamak ister. Daha önce bunun için bir adım attım, ancak pek de başarılı bir sonuç aldığım söylenemez.**
>
> (Kadın, 22)

Görüşülen gençler, iş hayatına atılsalar da hane giderlerini karşılayabilecek yeterlilikte gelir elde edemediklerinden hem ekonomik hem sosyal anlamda ailelerine bağımlı bir yaşam sürdürmeye devam etmektedir. Bununla birlikte yalnız başlarına bir eve çıkacak ekonomik güçlerinin gelecekte de olmayacağını öngörmekteler.

> **Ailemle yaşıyorum, bu ekonomik bir karar. Kendim bir eve çıksam bunu karşılayamam. Ama eğer maddi refah içinde olsaydım kesinlikle eve çıkardım.**
>
> (Erkek, 23)

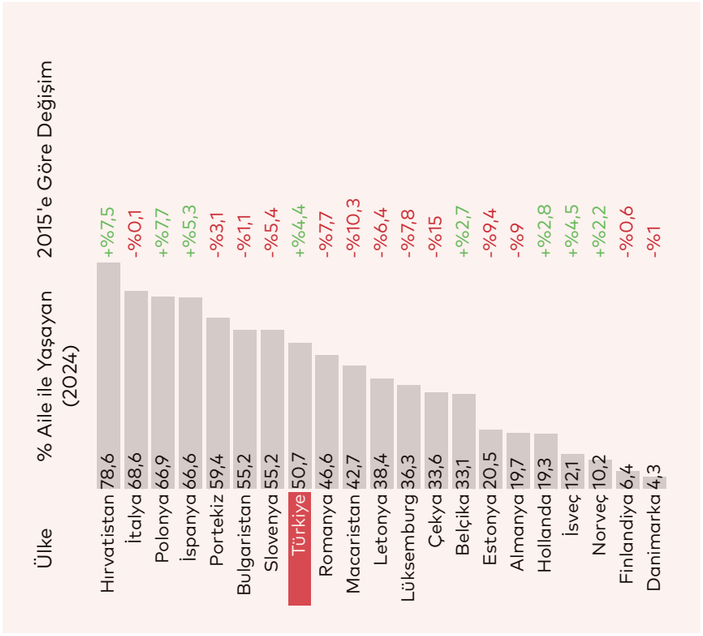
[57] Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. Richardson (Ed.), Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education

[58] Wacquant, L. (2008). Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality. Polity Press.

Türkiye'de genç bireylerin aileleriyle birlikte yaşamaya devam etme oranı son yıllarda artış göstermiştir. Bu eğilimin yalnızca kültürel bağlılık ya da geleneksel aile yapısının sürekliliğiyle açıklanamayacak kadar çok boyutlu olduğu bilinmektedir. Gençlerin bireysel konut kurma, hane geçindirme ve ekonomik bağımsızlık kazanma süreçleri; artan yaşam maliyetleri, yüksek kiralar, güvencesiz istihdam, düşük reel gelir ve genç işsizliği gibi çok katmanlı yapısal sorunlar nedeniyle ciddi biçimde sekteye uğrarken gençlerin tasarruf ve yatırım imkanları da ortadan kalkmaktadır. Yanı sıra gençlerin kredi desteği ile ev sahibi olma umutları da her geçen gün azalmaktadır. Türkiye'de son 20 yıla bakıldığında bankaların konut kredisinde ağırlıklı faiz oranının 2005 yılında %18 olduğu, 2024 yılında ise bu oranın %43'e yükseldiği görülmektedir.[59]

Modern toplum düzeni, refah ve kalkınma gibi vaatlerle şekillenmiş olmasına karşın bireyleri kurumsal güvenceden koparmış; iş, sağlık, eğitim ve barınma gibi temel ihtiyaç alanlarında bireylere, riskleri kendi başlarına yüklenme zorunluluğu getirmiştir.[60] Türkiye özelinde bu durum, gençlerin sosyoekonomik belirsizlikler ve hızla artan yaşam maliyetleri karşısında aile evinde kalmayı geçinmenin, barınmanın ve zaman kazanmanın geçici ama en makul yolu görmeleriyle açıklanabilmektedir. Bu bağlamda aile, genç bireyler için öngörülemezliklere karşı bir sığınak ve aynı zamanda geçiş sürecini yumuşatan bir güvenlik alanı haline gelmektedir. Farklı bir ifadeyle aileyle birlikte yaşamak artık bir tercih olmaktan çıkıp zorunluluk ve stratejik hayatta kalma biçimi halini almıştır.

Grafik 22: Ebeveynleriyle Yaşayan ve Hane Gelirine Katkıda Bulunan/Yararlanan 25-29 Yaş Arası Bireyler (%)

Kaynak: Eurostat

[59] TCMB, EVDS, Erişim Adresi:https://evds2.tcmb.gov.tr/, Erişim Tarihi:10.05.2025.

[60] Beck, U. (1992). Risk Society: Towards a New Modernity (M. Ritter, Trans.). Sage Publications

Eurostat'ın her yıl düzenli açıkladığı "Ebeveynleriyle Yaşayan ve Hane Gelirine Katkıda Bulunan/Yararlanan Bireyler" başlıklı karşılaştırmalı veri seti[61] de son 10 yıllık dönemde Avrupa genelindeki genç yetişkinlerin bağımsız konut kurma ve aileden ayrılma eğiliminde olduğunu göstermektedir. 2015–2024 yılları arasında Çekya (-%15), Macaristan (-%10,3), Estonya (-%9,4), Almanya (-%9), Lüksemburg (-%7,8) ve Romanya (-%7,7) gibi ülkelerde 25–29 yaş arası bireylerin aileyle yaşama oranında dikkat çekici düşüşler kaydedilmiştir. Bu eğilim, bireyselleşme süreçlerinin olgunlaştığı ve sosyal devlet mekanizmalarının görece güçlü olduğu ülkelerde, gençlerin sosyoekonomik bağımsızlığa geçişinin daha mümkün olduğunu göstermektedir. Buna karşın Türkiye'de aynı dönemde ters yönlü bir eğilim izlenmiş; aileyle birlikte yaşama oranı **%4,4 oranında artış göstermiştir**. Türkiye bu yönüyle, 2024 itibarıyla hâlâ **yarıya yakın genç yetişkinin (%50,7)** ailesiyle birlikte yaşadığı, bu eğilimin de artış yönlü olduğu nadir ülkelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu artışı, daha önce belirtildiği gibi kültürel değerlerin yanı sıra yapısal ekonomik koşullarla da ilişkili biçimde okumak önemlidir. Türkiye'de genç bireylerin aile yanında yaşamaya devam etmesini, bireylerin **öngörülemezlik karşısında geleneksel yapılara (aile, akrabalık bağları) yeniden sığınması** biçiminde okumak mümkündür.[62] Bu bağlamda, diğer Avrupa ülkeleri bireyselleşme ve kurumsal destek üzerinden gençlerin bağımsızlığını güçlendirirken, Türkiye'de gençlik deneyimi daha çok **uzamış bir geçiş dönemi** şeklinde yaşanmaktadır.

Bilinmeyen Gelecek Planları

Günümüz gençliği için gelecek, planlanabilir bir yol haritasından ziyade öngörülemeyen, muğlak ve ertelenmiş bir belirsizlik dönemi olarak şekillenmektedir. Geçmişte olduğu gibi planlı bir geçiş ve inşa dönemi olmak yerine, ötelenen kararların ve geçici çözümlerin hakimiyeti altında bir yaşam evresine dönüşmüştür. Üniversite diplomasının iş garantisi sunmadığı mezuniyet sonrası yaşam, gençler açısından yeni bir başlangıçtan çok kararsızlıklarla ve bilinmezliklerle örülü bir bekleyiş evresi haline gelmiştir. Üniversite mezunları için iş bulmak artık bir beklentiden çok bir **belirsizlik kaynağına dönüşmüştür**.

Gerçekleştirilen anket çalışmasına katılan gençlerin %81,8'i evlenmenin, %78,8'i ise tek başına bir eve çıkmanın maddi açıdan kendilerini zorlayacağını ifade etmiştir. Orta yaş grubundaki (20 yıl önce genç olan) katılımcılara da gençlik dönemlerini hatırlayarak benzer bir değerlendirme yapmaları istendiğinde; %62,1'i evlenme ve birikim yapma, %61,6'sı ise gençlik yıllarında bağımsız yaşam kurma konusunda güçlük yaşadığını ifade etmiştir. Araştırmaya katılan 18-30 yaş grubundaki gençlere belirli yaşam koşullarına ulaşmada ne tür zorluklar yaşadıkları sorulduğunda, evlenme ve bağımsız yaşama zorluklarının yanı sıra birikim yapma ve tatile çıkmanın da öne çıkan güçlükler arasında yer aldığı belirtilmiştir. [63]

Her geçen gün daha da güçleşen bağımsız yaşam kurmanın ve gelecek belirsizliğinin açıkça yansıdığı araştırmanın odak grup görüşmelerinde de benzer sonuçlar ortaya çıkmış; çalışan gençler içinde bulundukları koşullardan dolayı hayatlarında neredeyse her şeyi erteleidiklerini aktarmıştır. Aldıkları maaş ve yaşam koşulları ile yatırım yapmak ve para biriktirmenin zorluğuna değinerek, tatile çıkabilmek için bile 2-3 yıl birikim yapmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. Yanı sıra gençler, yurt dışına çıkmayı maddi koşulları nedeniyle imkansız gördüklerine değinmiştir.

[61] Eurostat, Persons living with their parents or contributing/benefiting from the household income (population aged 18 to 34 years), 2015-2024.
Erişim Adresi:https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_lvps08$dv_1041/default/table?lang=en&category=-chldyth.yth_demo, Erişim Tarihi:22.04.2025.

[62] Beck, U. (1992). Risk Society: Towards a New Modernity. Translated by M. Ritter. London: Sage Publications.

[63] İstanbul Planlama Ajansı (2025). İstanbul Barometresi: Mart 2025.
Erişim Adresi: https://ipa.istanbul/yayinlarimiz/istanbul-barometresi/istanbul-barometresi-mart-2025
Erişim tarihi: 10.04.2025

> **Hayatımda her şeyi erteliyorum. Tatil için bile yatırım yapmamız para biriktirmemiz gerekiyor.**
> (27 yaşında, Radyoloji Teknikeri, Kadın)

> **Hayatımda ertelediklerim benim derin yaram. Yurt dışı planlarım vardı maddi zorluklardan dolayı bunları erteledim.**
> (25 yaşında, Diş Hekimi Asistanı, Kadın)

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen odak grup görüşmelerinde de, özellikle lisans eğitiminin sonuna yaklaşmış gençlerin en sık dile getirdiği duygular da bu belirsizlik ve geçiciliğe yönelik olmuştur. Eğitim sırasında belli bir mesleki hedef belirleyen gençler, staj veya kısa süreli deneyimlerde karşılaştıkları zorlu çalışma koşulları nedeniyle hedeflerinden uzaklaştıklarını, aynı zamanda okudukları alanlara dair yasal ve yönetsel belirsizliklerin de gelecek planlarını zorlaştırdığını ifade etmektedir.

> **Benim stajda deneyimlediğim kadarıyla çok büyük bir emek sömürüsü var. Özel sektörde uzun çalışma saatleri çok. Ben açıkçası şu an biraz yolumu şaşırmış durumdayım.**
> (Kadın, 21)

> **Özellikle okuduğum alanda sürekli bir yeni yasa, yeni yönetmelik geliyor. Zaten iş bulmak hiç kolay değilken sürekli kaygımızı arttırıyorlar.**
> (Kadın, 21)

Gençler geleceğe yönelik plan yapmak yerine, bugün nasıl geçineceklerini, nerede yaşayacaklarını ve neyle meşgul olacaklarını çözmeye çalışmaktadır. Türkiye'deki gençler bunu yalnızca ekonomik anlamda değil, ekonominin dolaylı bir etkisi olarak hayatlarının yönünü tayin ederken de yaşamaktadır. Var olan sosyal ve siyasal düzen içerisinde geleceğin artık 'inşa edilen' değil 'ertelenen' bir duruma dönüştüğü, gençliğin ise **yapısal bir belirsizlik ve yönsüzlük rejimi** içinde tanımlanır hale geldiğini söylemek mümkündür.[64] Bu perspektiften bakıldığında da, gençlerin yaşadığı yönsüzlük, yalnızlık ve güvencesizlik halinin tesadüfi ya da bireysel bir yetersizlik olmadığı; **yapısal olarak üretilmiş bir belirsizlik düzeninin sonucu olduğu görülmektedir**.

[64] Beck, U. (1992). Risk Society: Towards a New Modernity. Sage Publications.

Konut, araba sahibi olmak ve hatta emeklilik gibi kavramlar öğrenciler için ileriye dönük bir hedef olmaktan çıkmış; uzak bir olasılık bile sayılmıyor.

İstanbul gibi metropoller sabit bir yaşam düzeni kurmak için elverişli olmadığı gibi süreklilik arz eden ve değişen bir risk sahası sunmaktan öteye gidememektedir. Gençler bir yandan bağımsızlık, istikrar ve gelecek kurma arzusu taşırken diğer yandan da yapısal belirsizlikler nedeniyle bu arzularını sürekli olarak ertelemek zorunda kalmaktadır. Yapılan odak grup görüşmelerinde bir araya gelinen gençler de, gelecek planı yapmak isteseler dahi mevcut koşulların buna izin vermediğini, bundan dolayı odaklarının bugünle kısıtlı kaldığını ifade etmişlerdir. Belirsizlikler içinde borçlanmak görüşülen çoğu gence mantıklı gelmemektedir.

> **Şu an borcum yok. Sebebi de bence gençlerin genel olarak borca girmeye değecek bir harcama yapmaması. KYK'dan başka bir borca girebileceğimizi düşünmediğimiz için ek harcama yapamıyoruz. Deniyor ya hani "ekonomi kötüydü, kafeler, restoranlar neden dolu?" diye. Sebebi bir araba taksidi ödeyemeyecek ya da ev alabileceğimizi düşünemeyecek durumda olmamız. Telefonunu bile değiştiremeyeceğini düşünen bir insan neye tutunur? Haliyle İnsanlar borçlanamadığı için günübirlik harcamalara yöneliyor.**
> (Kadın, 20)

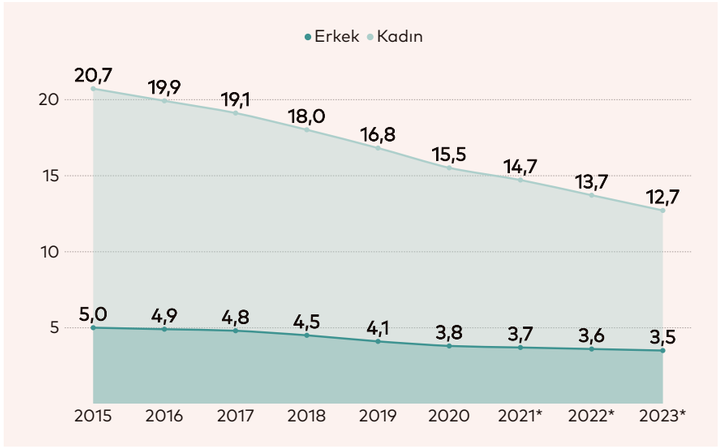
Gençlerin gelecek planlarını artık kolektif ya da kamusal yapıların desteğiyle değil, kendi başına ve belirsiz koşullar altında şekillendirmeye çalışması, gençlerin duygusal olarak gelecekten uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Gençler için sistemsel bir güvence sağlamayan gelecek öngörüsü, emeklilik gibi refah devleti kurumlarının da işlevsizleşeceğini düşündürmektedir.

> **Baktığımızda emekli bile olamayacağını düşünen bir kuşak olarak, bu konu bence hiç konuşulmayacak bir şeye dönüştü. Bir noktada değişir umarım ama hiç umudum yok bu konuyla ilgili.**
> (Kadın, 21)

Ötelenen Aile Kurma Kararları

Gençlerin medeni durumlarına dair veriler de bu durumu kanıtlar niteliktedir. Türkiye'deki 15-24 yaş aralığındaki gençlerin medeni durumu incelendiğinde, son on yılda önemli değişiklikler olduğu görülmektedir. 2015 yılında bu yaş grubundaki gençlerin %12,7'si evliyken bu oran her sene azalma eğilimi göstererek 2023 yılında %8'e düşmüştür. Cinsiyete göre analiz yapıldığında ise evli nüfus oranının her geçen gün azaldığı görülmektedir.

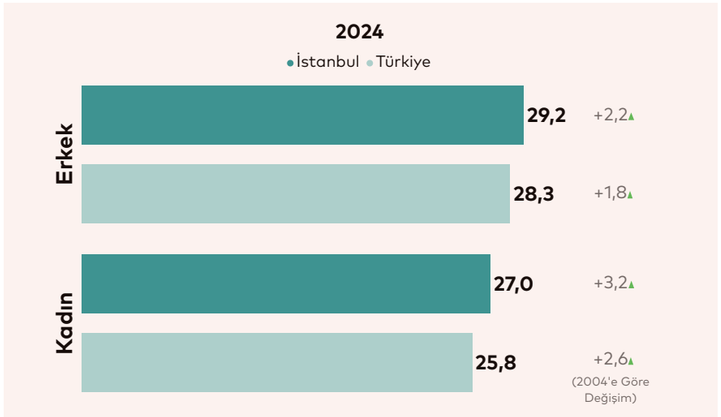
Grafik 23: Cinsiyete Göre 24 Yaş Altı Evli Nüfus Oranı (%)[65]

Kaynak: TÜİK

Araştırmada ele alınan kronikleşmiş ve yıllar içinde şiddetini artırmış yapısal engeller, gençlerin yaşam döngüsündeki kritik geçişleri de (örneğin; aile kurma ya da ekonomik bağımsızlık kazanma gibi) belirgin biçimde sekteye uğratmaktadır. Bireylerin eğitimden istihdama, istihdamdan evliliğe ve sonrasında evlilikten ebeveynliğe geçişi eskisi gibi doğrusal bir düzende ve öngörülebilir sırada ilerlememektedir. Türkiye'de ilk evlenme yaşının hem kadınlar hem erkekler için istikrarlı şekilde yükselmesi bu dönüşümün ampirik bir göstergesidir.

Grafik 24: Cinsiyete Göre İlk Evlenme Yaşı (2004-2024)[66]

Kaynak: TÜİK

[65] TÜİK tarafından bu yıllara yabancı nüfus da dahil edilmiştir.

[66] TÜİK, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, Erişim Adresi:https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2024-54194#:~:text=Ortalama%20ilk%20evlenme%20ya%C5%9F%C4%B1%202024,2%2C5%20ya%C5%9F%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti, Erişim Tarihi:25.04.2025.

Grafik 24, Türkiye'de ve özellikle İstanbul'da kadın ve erkeklerin ilk evlenme yaşlarının son 20 yılda belirgin biçimde yükseldiğini ortaya koymaktadır. TÜİK evlenme istatistiklerine göre, Türkiye geneline 2004'te erkeklerde 26,5 olan ilk evlenme yaşı 2024'te 28,3'e, kadınlarda ise 23,2'den 25,8'e yükselmiştir. Buna göre ilk evlilik yaşı yukarı yönlü bir seyir izlemiş, erkeklerin ilk evlenme yaşı 2004 yılına göre 1,8 yıl yükselmişken kadınların ilk evlenme yaşı da 2,6 yıl yükselmiştir. Benzer biçimde, İstanbul'da yaşayan erkeklerin ilk evlenme yaşı 2004'te 26,5 iken 2024'e gelindiğinde 29,2'ye, kadınlarda ise 23,8'den 27'ye yükselmiştir. İstanbul'daki erkeklerin ilk evlenme yaşı 2,2 yıl artarken kadınların ilk evlenme yaşı 3,2 yıl artış göstermiştir. Kadınlarda evlenme yaşındaki artışın erkeklere kıyasla daha yüksek olmasını ise kadınların eğitim sürelerinin uzaması ve işgücüne katılım oranlarındaki artış ile ilişkilendirmek mümkündür.

Geçtiğimiz yirmi yıl içerisinde kadın ve erkek bireylerin ilk evlilik yaşının belirgin biçimde yükselmiş olması, yaşanan **toplumsal ve ekonomik dönüşümleri** yansıtmaktadır. Özellikle İstanbul gibi büyükşehirlerdeki bu zorlu yaşam koşulları, bireylerin hane kurma kararlarını geciktirmekte, evliliği bir "erken yetişkinlik aşaması" olmaktan çıkararak daha ileri yaşlara ötelenmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak, evlilik kararı yalnızca bireysel tercihlerin değişiminden değil, ekonomik güvencesizlik, barınma sorunları ve geçim kaygısı gibi yapısal dinamiklerden de etkilenmektedir.

Göç Etme Arzusu

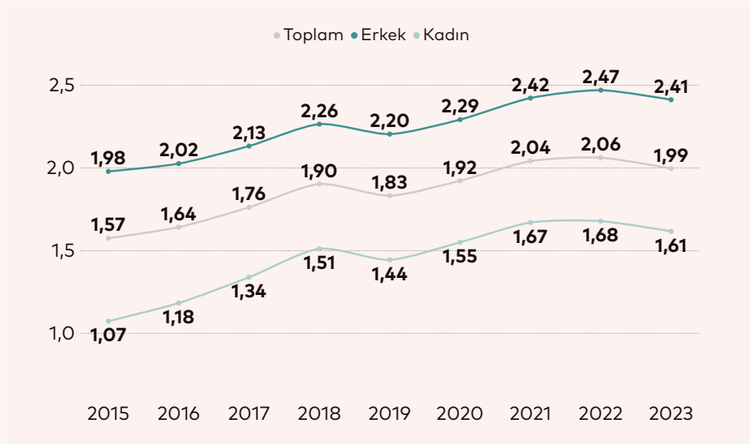
Son yıllarda nitelikli, yüksek öğrenim görmüş gençlerin artan biçimde yurt dışına göç etmesi beyin göçü konusunun gündemde sıklıkla yer bulmasına neden olmuştur. Özellikle genç akademisyenler, mühendisler, sağlık çalışanları ve bilişim uzmanları gibi alanlarda uzmanlaşmış bireylerin, daha iyi yaşam ve çalışma koşulları sunan ülkelere yönelmesi Türkiye açısından ciddi bir insan sermayesi kaybına işaret etmektedir. Bu eğilim, göç literatüründe sıkça kullanılan itici ve çekici faktörler (push-pull)[67] kapsamında değerlendirildiğinde; Türkiye bağlamında gençleri göçe iten faktörler arasında **yüksek enflasyon, işsizlik, liyakat eksikliği, siyasi belirsizlikler ve toplumsal kutuplaşma** öne çıkmaktadır. Göçe çeken faktörler ise **güvenceli istihdam, yaşam kalitesi, bilimsel özgürlük, hukukun üstünlüğü ve uluslararası kariyer fırsatları** olarak sıralamak mümkündür.

TÜİK tarafından açıklanan 2021-2023 dönemine ilişkin yükseköğretim beyin göçü[68] istatistikleri bu eğilimi doğrular niteliktedir. 2015 yılında yükseköğretim mezunlarının %1,6'sı yurt dışına göç ederken, 2023 yılında bu oran %2'ye yükselmiştir. Aynı yıl yükseköğretim mezunu kadınların beyin göçü oranı %1,6; erkeklerin oranı ise %2,4 olarak gerçekleşmiştir.

[67] Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. Demography, 3(1), 47–57. https://doi.org/10.2307/2060063

[68] TÜİK, Yükseköğretim Beyin Göçü İstatistikleri, 2021-2023. https://data.TÜİK.gov.tr/Bulten/Index?p=Yuksekogretim-Beyin-Gocu-Istatistikleri-2021-2023-53839.2307/2060063

Grafik 25: Cinsiyete Göre Yükseköğretim Mezunlarının Beyin Göçü Oranı (%), 2015-2023

Kaynak: TÜİK

Yüksek eğitimli ve yetenekli bireylerin ülke dışına göç etmesi olarak tanımlanan beyin göçü gelişmekte olan ülkelerde önemli zorlukları beraberinde getirmektedir. Yirmi yıl önce ülkeden göçen beyinler mesleki deneyimlerini ve eğitim kapasitelerini genişletip ülkeye geri dönme, bu birikimlerini bu ülkenin gençlerine aktarma hayali ve hevesiyle giderken bugün farklı bir göç türünden bahsedilmektedir. Nitekim son yıllarda artan dışa göçün niteliğinden bahsederken bu durumu bir kaçış olarak değerlendiren araştırmalar da bulunmaktadır. [69]

İPA 2025 yılı Mart ayı İstanbul Barometresi[70] sonuçları da yurt dışının, düşük refah seviyesi ve yüksek yaşam maliyetleri çıkmazından bir kaçış olarak görüldüğü gerçeğini tekrar ortaya koymaktadır. Anket çalışmasına katılan gençlerin %50,4'ü yurt dışına taşınmayı düşündüğünü ifade ederken, orta yaş grubundaki (yani 20 yıl önce genç olan) katılımcıların %35,1'i gençlik dönemlerinde benzer bir düşünceye sahip olduklarını belirtmiştir. Farklı bir ifadeyle günümüzde her iki gençten biri yurt dışına çıkmayı mantıklı bir alternatif olarak görmektedir.

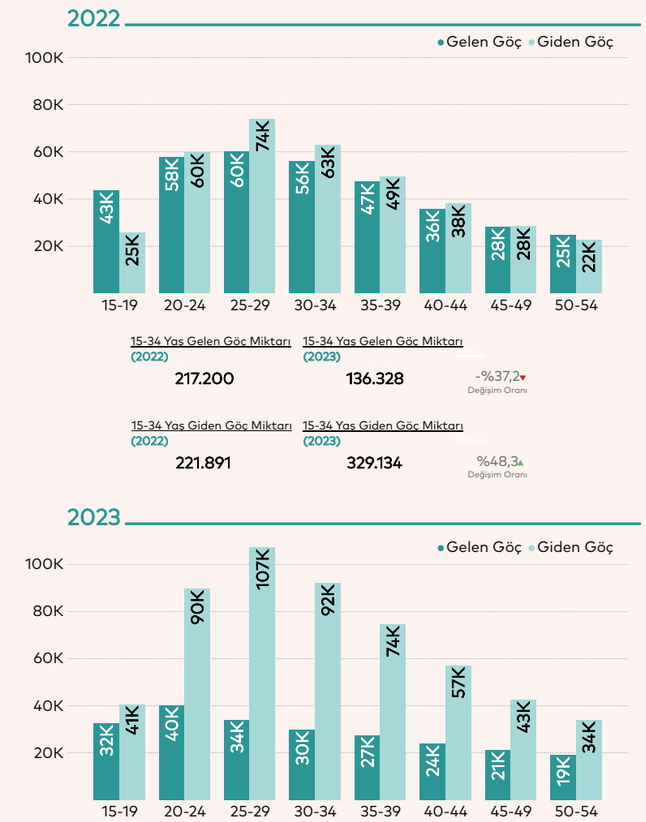
Türkiye genelindeki 2023 yılı içinde 714.579 kişi ülkeden göç etmiştir. Ancak asıl dramatik tablo ilgili veriler yaş grubuna göre incelendiğinde ortaya çıkmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun yayınladığı 2023 yılı göç istatistikleri[71] ülkeden en fazla göçün gençler arasında olduğu gerçeğini karşımıza çıkarmakta. 25–34 yaş grubundaki yüksek eğitimli gençlerin toplam göç içindeki payının giderek artması ülkenin kalkınma, bilimsel üretim ve teknoloji kapasitesi açısından da stratejik bir risk alanı oluşturmaktadır. %15 ile ülkeden en fazla göç eden grubu 25-29 yaş grubu oluştururken, bu yaş grubunu %12,9 ile 30-34 ve %12,5 ile 20-24 yaş grubu gençler izlemektedir.

[69] Gazete Oksijen, "Bu Topraklar Göç Coğrafyası".
Erişim Tarihi: 15.04.2025. Erişim Adresi: https://gazeteoksijen.com/yazarlar/bekir-agirdir/bu-topraklar-goc-cografyasi-152906

[70] İstanbul Planlama Ajansı (2025). İstanbul Barometresi: Mart 2025.
Erişim Adresi: https://ipa.istanbul/yayinlarimiz/istanbul-barometresi/istanbul-barometresi-mart-2025
Erişim tarihi: 10.04.2025

[71] TÜİK, Uluslararası Göç İstatistikleri, 2024.
Erişim Adresi: https://data.TÜİK.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararasi-Goc-Istatistikleri-2023-53544
Erişim Tarihi: 18.04.2025

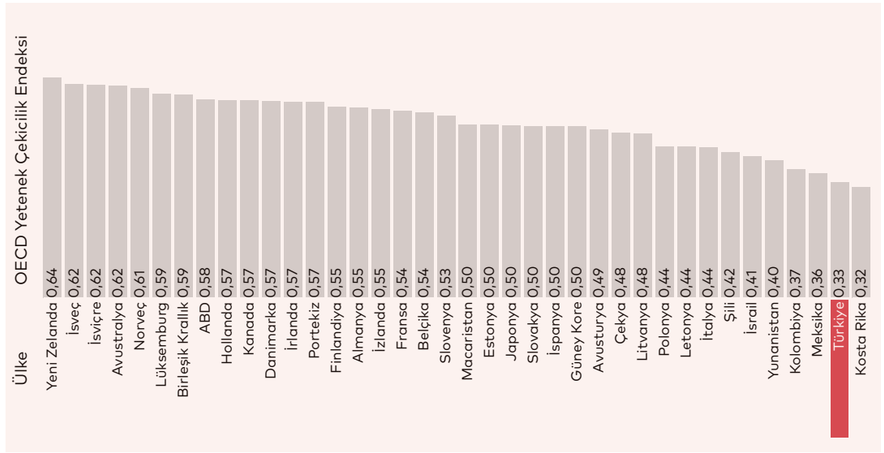
Grafik 26: Yaş Grubuna Göre Gelen-Giden Göç (2022-2023)

Kaynak: TÜİK

2022 yılında 20-34 yaş aralığında 196 bin 421 genç ülkeden göç etmişken bu sayı 2023 yılında 288 bin 555'e yükselmiştir. Lise mezunu gençlerin yurt dışındaki üniversitelere yerleşme eğilimindeki artış göz önünde bulundurularak bu hesaplamaya 15-19 yaş grubu gençler de eklendiğinde, 2022 yılında 221 bin 891 gencin ülkeden gittiği, bu rakamın 2023 yılında 329 bin 134'e yükseldiği görülmektedir. Bu bağlamda, yurt dışına giden genç sayısı önceki yıla göre %48 oranında arttığı, daha fazla gencin yurt dışına yerleşme yöneliminde olduğu ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, 2022 yılında ülkeye 217 bin 200 genç göç ederken bu rakam 2023 yılında 136 bin 328'e gerilemiştir. Ülkeden yaklaşık 330 bin genç göç ederken ülkeye giren genç sayısının da önceki yıla göre %37 oranında azalmış olması; Türkiye'nin gençler için çekiciliğini kaybetmeye başladığını göstermektedir.

Grafik 27: OECD Yetenek Çekicilik Endeksi, 2023

Kaynak: OECD

OECD tarafından geliştirilen, ülkelerin yetenekli çalışanları ve girişimcileri çekme ve elde tutma kapasitelerini ölçen Yetenek Çekicilik Endeksi'ne[72] göre; Türkiye 0,3344247 puan ile 38 OECD ülkesi içerisinde (Costa Rica'dan sonra) en düşük ikinci endekse sahip ülkedir. Ülkelerin yüksek becerili göçmenler, öğrenciler ve girişimciler için ne kadar cazip olduğunu; sağlık, güvenlik, konut gibi yaşam kalitesi kriterleri, kazanç potansiyeli, vergiler, istihdam fırsatları gibi finansal kriterler; ekonomik istikrar ve kariyer gelişimi gibi gelecek beklentisi etkenleri; çocuk bakımı, kadın istihdamı kriterleri ile işveren-çalışan uyumu ve göçmen dostu politikalar etrafında değerlendiren bu endeks, ülkelerin beyin göçü alıp verme dinamiklerini anlama ve buna dair politika geliştirmede önemli bir yere sahiptir. Türkiye'nin "Yetenek Çekicilik Endeksine" göre en düşük ikinci ülke konumunda olması, genç yeteneklerin ülkeye çekilemediğini göstermektedir.

Gençlerin yurt dışına yönelme eğiliminde liyakat, adalet ve emeğin karşılığını alma beklentisi gibi faktörler de belirleyici olmaktadır. Görüşülen gençlerin gözünde yurt dışı, emeğin kıymet gördüğü, sistemsel başarının gölgelenmediği bir yaşam düzeni olarak değerlendirilmektedir. Yanı sıra gençler, yurt dışında daha adil bir hukuk sistemi ve daha iyi işleyen insan hakları uygulamalarına erişebileceklerini düşündüklerini vurgulayarak eşit hissedebilecekleri bir toplumda yaşama arzusunda olduklarını aktarmaktadır.

> **Yurt dışının buradan farklı olduğunu belirtmek gerek. Bizde işi iyi yapmak önemliyse orada daha yüksek oranlarda önem arz ediyor. Orada da tanıdık network önemli ama buraya kıyasla liyakat daha ön planda. bunun haricinde burada yapılan şark kurnazlığı orada yapılmıyor. Enflasyon ne ise o açıklanıyor örneğin.**
>
> (Erkek, 24)

[72] OECD Talent Attractiveness Index, 2023.
Erişim Adresi: https://www.oecd.org/en/data/tools/talent-attractiveness-2023.html Erişim Tarihi: 24.04.2025

> **Benim yurt dışı hayalim var. Şartlar orada daha iyi ben mezun olduğumda Türkiye'de devlet hastanesinde çalışmak istemiyorum; yaşadığımız baskı, hastaların yoğunluğu, nöbetler bana yük geliyor. Başka ülkelerde öyle değil. Bir doktor günde 8 hastaya bakarken yoğunum diyor biz burada günde 800 hastaya bakıyoruz. Yurt dışı daha avantajlı geliyor.**
>
> (Kadın, Gıda Sektörü Part-time Çalışan, 22)

> **Ben hayatımın belli bir kısmında kesinlikle yurt dışını deneyimlemek istiyorum. Belki kalıcı olur, belki bir süreliğine. Eskiden ekonomik nedenler ağır basardı ama şimdi insan hakları, hukuk ve temsil edilme duygusu daha ön planda. Daha iyi muamele görebileceğim bir ülkede yaşamak istiyorum.**
>
> (Kadın, 20)

Katılımcıların bir kısmı için yurt dışı, daha yüksek refah seviyesine ulaşmak ve kişisel gelişimi sürdürebilmek adına stratejik bir tercih olarak görülmektedir. Türkiye'de iyi bir işe girmenin bile uzun vadeli yaşam kalitesi sağlamayacağı yönündeki inanç, girişimcilik ya da eğitim yoluyla yurt dışına açılma fikrini beslemektedir.

> **Türkiye'de iyi kurumsal bir firmada işe de girsem bunun beni refaha eriştireceğini düşünmüyorum. Daha yüksek bir refaha erişmek için yurt dışında yaşamam veya bir girişim kurmam gerektiğini düşünüyorum. Bunun haricinde Amerika'da yüksek lisans yapmak istiyorum ama yeteri bütçeye erişemediğimden henüz gerçekleştiremedim bunu.**
>
> (Erkek, 24)

Yurt dışına göç fikri, özellikle geleceğe dönük planlar (evlilik, çocuk sahibi olma, ev alma gibi) ile birlikte daha da belirgin hale gelmektedir. Çoğu katılımcı için mevcut koşulların getirdiği kırılganlık; "kalmak isterim ama yapamam" hissini yaygınlaştırmakta; yurt dışını bir "zorunlu alternatif" olarak ortaya koymaktadır.

> **'Açıkçası Türkiye'yi bırakıp yaşamak istemem ama ileride eşime çocuklarıma güzel bir gelecek sunamayacaksam kendi vatanımda ne işim var diye de düşünüyorum.**
>
> (Erkek, Üretim Elemanı, 19)

Yurt dışında yaşamayı düşünen ama aynı zamanda Türkiye'ye karşı güçlü duygusal bağlar taşıyan gençler ise yurt dışına daha insani koşullarda yaşamak gerekçesiyle gitmek istediklerini ifade etseler de, Türkiye'ye olan bağlılıkları (kimi zaman doğdukları yere, kimi zaman tanıdıklığa, geçmiş deneyimlere ya da kültürel alışkanlıklara dayanan bir aidiyet hissi) onları gitmekle kalmak arasında bırakmaktadır. Başka bir ifadeyle yurt dışına gitme seçeneği dahi gençleri belirsizlikte bırakan bir gençlik deneyimine dönüşmüş durumdadır.

> **Yurt dışında da yaşadım, işim gereği Avrupa'yı sık sık ziyaret ediyorum. Ev alma konusunda mesela burada kredi almak bile hayal ama yurt dışında İstanbul'da bulamayacağınız güzellikteki evleri büyük şehirlerde çok daha makul miktarlarda bulabilirsiniz. Bu noktada yurt dışı cazip geliyor ama yaşam anlamında ülkemden vazgeçemiyorum. Gitsem bile kafam hala burada kalır.**
>
> (Erkek, STK Çalışanı, 30)

> **Yaşadığım ülkenin yargı sistemine güvenmek, insan gibi muamele görmek istiyorum. Ama kültürel kodlar kolay silinmiyor. Orada da farklı bir yabancılık hissiyle karşılaşacağımı biliyorum. Bu yüzden hep ikilemdeyim.**
>
> (Kadın, 20)

Görüşmelerde aktarılan bilgilere göre yurt dışı düşüncesi, **yaklaşık 20 yıl önce daha çok merak ve yeni deneyimler edinme isteğiyle şekillenirken, günümüzde daha çok kaygı ve mecburiyet odaklı bir hal almıştır.**

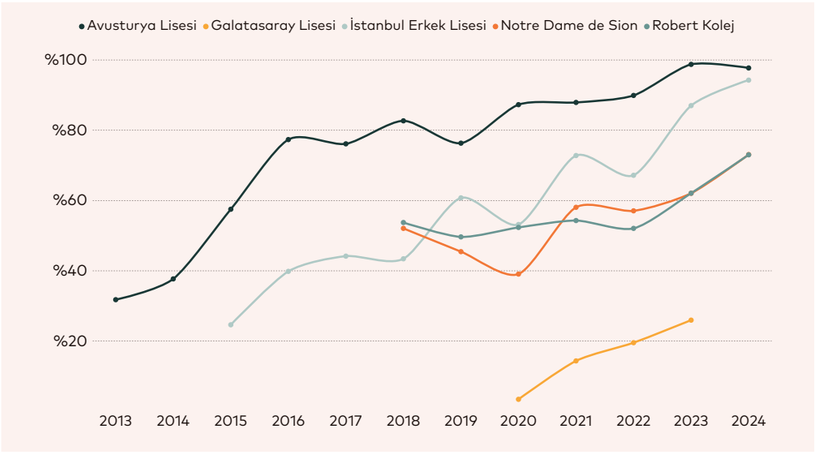
> **Eskiden bir merak vardı. Onun için gidilirdi. Şu anda ise daha çok sanki o gelecek gelecek kaygısından, güvensiz hissetmekten kaynaklanıyor yurt dışına gitme isteği.**
>
> (Erkek, 40)

[73] TÜİK, Uluslararası Göç İstatistikleri, 2024.
Erişim Adresi: https://data.TÜİK.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararasi-Goc-Istatistikleri-2023-53544
Erişim Tarihi: 18.04.2025

Lise Mezunlarının Yurt Dışına Yönelimi: Erken Yaşta Başlayan Beyin Göçü

Son yıllarda yalnızca üniversite mezunu gençler değil; **lise düzeyindeki öğrenciler de eğitim ve yaşam planlarını Türkiye dışında kurmaya yönelmektedir**. Uluslararası göç istatistikleri,[73] Milli Eğitim Bakanlığına bağlı liseler ile özel okulların internet sitelerinden derlenen mezuniyet sonrası yerleşim bilgilerinden hareketle hazırlanan Lise Beyin Göçü Grafiği ile birlikte değerlendirildiğinde bu eğilimin artık istisnai bir hareket olmaktan çıktığı, **kurumsallaşan bir göç stratejisine** dönüştüğü görülmektedir. İstanbul'daki köklü ve prestijli liselerde gözlemlenen bu dönüşüm, gençlerin **geleceğe dair temel yönelimlerinde** de önemli bir kırılmaya işaret etmektedir.

Grafik 28: Lise Beyin Göçü Verileri

Kaynak: Araştırma kapsamında ilgili özel liselerin internet sitelerindeki veriler ile devlet liselerinin Milli Eğitim Bakanlığı sitesindeki verilerinden derlenmiştir.

Grafikte yer verilen Lise Beyin Göçü verileri, İstanbul'un en seçkin ve köklü liselerinde okuyan öğrencilerin, üniversite tercihini giderek daha yüksek oranda yurt dışından yana kullandığını ortaya koymaktadır. Robert Koleji'nde 2018-2021 arasında %50'ler seviyesinde seyreden yurt dışına yerleşme oranı, 2024 itibarıyla %73'e ulaşmıştır. İstanbul Erkek Lisesi'nde ise bu oran, 2015'teki %25 seviyesinden 2019 sonrası hızla yükselerek 2024'te %94'e ulaşmıştır. Sankt Georg Avusturya Lisesi, 2013'te %32 olan oranın 2023'te %99'a çıkmasıyla en çarpıcı örneği sunarken, 2024'te bu oran %97 olarak kaydedilmiştir. Galatasaray Lisesi'nde ise 2020'deki %3'lük oran 2023'te %26'ya yükselmiştir. Yine Italian Lisesi'nde 2012-2015'teki %49-51 bandından %91'e, Notre Dame de Sion Fransız Lisesi'nde ise 2018-2019'daki %45-52 bandından 2024'te %73'e bir artış gözlemlenmektedir. 2010'lu yıllarda ortalama %30-50 bandında seyreden yurt dışına yerleşme oranlarının, ilerleyen yıllarda giderek artması, günümüzde ise bazı liseler için %70-90 seviyelerine ulaşması İstanbul'un önde gelen liselerinden mezun birçok öğrencinin yurt içi yükseköğretimi ikinci plana atmaya başladığını ortaya koymaktadır.

İlgili veriler, gençlerin Türkiye'ye dair gelecek beklentilerinin, eğitim ve yaşam koşullarına ilişkin algılarının zayıfladığını ortaya koymaktadır. Bu kırılma, yurt dışında eğitim alma isteğinden çok daha fazlasını ifade etmekte; gençlerin eşit fırsatlara erişebilecekleri, liyakatin esas alındığı ve yaşam kalitesinin yüksek olduğu bir ortam arayışına yöneldiğini göstermektedir. Lise çağındaki gençlerin dahi geleceğini Türkiye dışında hayal etmeye başlaması, bu yönelimin derinliğini ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Ekonomik olumsuzluklardan siyasal yapıdaki dönüşümlere, eğitim sistemindeki değişimlerden sosyal yapıdaki dönüşümlere kadar farklı pek çok olgu gençlerin yaşam alanına dokunmaktadır. Sayılan tüm bu etkenlerle bugün Türkiye'de genç olmak, toplumsal eşitsizliklerin, yapısal dönüşümlerin ve kırılganlıkların kesişim noktasında şekillenen karmaşık bir yaşam deneyimine işaret etmektedir.

Hazırlanan bu rapor, son yirmi yılda İstanbul'daki gençliğin demografik, ekonomik, eğitimsel ve kültürel dönüşümler ışığında nasıl değiştiğini ortaya koyarken, gençliğin uzayan, belirsizleşen ve kırılganlaşan bir hayat evresi haline geldiğini net bir şekilde göstermektedir. Yirmi yıl öncesinde çeşitli fırsatlarla anılan İstanbul, artık gençlerin eğitim, istihdam, barınma, beslenme ve sosyokültürel katılım gibi farklı alanlarda derin yapısal sorunlarla karşı karşıya kaldığı bir kente dönüşmüştür. Kentin zamanla artan işsizlik oranı, genç nüfusun istihdam imkanlarına erişimini sınırlandırırken artan yaşam maliyetleri karşısında alım gücündeki reel değer kaybı gençlerin temel ihtiyaçlarını karşılamalarını zorlaştırmış, kent yaşamına sosyal ve kültürel anlamda entegre olmasını güçleştirmiştir.

Tüm bu koşullar, İstanbul'da gençlerin eğitim hayatını sürdürürken aynı zamanda ciddi bir geçim mücadelesi vermesine neden olmaktadır. Eğitimle geçim arasındaki dengeyi kuramamak, gençlerin akademik başarılarını, kariyer planlarını ve sosyal yaşama katılımlarını olumsuz etkilemektedir. Nitekim bugün üniversite hayatı geçmişte olduğu gibi sosyal etkileşim ve kültürel etkinliklerin yaşandığı bir dönem olmaktan çıkmış; aksine yaşam mücadelesinin merkezinde yer alan zorlu bir süreç haline gelmiştir.

Yanı sıra, Türkiye'de eğitimli olmak artık bir iş güvencesi değil, çoğu zaman statü kaybını engellemeye yarayan sembolik bir çaba haline gelmiştir. Üniversite eğitimi uzun süre boyunca sosyal yükselmenin anahtarı olarak görülse de, günümüzde gençler bu yatırımı artan maliyeti ve belirsiz getirisi nedeniyle sorgulamaktadır. Nitekim gençler mezun olduktan sonra alanlarında iş bulamadıkları gibi mezuniyetin sağladığı avantajların giderek eridiğini ve toplumsal baskının da bu durumu derinleştirdiğini belirtmektedir. Diplomalar işlevsizleşmekte, istihdama geçişi garanti etmemekte, gençler sistemin dışına itilerek "ev gençlerine" dönüşmektedir.

Öte yandan, işgücü piyasasında gençlerin önüne hem deneyim hem de tanıdık/referans gibi çift yönlü engellerin çıkarılması liyakat sistemini işlevsiz hale getirmektedir. Yetkinliklerinden ziyade kimin kimi tanıdığına dayanan bu sistem bireysel çabanın önünü kesmekte, gençlerde sistemin adil olmadığına yönelik güçlü bir algı oluşturmakta, bu sebeple de kurumlara ve kurumların bağlayıcılığına olan güveni aşındırmaktadır. Bunlarla birlikte, İstanbul metropolünde çalışmak yalnızca ekonomik bir mefhum olarak kalmamakta, düşük ücretler, uzun mesailer, görev tanımı belirsizliği ve mobbing gibi faktörler nedeniyle psikolojik bir yük halini de almaktadır. Zira, emeğin karşılığını alamamak gençlerin iş yaşamına dair umutlarını da törpülemektedir.

Bunlarla birlikte, gençler ya alan dışı işlerde çalışmakta ya da sistem dışı gelir yollarına yönelerek bireysel çözümlerle ayakta kalmaya çalışmaktadır. Bu bireysel çözümler, sistemin dışlayıcı yapısına verilen tepkilerdir. Tüm bu tablo içerisinde gençler; geçim kaygısı, düşük alım gücü ve barınma sorunlarıyla ailelerine bağımlı yaşamak zorunda kalmakta, yetişkinliğe geçiş dönemleri uzamaktadır. Yanı sıra gelecek tahayyülü kurmakta giderek zorlanmakta, belirsizlik içinde yaşamaktadır. Bu doğrultuda birçok genç, evlenme, çocuk sahibi olma, hatta yalnız yaşama gibi temel adımları bilinmeyen bir geleceğe ötelemektedir.

Bu tabloya bir de göç etme arzusu eşlik etmektedir. Eğitimli ve nitelikli gençlerin önemli bir bölümü, Türkiye'deki ekonomik, sosyal ve siyasal belirsizliklerden uzaklaşarak daha öngörülebilir ve adil buldukları ülkelere yönelmek istemektedir. Göç eğiliminde yaşanan bu artış toplumsal ilerleme açısından da çok kritik bir soruna işaret etmektedir.

Gençlerin yaşadığı sorunları farklı boyutlarıyla ortaya koyan bu çalışma; gençlik politikalarının istihdamın ötesinde çok boyutlu bir yaklaşıma ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Buna göre gençlerin yaşamlarının tüm alanlarını kapsayan; eğitim-istihdam uyumunu sağlayan, konut ve gelir güvencesi sunan, liyakati esas alan ve aidiyet duygusunu güçlendiren bütüncül sosyal politikalara ihtiyacı vardır. Bu sosyal politikalara en çok araştırma kapsamında görüşülen, tüm zorluklara rağmen umudunu hala koruyan, vazgeçmeyen gençler için yönelmek gerekmektedir.

KENT GÜNDEMİ ARAŞTIRMALARI / NİSAN 2025

İstanbul Planlama Ajansı

ipa.istanbul ipaistanbul ipa.istanbulplanlamaajansi